

מובהק ביותר למ"ד סימנין לאו דאורייתא, וקשה מאי פסקא דלמא בסימן אמצעי דמועיל מדרבנן מיהת, ומשאל"ס איסור דרבנן בעלמא הוא. אע"כ צ"ל כיון דהשתא קיימינן דע"א אומר בדדמי חיישינן שטעה בדמיונו בשיעור יציאת הנפש וה"ל איסור דאורייתא ומשו"ה בעינן סימן מובהק א:

איברא מצאתי ראיתי ליש"ש פט"ו דיבמות סי' ז' בסופו שכתב ז"ל ומים שיש להם סוף דמתירין לקמן בפרק אחרון בעובדא דחסא אפי' בלא קברתיו, משום דלא שייך התם בדדמי כיון שעומד ורואה כל סביבו ושהה שם כדי שתצא נפשו דבוראי מת עכ"ל. ומבואר להדיא דפשיטא [ליה] דלא שייך בדדמי בשיעורא דיציאת נפש. וצריך לומר דס"ל ז"ל דבש"ס דבעי למיפשט ע"א דמלחמה מעדי טביעה, היינו משום דבטביעת ספינה שייך בדדמי דלמא לא טבעה ממש רק נטרפה או אבדה בים ועדיין לא טבעה ממש ואמרו בדדמי, אבל אדם שנפל לתוך המים בלי היזק שאירע לספינה שם לא שייך בדדמי בשיעור שיעור יציאת הנפש:

ובאמת בלאה"נ ליכא חזקת אשת איש, דעכ"פ ראיית הנפילה למים לא גרע מספינה שאבדה בים דס"פ כל הגט [כ"ח ע"ב] דנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים, מבואר שם דנהי דספינה [ספק] דאורייתא הוה, אבל חזקה לאיסור ליכא תו, מכ"ש בנפל לתוך המים דעדיף עכ"פ מספינה שאבדה בים. גם כבר הארכתי בתשובה אחרת^א לפמ"ש רש"י בפ"ב דכתו' [כ"ב ע"ב] בסוגיא דשנים אומרים מת דמוקי ליה באומרת ברי לי, ופירש"י [ד"ה באומרת] אלו היה קיים היה בא ע"ש, והר"ן שם פליג על סברא זו בחזקת היד ע"ש, והיה נ"ל דעכ"פ בזמנינו שנשתנו העתים ממה שהיה בימיהם דקביעא בי דואר בכל אתר ואתר, ואלו היה קיים והמים הובילוהו מרחוק לגור, נהי דלא היה בא משום טעם, מ"מ היה מודיע לבני ביתו ע"י מכתב דקביע בי דואר. והא קמן דרב אשי [יבמות קכ"א ע"א] הוה ס"ל בת"ח לא שייך דין משאל"ס משום דאית ליה קלא, ונהי דלא קיי"ל הכי, היינו שחז"ל החמירו ולא פלוג רבנן, מ"מ להסיר חשש איסור דאורייתא לא נדחו דברי רב אשי. ועיין במרדכי סוף יבמות שכמה גאונים רצו לצרף דברי רב אשי ע"ש בס"י

תשובה מח

שיל"ת, פ"ב יום ג' י"ד אלול תקע"א לפ"ק:

ע"ד שאלה בהיתר עגונה אשת ר' ליב בר צבי מסעמנין מק"ק פאקש, כמבואר יפה הכל בגביית עדות על טביעתו במים שאין להם סוף, ועדות המתעסקים עמו בקבורתו, והאומרים סימני גופו ובגדינו. אומר האמנם הענין חמור מאוד אשת איש, ואמנם המצוה רבה מאוד, וחשו חז"ל הרבה לתקנת בנות ישראל, ע"כ נראה ע"ד משא ומתן של הלכה מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה, ומה יתברך אשאל עזר יסעדני ויתמוך לבי שלא יזדקק לפני מכשול וטעות ויצילני משגיאות, ויתנו עידיהן ברור הראיות אשר על אדני האמת בנויות:

ראשון תחלה נאמר כמה דפשיטא ליה לפאר ר"מ דע"י מסל"ת של הערל בעל הספינה כבר יצאה האשה מאיסור דאורייתא שראוי להאמין על הטביעה, ומשאל"ס דרבנן הוא. הדבר צריך קצת לפני, ולדינא גם אני אומר כן, אבל בתחלה צריכים לברר. דהנה לכאורה הדבר ידוע ופשוט דאם לא המתינו עליו כשיעור יציאת נפש עדיין היא בחזקת איסור אשת איש, והשתא אפי' נאמר שמתוך אריכות לשונו של המסל"ת יש להבין ולדייק שחפשו אחריו חפש מחופש ושהו כדי יציאת נפש א, מ"מ הא איבעיא לן ר"פ ט"ו דיבמות אי ע"א במלחמה חיישינן לדדמי, ולרוב הפוסקים לא איפשטא איבעיא ואזלי לחומרא. והנה אומר שיעור יציאת הנפש נראה מסברא ששייך ביה אמירה בדדמי, והבאתי גם ראייה לזה מהש"ס דהתם דבעי למיפשט ע"א במלחמה מדהשיא רבי נשותיהם של ת"ח שטבעו ע"ש, וקשה הא הך פשטן לא אסיק אדעתיה דין דמשאל"ס, ואפשר הוה ס"ל כס"ד דשלהי יבמות [קכ"א ע"א] דבת"ח לא שייך דין משאל"ס משום דקלא אית להו, מ"מ הוה ס"ל להאי פשטן דליכא למיחש שעלה במקום אחר, וא"כ קשה מה בדדמי שייך הכא בטביעה דנפשוט מיניה מלחמה, דהתם שייך שפיר בדדמי דשדי גירא וכדומה וכמבואר שם. אע"כ שייך בדדמי בשיעורא דיציאת הנפש ג. ותו יש להוכיח כן מהתוס' שם [קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרין שכתבו דלמאי דמסיק שהכירו בסימנים מיירי בסימן

א.נ.

(ג) וכ"כ להלן סי' נ"ח ד"ה ואחרי.

(ד) היא תשובה סי' נ"ח הנ"ל, ע"ש ד"ה וכן חשש.

הודפס מאתר אוצר החכמה

(א) כונת מרן בזה מבוארת היטב להלן סי' ס"ה ד"ה ועוד

נ"ל, וש"נ.

(ב) וכ"כ להלן סי' נ"ח ד"ה גם, ועעו"ש, וסי' ס"א ד"ה נתנם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבהע"ז / סופר, משה בן שמואל

אמנם נראה לברר הדבר בעזה"י דזה ליתא. ואקדים לשון הרמב"ם סוף הלכות גירושין אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה וכו' שלא הקפידה תורה על העדת ב' עדים וכו' אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בריו אלא מפי העדים וכו' אבל דבר שאפשר לעמוד על בריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול להשמט וכו' לא הקפידה תורה עליו וכו' לפיכך הקלו חכמים בדבר וכו' כדי שלא תשארנה בנות ישראל עגונות ע"ש. ויל"ד דפתח לא הקפידה תורה ומסיים לפיכך הקלו חכמים, משמע שהוא רק דרבנן. גם המגיד משנה הקשה ובראש הפרק משמע דרמב"ם חושש לאידך טעמא משום דייקא ומנסבא, והכא ס"ל משום דלא משקר הוא במילתא דעבידא לאגלווי. גם ביש"ש [שם] תמה על רמב"ם דפסק [שם ה"א והיי"ט] האיבעיא דע"א בקטטה ובמלחמה שלא תנשא ואם נשאת לא תצא, ואמאי הא ספק א"א דאורייתא להחמיר:

ולפע"ד ס"ל לרמב"ם בודאי אין שום סברא שחז"ל יעקרו איסור א"א דאורייתא בקום ועשה בעדות נשים וגוים משום סברא אשה דייקא ומינסבא ומשום תקנות עגונות, אלא ודאי בלי ספק כלל דמן התורה לא בעי עדות במילתא דעבידא לאיגלווי, וכמו אשתמודעינהו דפרק מצות חליצה [ל"ט ע"ב], והש"ס [קט"ז ע"ב] דאיבעיא ליה ע"א במלחמה ובקטטה מהו, הכי מיבעיא ליה, דפשיטא להש"ס דמסברא היה ראוי לחוש להחמיר משום חומרא

[צ"א] [צ"ב]. וא"כ הא דידן נמי סברא גדולה היא ועדיף מקלא דצורבא מדרבנן, ונהי דאין להתיר אשה על זה דעכ"פ עדיין איכא למיחש לכמה סיבות המונעים הכתיבה על הדואר, מ"מ אותן סיבות מיעוטא הוה, אבל רובא דרובא אי הוה קיים הוה מודיע לביתו, ובכי האי גוני גם הר"ן מודה לסברת רש"י דנימא אלו הוה קיים היה גותן תודעה) לביתו, ועיין מ"ש תוס' יבמות קכ"א ע"א ד"ה ולא היא וכו'. וא"כ בצירוף ג' אלו, דהיינו דחזקת אשת איש ליכא בלא"ה אפי' בלא שיהוי עד יציאת הנפש, ופשיטתו של מהרש"ל דלא שייך בזה בדדמי, וצירוף רובא אלו היה קיים היה כותב על הדואר, שלש אלה מספיקים לצרף גם סברת הר"ף דס"ל איפשטא האיבעיא דע"א, ליכא למיחש בדדמי כלל, ויצאה האשה עכ"פ מחשש איסור דאורייתא:

ברם דא צריך דאפשר עדיין יש מקום לבע"ד לחלוק ולומר דעדיין לא נפקי איתתא מחזקת איסור דאורייתא כיון דלא הועד לפנינו שנפל למים אלא ע"י גוי מסל"ת, דמן התורה אין ממש בעדותו, ונהי דהיה כח ביד חכמים להאמינו להתיר אשה על פיו, מ"מ הכא במים שאל"ס שהם לא האמינו אפי' לשני עדים א"כ מעולם לא הואמן מסל"ת על זה העדות, ומנ"ל להוציא האשה מאיסור דאורייתא ע"י גוי מסל"ת בנפילת משאל"ס, וממ"נ אי בתר דרבנן אזלת אין ממש בעדות זו, ואי בתר דאורייתא אזלת אין גוי מסל"ת נאמן:

(ה) הודעה.

(ו) סניף היתר זה דאבד זכרו בזמנינו דקביעי בי דואר, כתבו מרן בכמה תשובות בלשונות משתנים אשר חלק מהם גם נראים כסותרים לכאורה, ולשלמות הענין קבצנום כאן לפי זמן כתיבתם.

ח"ב סי' קל"א (שנת תקס"ז) ד"ה והדרך, "ולסניף סמכתי גם על זה וכו' שבוה"ז דקביעי בי דואר וכו' ובאמת הותרה העגונה והיא ע"י צירוף טעמים רבים וכו' ואני הרהרתי בסברא זו וחשבתי לאמת וראוי לסמוך אפילו לעצמה כי סברא גדולה היא זו". ובגלל מעשה פלא שהיה אז באחד שאבד זכרו ג' שנים וחזר לביתו (נזכר גם שם להלן סי' קל"ח ד"ה והנה), מסיק מרן "גלל בן איני רואה כאן שום סברא לסלקה מחזקת א"א דאורייתא". להלן סי' נ"ח (תקס"ח) ד"ה והנה בני"ד, "השתא בזמנינו [דקביעי בי דואר] וכו' לכו"ע בדיעבד עכ"פ אם נשאת לא תצא, ולכתחילה נמי ליכא אלא איסורא דרבנן, ועעו"ש ד"ה וכן. תשובה דידן (תקע"א). להלן סי' צ"ב (תקע"ח) ד"ה ובכל, "...לא יסמכו על דברי הנ"ל אלא אחר שתמתין בי שנים שיאבד זכרו ג"כ ויהיה תרי דרבנן". להלן ח"ב סי' ט"ז (תקע"ח) "...ומ"מ האשה לא תנשא עד אחר י"ב חודש". להלן

סי' נ"ג (תקע"ט) ד"ה ואכתי, "בוה"ז דאיכא בי דואר וכו' אם נאבד זכרו זה כמה שנים בודאי יש מקום לעשותו סניף לכמה קולות". להלן ח"ב סי' ק"מ (תקע"ט) ד"ה ג', "ולכל היותר אם נחמיר עליה עד תשלום י"ב חודש". להלן סי' ס"ה (תקפ"א) ד"ה ובתשובה אחרת, "וחלילה להתיר על סברא זו [דאבד זכרו] אפי' ע"י צירוף, אבל עכ"פ אמת וכו' דכו"ע הוה כצורבא מרבנן ואיכא תרי רובי ואין כאן אלא אי' דרבנן וכו' אחר המתנת זמן רב וכו' י"ב חודש וכו' נחשב אבד זכרו". וראה עוד לעיל סי'

" ד"ה וחזקת חי, ולהלן ח"ב סי' קמ"ז ד"ה אלא מ"מ.

ובספר רופקי תשובה אות שי"ג (ע"פ צמח השדה (שבסר"ס שו"ת פרי השדה ח"ד) אות קכ"ח וקס"ח) כתב לחלק בין הא דסי' קל"א ששם לא רצה לסמוך על סברא זו לעומת שאר המקומות, שבשאר התשובות איירי שנפל למשאל"ס ואיתרע ריעותא בגופו מדברים שרוכן למיתה, משא"כ שם בזמן העלמו לא איתרע ריעותא כנ"ל. ובשו"ת מהרי"ץ ח"א סי' קכ"ד אות ג' ד"ה ובוה, נקט שאחר כתיבת תשובה סי' קל"א הנ"ל חזר והחליט לצרף זה לסניף לקולא. ועיין עוד קונטרס באר חיים מרדכי אות ס"ה.

ביותר, והכא דליכא תו איסור דאורייתא אפי' בעל העיטור [אות ק' קבלת העדות] יודה דסמכינן על סימן מובהק כזה להתיר האשה מכבלי העיגון:

אך מה שעומד לנגדי דברי ב' העדים ר' משה ליב ווערשוואר ור' מאנדל דייטש שלא הכירוהו בחיים ובראותם אותו אחרי מותו העידו שיש לו קליינע שטומפף נאזע, ולא הזכירו כלל מהפלא הזה שהיה חרום, וכמעט שהיה בעיני כאלו העד ר"א הרש גלאזר מוכחש משני עדים. אם לא נאמר שלא היה החירום בחטמו כל כך ע"ד הפלא שישגיהו העדים על זה, ויהיה כל זה נכלל בלשונם קליינע שטומפף נאזע, וא"כ איננו סימן מובהק ביותר. ואי נמי הוה סימן אמצעי, אפשר מ"מ לכמה פוסקים דסימן אמצעי לא יועיל אפי' באיסור דרבנן, וכדמוכח שזה הוא דעת הרמב"ם ג"כ שפסק [ה' כלאים פ"ט ה"ז - ת] דהמנהיג בכלאים אינו לוקה אלא טמאה עם הטהורה, אבל ב' מינים טמאים ליכא אלא איסור דרבנן, והקשה הרא"ש בתשובה [כלל ב' סי' ט"ז] מש"ס ר"פ או"ב [ע"ט ע"א] כד מעיילת כודנייתא בריספק וכו' דקאמר ש"מ סימנין דאורייתא, ולהרמב"ם מנ"ל דסימנין דאורייתא הא פרידות הוה ב' מינים טמאים וסגי בס"י דרבנן. ולהרמב"ם י"ל דלא חייש לקושיא הנ"ל, דס"ל שום סימן דרבנן לא יועיל להתיר שום איסור אפי' דרבנן, ולא יועיל אלא להחזיר אבידה משום הפקר ב"ד הפקר, ומטעמא דאמר רבא פרק אלו מציאות בעל אבידה גופיה ניחא ליה וכו', אבל באיסור כלל לא, וכן מורה לשון הש"ס ורש"י דב"מ כ"ז ריש ע"ב, ובלשון רש"י דחולין ע"ט ריש ע"ב. ואפשר דהרא"ש נמי לא הקשה אהרמב"ם הנ"ל אלא דעכ"פ מנ"ל להש"ס להוכיח כל כך בפשיטות אלמא ס"ל לר' אבא סימנין דאורייתא, דלמא ס"ל סימנין דרבנן אלא ס"ל סמכינן אסי' דרבנן באיסור דרבנן, והכי הל"ל אלמא ס"ל לר"א סמכינן אסי' באיסורא, אבל לעולם לדינא מודה הרא"ש דלא סמכינן בסימן אמצעי בשום איסור ט:

וייש להביא ראיה לזה מש"ס דהרי למ"ד סימנין לאו דאורייתא מיירי מתניתין דאין מעדיין

דא"א ושלא לקבל עדות נשים וכדומה, וכמו שהחמירו בתחלת עדות באמת, כמבואר פרק יש בכור [מ"ו ע"ב], וע"כ הא דלא החמירו היינו משום תקנת עגונות לא רצו להחמיר בסוף עדות, והשתא ספוקי מספקא להש"ס הא דלא החמירו חכמים היינו שצירפו לזה סברת דייקא ומנסבא, והיכא דאמרי בדדמי החמירו באמת, או היכי דסניא ליה, או דלמא בלי שום סברא הניחו חז"ל על דין תורה משום מלתא דעבידא לאגלווי, ולא איפשטא איבעיא, וה"ל ספיקא במילתא דרבנן, ופסק הרמב"ם לא תינשא ואם נישאת לא תצא. וגם כל דבריו הנ"ל מבוארים. וזכינו לדין הנכרי מסל"ת נאמן מן התורה ה, ואתתא דא נפקית מאיסור דאורייתא עכ"פ:

ועתה נחזה אנן נשית לבנו לעדויות שהכירוהו בט"ע וסימני גופו ומלבושיו. הנה לפי דברת פר"מ שחוטמו היה שקוע מאוד סמוך למצח בין העינים, וגם היה קצר ורחב כעין שקורין שטומפף נאזע, הגם כי שטומפף נאזע לחוד לא הוה אפי' סימן אמצעי, כי הוא זה שכיחא טובא, מ"מ חוטם שקוע היינו חרום האמור בתורה [ויקרא כ"א י"ח], שכוחל ב' עיניו כאחת [בכורות מ"ג ע"ב], וכתב בתרומת הדשן [פסקים סי' רכ"ד] כי חרום הוא סימן מובהק ביותר, מכ"ש בנידון שלפנינו שמצורף לזה גם שטומפף נאזע, שבודאי אחד מאלף לא יזדמנו כאחד החרום וקצרות החוטם ורחב בראשו, והואיל ומעלתו וסיעת מרחמוהי הכירוהו בחייו שכן היה, אעפ"י שלא ראהו במותו, הנה העד ר' איצק הרש גלאזער שאמר טרם ראותו, כי הוא נתגדל עמו מעודו וגם ביום שלפני הטביעה היה אתו עמו במחיצתו, ושיהיה ניכר היטב ע"י חוטמו, ואח"כ כשראהו אמר היינו ר' ליב סעמניץ מפאקש, ושניכר לו ג"כ בחוטמו, אעפ"י שלא הזכיר שום דבר שבחוטמו שעל ידו ניכר לו, מ"מ כיון שמעלתו העיד השינוי הפלא שהיה לו בחוטמו, והעד שהכירו ונתגדל עמו בודאי היה ידוע לו היטב הפלא הזה שחוטמו חרום וקצר, וזהו סימן הנולד עמו שאינו משתנה ע"י מים או ע"י שיהוי כלל, א"כ מסתמא כשאמר שהכירו בחוטמו ה"ל כהכירו בסימן מובהק

(ז) עיין לעיל סי' י' ד"ה ובמקום, ובהערה שם.

(ח) יסוד תיורין זה דמשום מילתא דעבידא לאגלווי ס"ל לרמב"ם דמן התורה סמכינן בעדות אשה אע"א, כתבו מרן בכ"מ, עיין לעיל סי' מ"ו ד"ה אבל מ"מ, להלן סי' צ"ד ד"ה דבר זה, ח"ב סי' פ"ט ד"ה ותשו', סי' צ"ט ד"ה אך כ"ז, סי'

קל"ה ד"ה והנלע"ד, ובחי' יבמות קי"ד ע"ב ד"ה ובתשובה, וע"ע להלן ח"ב סי' צ"ז מד"ה ולתוספת. ועיין פ"ת סי' י"ז ס"ק קל"ט מ"ש על דברי מרן כאן.

(ט) ע"ע להלן סי' נ"ח ד"ה ותנודע, וסוד"ה ויש, וסי' ס"ה סוד"ה ועוד הא.

ימים למיתתו ויציאת נפשו ומכירים אותו עדיין בצורתו ממש היתכן שלא יעידו עליו, זה מה שהחוש מכחיש, וגם מייתי מעשה מרבנו שמשון הי"ד שהגיד עליו בעל החלום אחר חצי שנה להריגתו ומצאו צורתו ממש כבן יומו, ואע"כ רישא דמתני' נמי דאין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם נמי לא מיירי באדם שלם לפנינו, דהגע עצמך אם נהרג אדם וחתכו מיד את חוטמו וכי נימא שלא יהיה לנו בו שום ט"ע, אע"כ מיירי כשגופו נשתנה ואינו ניכר לנו, ומקום שיער שבראשו חתוך וגם סנטרו ועיניו חתוכים, ולא נשאר ממנו כ"א פרצוף פנים שהם הלחיים וחוטמו ופדחתו, ואמר שאם חסר אחד מאלו אין מעידין עליו, והטעם משום דאין בו ט"ע גמור, אלא שהט"ע (כ) [כ] אלו אינו אלא כמו סימן מובהק ביותר להעיד על ידי אלו (ג), אבל כשחסר אחד משלשתן לא מיחשבי כסימן מובהק להכיר הגוף על ידיהם, ומ"מ העלה שם דאם אירע מקרה שיש לו ט"ע באחד מאלו ט"ע ממש אזי מעידין אפי' על אחד משלשתן (ג). והש"ס דבכורות הו"מ לשנויי הכי דהיכר פדחת מועיל לחוד כשיש לו בו ט"ע גמור, ומשו"ה בעיניו (ד) ביה יכיר, ומשנה דיבמות מיירי בתורת סימן שרוצה להעיד על הפדחת להיות כמו סימן על הגוף. וזה נכלל בתירוץ הש"ס יכיר לחוד והכרת פנים לחוד, דיכיר היינו ט"ע, והכרת פנים היינו כמו סימן שע"י מכיר הפנים. ושינויא קמא דמשני באשת איש החמירו, קושטא קאמר דהחמירו, ולעולם הדין אמת. ואחר הנחה זו דרישא מיירי באין שם אלא פרצוף פנים וחוטם ופדחת לחוד, א"כ נימא דגם סיפא אין מעידין אלא עד ג' ימים מיירי בהאי גוני דרישא, שהרי אפי' בתוך ג' ימים אין ט"ע גמור כיון שאין כאן ראש שלם ואין לו שום היכר בשאר הגוף, א"כ אחר ג"י שכבר נשתנה קצת ג"כ אין מעידין עליו, אבל אי היה גופו שלם בפנינו וניכר בו בט"ע או ראשו שלם היו מעידין אפי' אחר ג"י:

והקשה לעצמו ר"ת ז"ל מעובדא דדגלת דהתיר רבא את אשתו אחר ה' ימים ע"י שושביני' [קכ"א

אלא על פרצוף פנים עם החוטם אעפ"י שיש סימנין בגופו ובכליו, היינו סימנין אמצעיים, ולא מוקמי' בארוך וגוף אלא למ"ד סימנין דאורייתא [יבמות ק"כ ע"ב], וזה מבואר. והנה פרק יש בכור [מ"ו ע"ב] מבואר ללישנא קמא דסימן פדחת לחוד מועיל מן התורה, רק משום חומרא דא"א בעינן פרצוף פנים עם החוטם, והגע עצמך הרי שיש היכר בחוטם בלי פרצוף פנים אמרה מתני' דאין מעידין עליו אפי' שיש סימן בגופו סימן אמצעי, ואמאי הרי כבר יצאה אשה מאיסור דאורייתא ע"י היכר חוטם דהוה טפי מהיכר פדחת, שעיקרו של אדם הוא החוטם, עיין רמב"ן על התורה בפסוק חרום [ויקרא שם]. ודוחק לומר דהש"ס קאי ללישנא בתרא דבכורות דמן התורה בעינן שלשתן, אע"כ בשום איסור לא יועיל סימן דרבנן. ובזה א"ש מה שהקשיתי לעיל על התוס' דר"פ האשה שלום שכתבו דהא דשני ת"ח מיירי בסימנים מובהקים, והקשינו הא כבר יצאה מאיסור תורה ע"י משאל"ס, והשתא א"ש דלאיסורא לא יועיל סימן אמצעי. וא"כ אין לי לסמוך על היכר סי' חוטם הנ"ל:

איכרא האמת דמשמעות לשון ר' איצק הרש גלאור מבואר שהיה לו ט"ע היטב בצורתו אפי' בלי היכר וסי' החוטם, וכמ"ש בגב"ע דהרב דק"ק פעסט, אבל מה נעשה והרי אשתהי יותר מי"ח שעות ואיתפח תפח, ובש"ס [יבמות קכ"א ע"א] אמרינן והוא דחזינהו בשעתיה. והיות כי זה תלוי באשלי רברבי דר"ת וסיעתו והרשב"א וסיעתו [שם], ובתוס' שלפנינו [ק"כ ע"א ד"ה אין] קצרו קצת שיטת ר"ת, והאחרונים לא היה לפניהם דברי ר"ת בספר הישר אשר זכינו לו עתה (ג), ע"כ אבאר קצת, ואומר כי דברי ר"ת מבוארים מאוד בתשובה שבספר הישר דף פ"ה ע"א (א) ההוא אמר דהא דאין מעידין [אלא] עד (אחר) ג' ימים, ע"כ לא קאי אשלפניו אין מעידין אלא עד שתצא נפשו אפי' ראוהו מגויד וצלוב, דזהו החוש מכחיש שאם ראו עדים אדם בחיותו קודם שיצאה נפשו והכירוהו בטוב רק שאין מעידין עד שיצאה נפשו, ואח"כ חזרו עליו אחר ג'

יותר, ע"ש.

וראה מ"ש ע"ז בשו"ת חבצלת השרון אה"ע סי' כ"ד ד"ה וזה יצא, וסי' מ"ב ד"ה וא"כ בנ"ד.

(ג) עיין להלן סי' נ"א ד"ה והנה במרדכי, וסי' נ"ו ד"ה שוב כתב.

(ד) אולי צ"ל: קרינן.

(ה) נדפס בוועין שנת תקע"א (שנת כתיבת תשובה דידן). להלן סי' נ"א נ"ג נ"ד ונ"ה, ובחי' יבמות (ירושלים - תשמ"ח) ריש דף ק"כ מד"ה אין, האריך מרן בביאור שיטת ר"ת, ובהערות שם ד' - ל"א לוקטו כל דברי מרן בביאור שיטת ר"ת, ע"ש.

(א) לפנינו (מהדורת ברלין - תרנ"ח) סי' צ"ב.

(ב) וכ"כ להלן סי' נ"א ד"ה ומדבריו, סי' נ"ג ד"ה ומפני,

סי' נ"ד ד"ה והנה ראיתי, וסי' נ"ו ד"ה הנה דעת, ושם מבואר חתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבחה"ז א / סופר, משה בן שמואל

ע"א], והש"ס בעי למיפשט מיניה דריב"ב לקולא פליג, הא אם כולו שלם לפנינו ת"ק מודה דמעידין אחר כמה ימים. תירץ ז"ל דסתמו כפירושו דאכלי כוורי לסימנים דההוא איניש ולא נשאר ממנו דבר הראוי להעיד עליו אלא פרצוף פנים עם החוטם, והש"ס מסתם סתומי ליה דאמתני' קאי ובגוני דמתני' מיירי. ותו הוה קשיא ליה לר"ת מ"ש שושבינא דנקט רבא, דבשלמא אי בתורת ט"ע גמור התיר, נקט אורחא דמלתא על ידי שושבין שהיה לו בו ט"ע גמור, אבל כיון דרק בתורת סי' התיר א"כ לא ה"ל הש"ס לאתויי הך דאפומי שושבינא, שזה מחליש כח הפשיטות שרצה לפשוט ריב"ב לקולא פליג. ועל זה תירץ ר"ת דלרבותא נקט שושבינא, דאע"ג דממש א"א להיות לו היכר בג' אלו אחר שאכלו כוורי את שארית ראשו וגופו, ה"א נחשוד לשושבינא שהוא אהובה של האשה ומעיד בשיקרא, קמ"ל אפי' שושבינא האמין, אלו דבריו ז"ל. וכתב שכן דן לפני רבינו שמואל אחיו, ושכן הסכימו ועשו מעשה והתירו אשה. ואלו דאו רשב"א וריב"ש [נססי' שע"ח] דברים אלו לא היו מקהו עליו קהוייתא טבא. ויען כי נדפס קצת בשיבוש הארכתי לבאר דבריו:

והנה לפ"ז דהך עובדא דדגלת מיירי ג"כ בשאין גופו וראשו שלם, א"כ גם בתר דמסיק הש"ס והוא דחזינהו בשעתיה דלבתר הכי מיתפח תפח, מיירי באופן הנ"ל דוקא, אבל אם ראשו שלם לפנינו לא נזכר בש"ס חששא זו, וניכר היטב אפי' שלא לאלתר, וה"נ עובדא דתרי ת"ת דחזינהו לאלתר ידוע הי' דמיירי כי האי גוני, וכן פסק להדי' הרא"ש ר"פ האשה שלום גבי ב' ת"ח דבגופו שלם לא בעינן לאלתר. אלא ממה שכתב שם בשם ר"י בעל תוס' מבואר דבשלם נמי בעינן לאלתר ורק סימנים לא צריכים דלא ניחוש לדדמי אבל לאלתר בעינן. ונ"ל לטעמייהו אזלי, דהתוס' [קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי וכו' פי'] חששו לר"ח דלא איפשטא איבעיא ולחומרא, וכתבו תוס' איך מצאנו ידינו ממעשים בכל יום שהתירו נשי הטבועים, ותירצו כשגופו שלם לא חיישינן לדדמי, וכמ"ש ר"ת, והרא"ש כתב שאין צורך לזה, דאין חשש בדדמי אלא אם העיד אחר שראה הטביעה, והמתירים ע"פ ע"א אשת הנטבעים כשלא ראה העד הטביעה דאז לא שייך בדדמי, ע"ש ובקרבן נתנאל. והנה קשה אדר"ח

קושית הרי"ף ורמב"ן [שם] הא איפשטא איבעיא שפיר מעובדא דדגלת. מיהו לכאורה י"ל בעובדא דדגלת היה כל גופו שלם ולא שייך בדדמי, משא"כ עובדא דב' ת"ת. אך להרא"ש דס"ל בשכל גופו שלם אפי' לאלתר נמי לא בעי, א"כ ע"כ עובדא דדגלת דבעינן חזנהו בשעתיה, מיירי בשאין גופו שלם, ואפ"ה סגי לאלתר ולא בעי סימנין, והדרא קושיא הא איפשטא איבעיא. ע"כ צ"ל שאני התם דלא ראו הטביעה מש"ה לא שייך בדדמי ט:

ונ"ל להביא ראיה ברורה לשיטת ר"ת מש"ס ר"פ יש בכור במתני' דקחשיב כי רוכלא יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, ומינייהו יצא מחותך הבא אחריו בכור לנחלה ולא לכהן, וקשה אמאי שביק מסורס, ה"ל למימר יצא מחותך או מסורס וכבמתני' דפרק המפלת [כ"ח ע"א], וה"נ ה"ל למחשב אם יצא מסורס ויצאו רוב איבריו דרך מרגלותיו וחזר למעי אמו ואח"כ יצא אחיו הרי הוא השני בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, שכבר נפטר הרחם ברוב איברי הראשון, דלא גרע ממחותך. וע"כ צריך לומר דהשני בכור לנחלה נמי לא הוה, אלא זה שיצא רובו בראשונה הוא בכור לנחלה. והשתא אי ס"ד דגופו בלא פרצוף פנים וחוטמו ופדחתו אין בו היכר, קשה הא בכור לנחלה ביכיר תליא רחמנא כמבואר שם. וע"כ [צריך] לומר דאה"נ דניכר היטב עי"ז, וא"כ הא דתנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם היינו בלי גוף שלם וכר"ת. ולהחולקים צריכים לדחוק ולומר אה"נ להס"ד דהש"ס צריכים לפרש כן, ומ"מ כדמסיק משום חומרא דאשת איש לא סגי ביכיר לחוד, ה"נ מדרבנן לא סגי בהיכר הגוף. ולפ"ז כשהגוף שלם וגם היכר בפדחת לחוד או חוטם לחוד, כבר ה"ל תרי רבנן וקליש ליה איסורא. ומ"מ נראים דברי ר"ת בש"ס, וכן דעת רוב המורים ממש, אע"פ שהרב"י [סי' י"ז] לא כ"כ, ועיין בתשו' שבחלקת מחוקק [שם סקנ"ה] בעובדא דארלא:

בבל זאת הא קמן מי יקל ראש בעובדא דידן דכל גופו כבר מיתפח תפח לפנינו, אע"ג דהיה ראשו שלם לפנינו, מ"מ כיון דאשתהי וגם ידע הטביעה אע"ג דלא ראה ממש קשה לסמוך על דברי צמח צדק לחלק בין ראה הטביעה לידע הטביעה, ע"ש סי' מ"ה דהוא בעצמו נראה לו דוחק, והכא

הרב בית שמואל עליו [שם סקס"ט] ידועים ואין להאריך בהם:

והנה מה שנ"ל להפוך בשריותא דהעלובה הנ"ל, דידוע דהתוס' פרק האשה בתרא [ק"כ ע"ב ד"ה כליון] כתבו דלמסקנא לשנויא דחיוורי וסומקי הדר ביה משנויא [קמא] ולא חיישינן לשאלה, וכ"כ הר"ן [ב"מ כ"ז ע"ב], אלא שהרב"י [סי' י"ז] כתב שרוב הפוסקים חולקים על זה. ובאמת טעמא בעי, דהרי באמת משמע בש"ס דהדר ביה. והנה סברת רבינו אלי' [שבפסקי מהרא"י סי' קס"א] לצרף סימני כלים עם שארי סימנים, ופסקי מהרא"י דחה מהש"ס דפריך אי חיישינן לשאלה מהיה הגט קשור בארנקי וטבעת, ואי איתא מאי פריך הא התם איכא נמי שמו ושמה, אע"כ אי חיישינן לשאלה לא ניחוש לצירוף מילתא אחריתי, אלו דבריו ז"ל. והאמנם מצד הסברא דברי רבינו אלי' נכונים, דמה"ת ליחוש לאתרמי כל כך שהשאל כליו למי שהיה בו סימן אמצעי כמותו, וסברא זו כתב ג"כ בית שמואל^ה, וגם החכם צבי [סי' קל"ד] החזיק בעדה. אמנם הוכחת מהרא"י מהש"ס נראית נכונה דלא מצרפים:

ונ"ל לקיים דברי רבינו אלי' והוראתו נכונה, דודאי בתחלה כדבעי למיפשט [ב"מ שם] סימנין אי דאורייתא או דרבנן ונפקא מיניה להדר גט אשה בסימנין, ואתי למיפשט מאין מעידין אלא על פרצוף וכו' אע"פ שיש סימנין בגופו וכו', הו"מ למדחי כנ"ל שאני התם בגט דאיכא נמי שמו ושמה, והא דלא דחי הכי היינו טעמא דלחד לישנא בר"פ יש בכור [מ"ו ע"ב] מן התורה סגי בפדחת לחוד ומכ"ש בחוטם לחוד ומדרבנן הא דבעינן תרווייהו ואפ"ה אמרינן שאם אין שלשתן פרצוף פנים עם החוטם לא יועיל צירוף סי' גופו, ולפי הס"ד דמיירי בסימנין אמצעיים א"כ מבואר במתני' דאם יש לו היכר בפדחת או חוטם וגם סימן אמצעי לא יועיל, אע"ג דאיכא תרתי למעליותא מ"מ חיישינן לאתרמי כולי האי, הה"ג דלא מהדרין גט אשה בסי' אע"פ שיש שם שמו ושמה. ודחי הש"ס גופו ארוך וגוץ וכליו דחיישינן לשאלה, וע"כ לפי זו הדחיה צריכים לומר דחיישינן לשאלה אפי' עם צירוף פדחת או חוטם,

גרע טפי שראינו גם קודם שנודע להעד ר"א הרש מי הוא הנטבע מיד חשב בנפשו אין זה כי אם ר' ליב סעמנין, הרי שלבו אנסו לחשוב מחשבות ואומדנות לומר חבירו מת, מכ"ש כשיראה עוד קצת סימנין מוכיחים יאמור בנפשו שזה הוא, ע"כ אין להתיר גם על זה:

ונעתיק עתה אל סי' כליו וט"ע. הנה פר"מ הכיר בט"ע את מלבושיו, וגם הי' בהם סימנים, בתי הנפש^ה הי' ירוק, ומכנסים ירוק ככרתי נשחת הצבע, ומנעיל של נעלו היה נחשת מרובע. והנה סי' כליו סומק וחיוור הוה סי' גרוע כמבואר בש"ס [ק"כ ע"ב], והב"ח בתשו' סי' פ"ו צווח כי כרוכיא על תשובת מהר"ם פאדווא [סי' ל"ו] שסמך על סי' צבעי בגדים, ואפי' לצרף עם סימנין גרועים שבגופו כתב בפסקי מהרא"י סי' קס"א דלא מצרפין, והוכיח כן מהש"ס ויבואר לפנינו אי"ה. ואמנם ט"ע שבבגדו תלי' אי חיישינן בע"א דמלחמה לבדדמי, א"כ לא מהני ט"ע דמר רק לרי"ף ורמב"ן דנפשטה איבעיא לקולא, אבל לר"ח ותוס' ורמב"ם ורוב הפוסקים לא יועיל ט"ע. איכרא נראה ממ"ש רש"י [קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי] בעובדא דב' ת"ח שלא הכירו בט"ע משום שנשתנו במים, והרי לא נעלם מרש"י דמיא צמתי וכקושית תוס' [ד"ה וקאמרי], מזה נראה דס"ל לרש"י אי הי' ניכר היטב בט"ע לא שייך למיחש שיאמר בדדמי, אך בודאי בלי ספק כל הנטבעים משתנים קצת ע"י טביעה כאשר יעיד החוש, ומ"מ שפיר אמרינן מיא צמתי, דעכ"פ אין הצורה נשחתת לגמרי שלא יוכר ע"י עיון הדק היטב, [מ"מ] חיישינן לבדדמי, כיון שהצורה נשתנית במים כל שהוא ובעינן עיון היטב, חיישינן שלא יעיין כל צרכו ויאמר בדדמי^ה, וא"כ תינח בט"ע שבגוף שנשתנה קצת על ידי המים ואמר בדדמי, משא"כ ט"ע דבכליו שאינם עשויים להשתנות לא ניחוש לבדדמי. והא דפשיט הש"ס מהאי גברא דטבע בדיגלת, ידוע היה להם שלא התיר ע"י ט"ע דמלבושיו. נמצא לרש"י היה מועיל ט"ע במלבושיו ולא ניחוש לבדדמי, מ"מ התוס' [שם] לא סברו הכי. ובר מן כל דין חששא דשאלה להיכן אזלא, וסברת מהר"ל מפראג וחשובת

פ"ח ד"ה וזה, ובחי' יבמות קי"ד ע"ב ד"ה ובמרדכי. (יח) לא מצאנו, ויתכן שצ"ל: ב"ח (אולי הי' כתוב ב"ש) [סי' פ"א], וראה ב"ש סי' י"ז סקס"ט בשם מהר"ל.

(טז) הכונה כנראה לקשר [חגורה] החלוק והבגד, ראה המתרגם במו"ק י"ב ע"ב ברש"י ד"ה שירין, נושקיא, ורש"י שבת ס"ב ע"א ד"ה מכבנת"א.

(ז) וכ"כ ביתר ביאור להלן סי' נ"ח ד"ה ונ"ל דרש"י, סי' נתנם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבחה"ז א / סופר, משה בן שמואל {עמוד 150} (2864)

וא"כ הקשה אי הכי היה קשור בכיס וארנקי ניהוש לשאלה אע"פ דאיכא שמו ושמה יט. ובוה מיושב פסק הריטב"א א) דאפי' בכלים דלא מושלי נמי חיישינן, וגם הש"ע סתר עצמו דגבי גט פסק דכלים דלא מושלי לא חיישינן, והכא סתים דחיישינן. והשתא א"ש הכל בעזה"י דהש"ס משני לא מושלי אינשי, משו"ה לא חיישינן היכי דאיכא נמי שמו ושמה, והה"נ כלים דלא מושלי ואיכא נמי פרצוף פנים בלא חוטם, אבל היכי דליכא תרתי למעליותא חיישינן נמי לכלי דלא מושלי. והשתא הוה ס"ל לרבינו אלי' דהש"ס חזר מזה ומשני כליו בחיורי וסומקי, אבל אי הוה סימן אמצעי למ"ד סימנין דאורייתא או ט"ע לדידן לא ניהוש לשאלה כיון דאיכא נמי צירוף פרצוף פנים בלא חוטם, וס"ל לר' אלי' דמסקנא הכי והכי הלכתא, כמ"ש תוס' ד"ה כליון דמסקנא כהך שינויא, וכמ"ש הר"ן [הנ"ל]. והשתא אין ראייה מכל הפוסקים דמייתי הרב"י דחיישינן לשאלה, דאינהו חיישי בלי צירוף סימן אחר שבגופו, אבל בצירוף סימן אחר שבגופו לא ניהוש דאתרמי כולי האי שהשאל כליו למי שהיה לו גם סימן בגופו כיוצא בו ממש כא):

והשתא לפ"ז בנידון דידן שהיה למכ"ת ט"ע בכליו וגם סימן אמצעי בגופו לכל הפחות סי' החוטם שאמר ר"א הרש גלאזר מצטרפים להתיר האשה כג. אך כל זה לר"ף ורמב"ן דס"ל דאיפשיטא איבעיא לקולא ולא חיישינן לבדדמי, וא"נ לשיטת רש"י דליכא למיחש בדדמי אלא בגופו שמשתנה קצת ע"י המים אבל בט"ע שבכליו לא שייך הא, א"כ אתתא דא שריא. משא"כ לאינך פוסקים דחיישינן בדדמי לעולם אפי' בלא שינוי כלל, לא אשכחנא היתרא עדיין:

ואומר אני דגם לדידהו אתתא שריא ע"י סימני כלים חיורי וסומקי, וכמו שסמך עצמו

מהר"ם פאדוא [סי' ל"ו], וקו' הב"ח בתשו' סי' פ"ו הנ"ל ישבתי בחי' כג) על נכון בעזה"י, והוא בשנדקדק איזה דקדוקים בש"ס דקאמר בחיורי וסומקי, ולא משני בקיצור כליו בצבעא, ומה לשון חיורי וסומקי דנקט. תו יל"ד מיד לעיל כדמשני גופו ארוך וגוץ מ"ט אמר כליו חיישינן לשאלה ולא אמר נמי מיד כליו בחיורי וסומקי. תו קשיא לי טובא איך מתוקם כליו בחיורי וסומקי א"כ הא תו למה לי השתא סימנים גרועים ארוך וגוץ דגוף לא הוי סימן גרועים דכליו מבעיא, בשלמא אי סימנין לאו דאורייתא וסימני גופו היינו שומא וכדומה, אם כן הכי קאמר לא מבעיא סימני גופו דאיכא למיחש שמשתנים אחר מיתה, אלא אפי' סימני כליו נמי לא, ולהך לישנא נמי דכליו משום שאלה א"ש דגופו בסימן גרוע וכליו אפי' בסימנים יפים וט"ע משום שאלה, אלא להך לישנא בחיורי וסומקי קשה השתא ארוך וגוץ דגופו לא הוי סימן גרועים דכליו מיבעיא:

והנלע"ד בזה כך בשנקדים מ"ש והעלה להלכה מהרי"ט [ח"ב אה"ע סי' ל"ה] דלא חיישינן לשאלה בכל כליו, דכל כליו לא מושלי אינשי ויניח עצמו ערטלאי, וסברא נכונה וגדולה היא דמתני' מיירי סי' בקצת כליו אבל בכל כליו מהני. ואמנם קצת מהאחרונים כג) תפסו עליו דעכ"פ ניהוש לחליפין ומכירה שהחליף בגדיו עם אחר, וחששא זו כתב בחלקת מחוקק [סקמ"ב]. אמנם הש"ס כתב בדקדוק חשש שאלה, ועיין שיטה מקובצת דב"מ [שם] בשם רמב"ן טעם דלא ניהוש גבי אבידה למכירה וחליפין ע"ש ב' טעמים, ומדהכא דוקא ה"נ גבי עגונה חשש שאלה דוקא הוא. וטעמא קאמינא דמ"ש אחרונים כה) חזקה מה שביד אדם הוא שלו ויהיו המלבושים של זה המלוכש בהם המונח מת לפנינו, זה לא נ"ל

לא הקילו אלא בנתן סימנים בכל בגדיו העליונים וכדומה, אבל בסתם כלים מודים דלא מצרפינן אומדנות.
 וכן שיטת החכם צבי הביאה מרן להלן בכמה תשובות דק כסניף לשאר היתרים, עיין להלן סי' נ"א שם, סוסי' נ"ו ד"ה ומ"מ, סוסי' נ"ח ד"ה ונ"ל להבוא, ח"ב סי' קל"ב ד"ה אמנם מה, וסי' ק"מ ד"ה ב' (בשם דעת גאונים). וראה עוד להלן סי' ס' ד"ה והנה, סי' ס"א ד"ה עכנלע"ד, ובנידון, סי' ס"ה ד"ה והוא, וסי' ע"ג ד"ה ונחזי.
 כג) עיין חי' סוגי' הנ"ל (קס"ד ב') ד"ה ועד"ז ישבתי.
 כד) עיין נו"ב קמא חאה"ע סי' ל"ב ד"ה ובמה.
 כה) שו"ת נו"ב קמא חאה"ע סי' ל"ז, סי' מ"ג ד"ה אמנם לפמ"ש, וסי' נ"א ד"ה ועוד אפילו.
 חופס מאתר אוצר החכמה

יט) ע"ע חי' יבמות ק"כ ע"ב ד"ה ובהנ"ל.
 כ) ראה להלן סי' נ"ח בהערה שעל ד"ה וכן.
 כא) וכ"כ להלן סי' נ"א ד"ה והנה בכתבי, ועעו"ש. וכ"כ בקיצור בחי' סוגי' סי' דאורייתא ב"מ כ"ז ע"א (נדפס בסו"ט חי' ב"מ ח"ב ירושלים - תנש"א) ד"ה ולפ"ז בדפשיט.
 כב) מלשון מרן כאן ובסמוך נראה דבליכא חשש בדדמי אפשר לסמוך - להתיר האשה - על סברת רבינו אליהו, שהיא גם סברת הת"צ, כמ"ש לעיל סוד"ה והנה מה, (וראה לשון מרן להלן סי' נ"א ריש ד"ה ובלאה"נ), דמצרפינן סי' א' בכלי לסי' א' בגוף, אמנם להלן סי' נ"ז ד"ה ולפענ"ד ליישב, וח"ב סי' קמ"א ד"ה ולפענ"ד ליישב, יישב מרן קו' מהרא"י על רבינו אליהו באור"א, ומסיק שם ושם עפ"ז שגם רבנו אליהו וסי' מתו"ת נתנם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבהע"ז א / סופר, משה בן שמואל [עמוד 151] (2864)

כלל, דאין למת תזקה זור, שיצא נקי מנכסיו, והכלים הללו הם כהוא ארבע דאי מנצו עליה בי תרי יהבינן ליה למי דמייתי ראייה בעדים שהיתה של אבותיו מעולם [כב"ב ל"ד ע"ב כה]. וזה ברור לפע"ד לענין דיני ממונות שהיו נותנים המלבושים לבני ר' לייב סעמניץ, אע"פ שאנו מסופקים בזה המת מי הוא, מ"מ בניו של ר' לייב סעמניץ יביאו עדים המכירים שהיו המלבושים של אביהם אוקמינן אחזקתם שעדיין הם של אביהם, ואם הלך לו למדינת הים יהיו כנכסי רטושים ונטושים, ומשום כן לא ניחוש לחליפין ומכירה כי לעולם הם בחזקת בעלים הראשונים, וליכא אלא חשש שאלה, והדרך להנ"ל דכל כליו לא מושלי אינשי ושבוק נפשיה שלוח ערטלאי:

ועתה אומר אני בטח נהי דצבעא הוא סימן גרוע שבגרועים, שמחתיכת בגד אחד נעשה כמה מלבושים, מ"מ היינו אם כל מלבושיו מצבע אחד, אבל שיהיה מלובש אחד חיורי ומלבוש אחד סומקי זה הוא סימן אמצעי שיהיו שני הצבעים שוים בשני אנשים ואתרמי כולי האי, ומכ"ש כשאינם ממין אחד כמו בנידון שלפנינו שהלייבל הוא קארטץ והמכנסים דושעסטר וצבע הלייבל ירוק כחלמון ביצה וצבע המכנסים ככרתי משחת מראהו, וההזדמנות הלזה הוא קצת יקר, ולכל הפחות הוא סימן אמצעי. ועתה מיושב הכל בעזה"י דהש"ס לא הומ"ל גופו ארוך וגוף וכליו בצבעא, דא"כ קשה כליו למה לי השתא סימן גרוע שבגוף לא [הוין] סימן גרוע שבכליו מיבעיא, ולא הו"מ לשנויי נמי בחיורי וסומקי, משום דהוה באמת סימן אמצעי ומהני, ע"כ הוצרך לומר חיישי לשאלה. ולפי שלפ"ז הי' צריכים לומר שאין לו סימן אלא במקצת כליו, דבכולם לא חיישינן לשאלה, וזה קצת דוחק, ע"כ הדר ומסיק כליו בסומק וחיוור, פי' לא שיהי סי' כליו נקב בצד פלוני של בגד עליון וכדומה לא כן הוא, אלא הסימן הוא בצירוף כליו חיורי וסומקי שקצת מלבושיו חיורי וקצתם סומקי, ואין בהם סימן אחר, ונהי דסימן אמצעי מיהת הוה, מ"מ ניחוש

לשאלה, אע"ג דבכל מלבושיו לא חיישינן לשאלה, מ"מ הא במקצת ניחוש לאתרמי שהיה לאידך ג"כ כלים סומקים כמוהו ואותם לא השאיל אלא אתרמי לנהרג הזה צבע כמוהו, ואינך חיורי השאיל לזה והניח עליו על עצמו כלי סומקי, נמצא שלא נשאר ערטלאי, ולזה חיישינן, כן נ"ל פי' הש"ס כה. ולפ"ז הרוחנו דעכ"פ אם יש כמה מיני צבעים חיורי וסומקי ואוכמי כמו בנידון דמהר"ם פאדוא לא חיישינן לשאלה והוה סימן טוב ואפשר סימן מובהק נמי הוה:

ואפשר בנידון שלפנינו אם נצרף לזה עוד סי' שנאל של נחושת מרובע ואדומה הוה כמו צבעים הרבה. ועוד כיון דבנידון דידן לא ניחוש לשאלה כמ"ש לעיל בדעת רבינו אלי' כיון דאיכא נמי סימן אמצעי בגופו, א"כ כד אזדא לה חשש שאלה ה"ל צבע דהרבה בגדים סימן אמצעי, ועם סימן אמצעי שבגופו ה"ל כסימן מובהק ממש לומר שאתרמי כולי האי. ועוד כיון שנתברר לנו שזה נפל למים והיה מלובש במלבושים אלו ממש, אם ניחוש שעלה בצד אחר והשאיל מלבושיו למי שהיה ליה גם כן חוטם כמוהו, וגם אותו נפל למים ונטבע, ויהיו אלו הבגדים מוחזקים להפיל בעליהם במים, זה רחוק קצת ולא יזדמן לאחד מאלף, ע"כ ה"ל כסימן מובהק גמור לפע"ד:

היוצא מדברינו אלו אחרי שנתברר לנו שהאשה ריזל אשת ר' לייב בר צבי מסעמניץ מתושבי ק"ק פאקש יצאה מאיסור א"א דאורייתא ע"פ עדות גוי מסל"ת שאין בו פקפוק כלל, ע"כ יהיה שריותא דהאי אתתא להוציא מחשש איסור דרבנן משאל"ס בנוי' על היסודות האלו, א' שקרוב לודאי שהיכר החוטם היה סימן מובהק ממש. ב' שהעד היה לו בו ט"ע והיה כל גופו וראשו שלם, דלדעת כמה פוסקים מועיל אפי' אשתהי כיון שלא ראה הטביעה ממש וגם לא ידע בירור הדבר. ואי נמי לא נסמוך על ט"ע הלז וגם על החוטם שיהיה סימן מובהק, מ"מ הא לאיסור דרבנן מועיל סימן אמצעי לכמה

פי' ד"ה בהא.

כח) וכ"כ בחי' סוגי' סימנין דאורייתא הנ"ל ד"ה והנלע"ד לומר, ולהלן סי' צ"ה ד"ה אך מה, ועעו"ש, וע"ע להלן סי' נ"א ד"ה אמנם בשאר, סי' ס"א ד"ה והנה ביבמות, סי' ס"ט ד"ה אמנם, סי' צ"ב ד"ה סי' בגדיו, ח"ב סי' קל"ה ד"ה כל זה, סי' קמ"ד ד"ה אמנם מה, וחי' יבמות ק"כ ע"ב ד"ה ואיבעית.

כשמלה כיד ה' הטובה וכל הרוצה להשיב יבוא וישיב ואם אלי יגיעו הדברים נתנו להשיבן בעז"ה:
ראשון תחלה אומר דעת הסוברים שאין סומכין על שטר שכתוב בו פלוני בן פלוני מת בלי מקוים, הוא יש מפרשים דמייתי רמב"ן ביבמות [קכ"ב ע"ב] ומביאו ר"ן פ' מי שאחזו [ע"א ע"א] דף קע"ח ע"א והוא דעת מרדכי הארוך שהביא יש"ש פ"ג דיבמות סי' י"ג דמדדייק שצריכים שיכירו שהוא כתבו של יוסף, והרשב"א ס"ל בדעת הרמב"ם דבעי מקוים כמ"ש ה"ה בשמו סוף פי"ג מגירושין [הכ"ת]. והנה הטור סי' י"ז כתב הואיל והרי"ף והרא"ש לא הכריעו שלהי יבמות בהירושלמי אי סומכין על שטר שמת פלוני ש"מ דעתו להחמיר, והנה הקושיא מפורסמת הא הכריעו ר"פ מי שאחזו וכי לעדות אשה מועיל מפי כתבם. ועל זה תירץ הגאון מהר"ם אביו של הש"ך ז"ל בתשובה שבספר חלקת מחוקק [שם סקכ"א] שדעת הטור דבשלהי יבמות מיירי בלא קיום, ומשו"ה ס"ל שדעת הרי"ף והרא"ש להחמיר יע"ש. וכן הדעת נוטה קצת דידיע דהרא"ש והמרדכי שניהם היו מתלמידי מהר"ם מר"ב, וממש על הרוב נמשכים לדעת אחד, וכיון שמצינו להדיא דמרדכי ארוך בעי קיום מסתמא גם דעת הרא"ש כן:

אמנם בעל ספר חלקת מחוקק בתשובתו שם פליג על מהר"ם כ"ץ הנ"ל במה שהפריז על המדה לומר דמי שמתיר בלא קיום הוא בכלל רבים חללים הפילה, והעלה הוא ז"ל דעכ"פ במקום חשש עיגון יש לסמוך אשטר בלא קיום, ושפתיו ברור מללו דהא כל עצמינו לא חששנו לזיוף אלא משום אחד מחמשה נשים שהם חמותה צרתה ויבמתה וכו', והא ק"ל בשעת הסכנה סמכינן אבת קול ולא חיישינן לצרה [יבמות קכ"ב ע"א], א"כ ה"נ במקום עיגון לא חיישינן להנ"ל, והלכה זו העלה בית שמואל ס"ק כ"ט יע"ש:

והנה מכתלי כתבו פר"מ יש להבין דס"ל דכל הפוסקים מיירי במצא כתוב בשטר בלי שום חתימת שם אדם תחתיו, אבל אם חתם תחתיו שם אדם בעולם לא חיישינן כלל למזויף, ומכ"ש בחתום מב"ד רבנין מובהקים דפקיעי שמייהו. הנה האמת בלי ספק דאיהו פר"מ יחיה וסיעת מרחמוהי בי דינא רבא דעמו רבנין מובהקים הם ומופלגי תורה,

פוסקים. ואפי" לא נסמוך גם על זה משום דעת החולקים, נצרף לזה ט"ע שבכלים ועוד סי' מכמה צבעים שבכלים, ולא ניוחש לשאלה כיון דאיכא סימן אמצעי בגוף וסימן אמצעי א' ט"ע בכלים. ותשתרי אתתא לעלמא ובתנאי אם יסכים עמי רב מופלג אחד או מטעמים הנ"ל או מטעמים אחרים, ואם אפשר לפר"מ לעיין הדק היטב ולא ימנענו מזג גופו וחולשתו, ואז אם יישרו הדברים בעיניו די בכך יושיב ב"ד של שלשה להתיר האשה ריזל הנ"ל. ואמת טעם ישיבת ב"ד של שלשה שכי רמ"א סי' י"ז סעי' ל"ט לא ידענא, וצדקו דברי החלקת מחוקק [סקע"ח], ואע"ג שהב"ש [סקקכ"ד] החזיק בעד רמ"א, היינו לקבל עדות בשלשה, אבל להתירה בשלשה לא ידענא, מ"מ הואיל ונפיק מפומיה דגברא רבא לא ישנה תפקידו, ואז תהיה אתתא דא ריזל מותרת לכל גבר דיתצביין ולמטינא שיבא מכשורא:

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי:

משהק"ם מפפר"מ

תשובה מט

שיל"ת, פ"ב יום א' כ"ג שבט תקס"ח לפ"ק. שם האחד המיוחד בעדתו אליעזר אלקי אב"י יהיה בעורתו ה"ה הרב המופלא באנשים חכם חרשים המאה"ג כש"ת מו"ה לאזי נ"י ראב"ד דק"ק אה"ו יע"א יצו ה' אתו את הברכה חיים עד העולם:

האירן אל עבר פני אותיותיו הנעימים מיום ד' דנא, הרבני ענותנותו הודיעני זריזותו לדבר מצוה להתיר האשה הנעצבת מכבלי העיגון, כי בנועם מכתבו זה השני יש בו די להתיר האשה בלי שום גמגום ופקפוק כאשר יבואר אי"ה, ולא נצרכה עתה אלא להוציא מלבו גודל תמיהתו על מכתבי באשר לא סמכתי להתיר על גביית העדות אשר הגיעני משם מפני שלא היה מקויים, והיה נראה לי דתליא באשלי רכרכי ונפלין ברברכתא, והייתי בעיני פר"מ כמתמיה, עד שכתב בחפשו באמתחת ספריו ולא מצא מי שחשש לזה, וכדי שלא תהיה תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה ח"ו אמרתי כגון דא צריך לאודועי כי תורה היא וכדאי היא לברר הלכותיה

אחד לאחד יי, ואם יסכים עוד רב אחד מופלג בתורה לימטינהו שיבא מכשורו:

אך לפע"ד מעלתו קיצר בדבריו מחמת בהלה כניכר מתוך מכתביו, כי לע"ד אעפ"י שלא הי' אפשר להכיר בט"ע בפרצוף פנים עם החוטם כי נחתכו ונחבל בפניו, מ"מ לדעתי היו בני העיר מכירין בט"ע בנין כל גופו, ולדעת ר"ת יש להתיר ע"י בלי שום פקפוק, ויען כי זכינו לדבריו בספר הישר שנדפס עתה, ובתשו' א"ט (ה) הארכתי אתר שהגהתי הטעות ובררתי דבריו, א"כ יש כאן עמוד חזק לישען עליו:

ועוד זאת בסוף מכתבו הזכיר שנמצא הרוצח והורה, ומסתמא הזכיר שמו באופן שנודע שזהו הנהרג בעל של אשה זו, ויעיין מהרי"ק שרש קכ"א ד"ה אמנם וכו' דעדיף ממסל"ת, וא"כ יש להתיר להדיא בצירוף כל הנ"ל, יושיב ב"ד של ג' ויתיר האשה להתנסבא לכל גבר דיתתצביין:

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ לנצח:

משה"ק סופר מפפר"מ

תשובה נח

תיתי שלמא רבא משמיא ליי"ג הרב המאה"ג הותיק המפורסם כקש"ת מהו' אברהם ג"י אב"ד ור"מ דק"ק קמאהרן יע"א:

מכתבו הנעים הגיעני ביום שמחת תורה, וכה אמר מעלתו, גופא דעובדא באיש ואשתו מבני קהלתו עברו מעברה לעבור נהר ואגע דאגע, ועל המעברות עוד בני אדם ובהמה רבה, ויהי בעברם נפל האיש למים ולא ראוהו עוד, ואמרה האשה שיש לה בו סי' ב' כתמי עדשים אחד בעגבותיו ואחד בצלעותיו, וגם המפתח הארגז של סחורה היה אתו עמו בנפלו למים, ויהי ט' ימים אח"ז נמצא איש אחד בנהר סמוך לעירו כמו מיל חבול ופצע בפניו, באופן שלא היה להם בו שום ט"ע, אך

הקברנים מצאו בו אותן כתמי עדשים במקומות ההמה שאמרה האשה, וגם המפתח של הארגז נמצא אתו עמו, וגם היה להם היכר בטלית קטן עם ציצית שהיה מלובש. ומעלתו נ"י חתר למצוא היתר, וכל ספרי צדיקים היו פתוחים לפניו, והאריך קצת למעניתו, וביקש ממני לעיין גם אנכי למצוא היתר להעלובה הנ"ל:

ואני טרם אחלה לדבר, צריכים לעיין אי קיימא הך אתתא בספק איסור דאורייתא או דרבנן, אח"כ נעיין מה יהיה עליה מסימני גופו מב' כתמי עדשים, ואח"כ מסימני כליו מפתח וטלית קטן, וה' אלקים יעזור לי ויתמכני, ומכל מכשול וטעות יצילני, ועל האמת יעמידני:

הנה לכאורה מבואר מאוד דמים שאל"ס איסורא דרבנן בעלמא הוא דמשום כן אי נשאת לא תצא [יבמות קכ"א ע"ב], וא"כ כל ספק שיולד אח"כ יש לנטות ולהקל, ובלא"ה בעיגונא דאתתא כח דהתירא עדיף. אך כל זה אי שהה שיעור יציאת נפש, דבמים שיש להם סוף כה"ג שרי אפי' לכתחילה [שם ע"א], ובאין להם סוף רבנן חשו שמא עלה ממים במקום אחר נגד הרוב, כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ [כ' ע"ב] ד"ה איסורא מממונא, וביבמות קכ"א ע"א ד"ה ולא היא, וע"ש ע"ב ד"ה אין מזכירין וכו'. אך אם לא שהו בכדי יציאת הנפש, כתב בתשו' המיוחסת סי' קכ"ח להדיא דהוה ספיקא דאורייתא א, כספינה שנשברה בים שנותנין חומרי חיים וחומרי מתים, והביאו הב"י סימן י"ז סל"ה, ורמ"א בהג"ה שם סעי' ל"ד, ויעיין שם בב"ש ס"ק ק"ה. והנה בדברי מעלתו לא נזכר מזה כלל ששהו עליו בכדי יציאת הנפש:

ועוד נ"ל כיון שלא נזכר כלל בדבר השאלה מי המעיד בנפילת המים, משמע בודאי שלא הועד עליו אלא מהאשה בעצמה שהיתה עמו על המעבורת, ואנשים אחרים אפשר שהיו א"נ, ולא הסיחו לפי תומם, וא"כ אפי' אמרה להדיא ששהתה בשיעור יציאת הנפש, נ"ל דלא מהימנת משום דאמרה

ובסי' ס"ה סוד"ה והנה נתזור. (וראה עוד לעיל שם, ולעיל מיניה ד"ה ומ"מ). ברם בסי' ס"א הנ"ל ד"ה והנה פלוגתא, כתב בדעתו דבמים שאל"ס לא בעינן שיהוי כדי י"נ מן התורה. וראה עוד לשון מרן לעיל סי' מ"ח ד"ה ראשון, ולהלן סי' ס' ד"ה אמנם. (ב) אינם נימולים.

ד"ה אך יען, וסי' קמ"ג ד"ה אמנם מה. וראה עוד עד"ז בכה"ג שיש ט"ע בגופו, להלן סי' ס' ד"ה והנה, וש"נ. (ד) עייק לעיל סי' מ"ח בהערה שעל ד"ה והשתא לפ"ז. (ט) עייק לעיל סי' נ"ו מד"ה ויען, וראה הערה שם בריש ד"ה הנה דעת.

(א) וכ"כ עוד בסמוך ד"ה ואמנם, וכ"כ (בדעת תשו' מיוחסת הנו"י) להלן סי' ס"א (בהעתק חי' סוגי' ד"ה אמנם בתשו', נתנם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבהע"ז א / סופר, משה בן שמואל

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן נח

סופר

קפ"ט

בדדמי, דמים כמלחמה דמי, וטעתה בשיעור יציאת הנפש. ואע"ג דע"א במלחמה אי מהימן או לא הוא איבעיא דלא איפשטא ביבמות קט"ו ע"א, ופסקו הרי"ף לקולא, והתם מדמים מים למלחמה, היינו ע"א דעלמא משום דאיפשטין דלא אמר בדדמי וגם אינו משקר, (ועיין מ"ש פני יהושע בקידושין ס"ג ע"ב), אבל אשה עצמה דאמרה בדדמי ולא מהימנית במלחמה ה"ה דלא מהימנית במים היכי דשייך בדדמי ג, והכא איכא למטעי בשיעורא דיציאת הנפש:

ג שהדבר פשוט בעיני דשייך בדדמי בכה"ג, עוד אביא ראיה על זה, דהא בס"ד דש"ס התם אמר והא מים כמלחמה דמי, וקתני השיא רבי את נשותיהם, ולכאורה נראה דהפשטן הזה טעה בדרב אשי לקמן קכ"א ע"א דצורבא מרבנן קלא אית ליה ולא שייך דין מים שאל"ס, ודחה הש"ס ותסברא משאל"ס נינהו כמסקנא דלקמן ל"ש צורבא מרבנן ל"ש איניש אחריני ודיעבד אין לכתחילה לא. מ"מ צריך להבין כיון דלדעת הפשטן ליכא כאן משום משאל"ס, א"כ מה בדדמי שייך כיון שראוהו נפל למים הרי אשתו מותרת. אע"כ צ"ל דשייך דמיון בשיעור יציאת הנפש. בוודאי לשיטת רי"ף עפ"י פי' של מלחמות ה' שם דע"א אינו אומר בדדמי אלא דחשדינן שמשקר, ורק האשה דדייקא היא תאמר בדדמי, נ"ל דהפשטן הכי קאמר דלמא אמת הוא שנפל למים ומיד יצאו הת"ח והני נשי שקרי נינהו ואיתתא דידהו לא דייקי כיון שתשמע שנפלו למים תאמר בדדמי, וכה"ג כתב רמב"ן שם, א"כ לא מוכח מידי טועים בדמיון השיעור. מ"מ לשיטת הרז"ה והראב"ד שם דקאי אהעד ולא אהאשה, וכן ס"ל לתוס' שם כמשמע מפירושם ד"ה וקאמרי סימנים וכו' ע"ש וק"ל, אם כן מוכח כמ"ש ד. ואפשר דבפירוש הש"ס גם הרמב"ן מודה, כי פי' הנ"ל הוא דוחק:

עוד נ"ל ראיה ברורה לזה, דהא כתבו האחרונים ה) דלמ"ד נמי סימנים דרבנן ולא יועילו באיסורא, מ"מ באיסורא דרבנן מועיל דהם אמרו והם אמרו:

והנודע ביהודה [מהדו"ק אה"ע סי' מ"ג] הביא ראיה מתשובת הרא"ש כלל ב' סימן ט"ז שהקשה אהרמב"ם [ה' כלאים פ"ט ה"ח] דפסק דליכא בכלאים דהנהגה אלא בטהורה עם טמאה דומיא דלא תחרוש בשור וחמור דקרא, אבל ב' מיני טהורים או טמאים ליכא אלא אי' דרבנן, והקשה הרא"ש מש"ס דחולין ע"ט ע"א דקאמר ש"מ ס"ל לר' אבא אין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא, והשתא להרמב"ם אי נמי סי' דרבנן מ"מ שפיר סמך ר' אבא אסימני פרידות דב' מינים טמאים נינהו, ואע"כ דלא כהרמב"ם. א"כ מוכח מהרא"ש כיון דלא תירץ קושייתו דס"ל דסי' דרבנן לא יועילו אלא בממון משום הפקר ב"ד אבל באיסור כלל לא, ש"מ דפשיטא להרא"ש שאין זה שום סברא, אלו דברי נודע ביהודה:

ואני הוספתי לומר דודאי לא יחלוק הרמב"ם על זאת הסברא, אלא דהוה ס"ל בפירוש הש"ס דחולין דלא כפירש"י שם, אלא ה"פ אא"ב סימנין דאורייתא והמרביע ב' פרידות דלא שוו בסימן לוקין דברי לנו דשני מינין הם, א"כ בהנהגה דרבנן נמי צריכים לבדוק כיון דאיכא למיקם עלה דמלתא ע"י סימנים, אבל אי נימא סימנין לאו דאורייתא ואין לוקין על היכר סי' בהרבעה, ש"מ אפילו רוב לא הוה דאל"ה הוה לוקין, א"כ בהנהגה דרבנן מה צורך לעיין בהנך דדמי, אפי' לא ידמו בסי' מה בכך ספיקא דרבנן דליכא למיקם עלי' הוא:

וי"ש קצת הוכחה לזה הפירוש ממ"ש רשב"א שם דש"מ אין חוששין לזרע האב דקאמר הש"ס התם, רוצה שמע מיניה מספקא ליה אי חוששין או לא ע"ש, וקשה א"כ איך מוכח סימנין דאורייתא, דלמא סימנין לאו דאורייתא למסמך עלייהו אלא ספיקא בעלמא משו, וכיון דמספקא ליה אי חוששין לזרע האב ה"ל ס"ס ומשו"ה סמיך אסימנין. אע"כ ההוכחה בש"ס היא בהיפוך דא"כ למה צריך היכר סי' כלל כיון שהוא ספק ספיקא לרשב"א ולרמב"ם ספק דרבנן ג. ומשו"ה לא חשש הרמב"ם לקושית

דעלמא גרע טפי, כמ"ש הרשב"א שהביא קהלת יעקב הנ"ל - פתחי תשובה סי' י"ז ס"ק קל"ח
 ד) וכ"כ לעיל סי' מ"ח ד"ה ראשון, ושי"נ.
 ה) שו"ת פנ"י ח"א סוסי' ד' וח"ב סי' ס', שו"ת פנים מאירות ח"ג סי' ב', ונו"ב מהדו"ק אה"ע סוסי' כ"ט, וסי' מ"ג הנז' בסמוך. וראה עוד פ"ת סי' י"ז סקצ"ט.
 ו) וכ"כ לעיל סי' נ"א ד"ה וקצת. ומבואר יותר בחי' סוגי' הודפס מאתר אוצר החכמה

ג) הנה לפי דברי קהלת יעקב [סי' י"ז סל"ג] זה אינו, דגבי מים אשה עצמה עדיפא דאף אי עד אחד אינו נאמן מ"מ אשה עצמה בוודאי מהימנא, דמים דמי למלחמה קטנה דנאמנת, כמ"ש לקמן סנ"ד, והטעם כמ"ש התוס' (יבמות קי"ד ע"ב בדי"ה זימנין) משום דאינה יראה וממתנת עד שתראה היטב אם מת. וממילא דלא שייך בזה הראיות שהביא הח"ס הנ"ל מס"ד דש"ס התם ומדברי התוס' שם, דהתם השיא רבי ע"פ נשים דעלמא, ואיניש נתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבהע"ז א / סופר, משה בן שמואל

והנה נלע"ד דכל זה היה בימיהם דהיה שייך לומר ב' חששות, או שהמים הובילוהו מרחוק לנוד וא"א שיודע הדבר לבני ביתו, ומכ"ש בים דגלי אשפילוהו כביבמות קכ"א ע"א, או שע"י החבלה נחסר ממנו אבר ובוש לחזור אל ביתו, כעובדא דגברא חרוכא דשדי פיסת ידא ביבמות קט"ו ע"א, וכהפוסקים כרבא שם:

והנה בנ"ד בים לא טבע דנימא גלי אשפילוהו הובילוהו מעבר לנהר גוזן וכה"ג, ורק חשש ששט ע"י שיכולת הנהר אל מקום פלוני אלמוני. וידוע שלע"ע נשתנו הזמנים בענין זה ממה שהיה בימיהם, שעתה קביע בי דואר במתא בכל המדינות הידועות, ואפי' מארצות תוגרמה מגיע הכתב אלינו בזמן קצר מאוד, ואלו היה עולה מהמים בכל מקום שהוא היה מודיע לביתו ע"י איגרת, ואו הי' מפקיע הקול אפי' ע"י מגיד חדשות שקורין צייטונג. והנה ביבמות קכ"א ע"א בעי רב אשי למימר דצורבא דאית ליה קלא שריא אפי' לכתחילה במשאל"ס, ואע"ג דלית הלכתא כוותיה בהא, היינו להתיר לכתחילה, ועוד אפשר דלא נתפשט הקול בכל מקום, אבל השתא בזמנינו א"א שלא יתפשט הקול ע"י ב"ד דקביע, א"כ לכ"ע בדיעבד עכ"פ אם נישאת לא תצא, ולכתחילה נמי ליכא אלא איסורא דרבנן יא):

ובן חשש השני שמא מחמת כיסופא ערק ואזל לעלמא, גם זה נשתנו הזמנים דברי לנו אפי'

הרא"ש. ולעולם בגופיה דמלתא כ"ע מודים דלמ"ד סימן דרבנן מ"מ באיסורא דרבנן סגי בסימן אמצעי אעפ"י שאינו מובהק. וזה הוא דלא כמ"ש התומים סי' ס"ה ססקי"ב וע"ש:

ואחרי ההנחה הזאת צ"ע במ"ש תוס' ביבמות קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי סימנים ואי סימנים לאו דאורייתא מיירי הכא בסימנים מובהקים וכו', וקשה הא במים שאל"ס קיימין דליכא רק איסורא דרבנן, ומועיל אפי' סימן שאינו מובהק דרבנן. אע"כ כנ"ל כיון דהשתא קיימי דע"א אומר בדדמי וחיישינן שטעה בשיעורא דיציאת הנפש ה"ל ספק דאורייתא ובעי' סי' דאורייתא וא"ש ה):

נמצא לפ"ז בנ"ד ה"ל ספיקא דאורייתא ט, כך היה נ"ל לכאורה. והאמת כי ביש"ש פי"ד דיבמות סימן ז' משמע קצת דלא שייך בדדמי בשיעור יציאת הנפש. אבל מה אעשה וראיות ברורות יתנו עידיהן ויצדקו ט):

ואמנם בכל זאת נ"ל דליכא אלא חששא דרבנן בעלמא, דהרי מעיקרא מטעם רוב אתאינן עלה, רצוני לומר דבשהה עד שיעור יציאת הנפש אכתי לא שרי מדאורייתא אלא מטעם רוב שאינם עולים משם, ומשו"ה כי לא שהו עליו באותו השיעור ה"ל ספק שקול וה"ל איסורא דאורייתא, וא"כ כי איכא רובא אחריתי אעפ"י שלא שהה שיעור הנ"ל מ"מ ה"ל דרבנן, דמה לי הך רובא או הך רובא.

שצויין שם, ע"ש. וע"ע לעיל סי' מ"ח ד"ה אך.

ז) עיין לעיל שם סוד"ה אך, וש"נ.

ח) וכ"כ לעיל סי' מ"ח ד"ה ראשון.

ט) אף לפי דעתו ז"ל דשייך בדדמי בכה"ג גם לגבי אשה עצמה, אכתי לא הוה סוד"א, דהרי כל עיקר חשש בדדמי הוא רק חומרא דרבנן, כמו שנראה מלשון הרמב"ם פ"ז מהל' נחלות [ה"ג] והובא בש"ע ח"מ סי' רפ"ד ס"ד, וכ"כ הב"ש לקמן סמ"ח ס"ק קמ"ג, (וכ"כ במה"צ ס"ק קל"ב, ובאר שם דאין סתירה לזה מהא דתצא בדיעבד, משום דהוא מיעוט דשכיה, ועוד טעמים ע"ש). ובפרט הכא בנדון השאלה שלא ידענו כלל שנפל למים כ"א מפי האשה עצמה, הוה כמו החזיקה היא מלחמה בעולם, דפסק הרמב"ם וש"ע לקמן סמ"ט דאם נשאת לא תצא, א"כ פשיטא דגם לכתחילה הא דלא תנשא אינו אלא חומרא דרבנן ולא ס' דאורייתא. ולכאורה י"ל דשאני הכא דאף אם האמת כדברי האשה אכתי איכא מיעוט נמלטים ובהצטרף מיעוט בדדמי הוה פלגא, וכמ"ש הרשב"א והר"ן בחולין פא"ט דף ס"ג בהא דאין לוקחין ביצים מן הנכרים, וא"כ שפיר קאמר מר דהוה ספיקא דאורייתא. אמנם קשה על זה ממ"ש הוא ז"ל עצמו בתשובה [להלן] סי' צ' ע"ש [ד"ה ולהתלמד - ועוד] ודוק. - פתחי תשובה שם ס"ק קל"ח. ועיין להלן סי' פ"ח סוד"ה אמנם ר"ח, דנקט מרן אליבא דהרא"ש דחששא דרבנן לאו חששא דאורייתא.

י) בעיקר דבר זה דפשיטא ליה להגאון ז"ל דשייך בדדמי בשיעור יציאת נפש, לכאורה לא משמע כן מהרא"ש ז"ל ביבמות שם, כמה שהקשה על הראב"ד וכתב וז"ל ואינו נ"ל ראיה דמים שיש להם סוף ל"ד למלחמה, דלא שייך למימר בהו בדדמי, כיון דעומד ורואה כל סביבות המים ושהה כדי שת"נ ודאי מת עכ"ל, ואם כדבריו דשייך טעות בהשיעור אין חילוק בין יש להם סוף לאל"ס, אלא ודאי כדעת רש"ל דלא שייך בדדמי בכה"ג. (וע"ש עוד בר"ס מ"ח שהזכיר ג"כ מענין זה דשייך בדדמי בשיעור י"נ, ומשמעות לשונו שם שביטל דעתו מפני דעת רש"ל. ואותה התשובה השיב באחרונה). ולכד זה נראה לע"ד דכל עיקר חקירה שלו לא שייך אלא לפ"ד מהרי"ט שהובא לעיל ס"ק קל"ד דשיעור שת"נ הוא כשיעור שב"א משערים, ומיירי שהאשה או העד אמרו סתם ששהו עליו בכדי שא"א לו לחיות במים, אמנם לפ"ד הריב"ש שהובא שם דהשיעור הוא ג' שעות, או לפ"ד מהרי"ט בתירוץ קמא שהובא שם דהוא שעות קטנות, א"כ כיון דהאשה או העד אומרים לפנינו ששהו עליו שיעור ג' שעות גדולות או קטנות, ל"ש לומר שטעו בשיעור י"נ, דהרי שיעור י"נ לא הם משערים רק אנו משערים זה. והא ודאי דאין זה ענין למה שאמרו פ"ק דפסחים לר"י אדם טועה ג' שעות, דהא כתב מהרש"ל שם דבהמשך הזמן לא חיישינן שיטעו כו' ע"ש, וצ"ע - פתחי תשובה שם. יא) עיין לעיל סי' מ"ח ד"ה ובאמת. ובהערה שם.

[שם ק"כ ע"א] שומא עשויה להשתנות אחר מיתה, מה שינויי שייך כאן כיון שמצאו השומא שהזכירה האשה סגיא, אע"כ כיון דודאי לכ"ע שומא מצויה בבן גילו להך לישנא לכ"ע, ולאידך לישנא לרבנן, א"כ צריכה לעיין בהשומא בעינה ותכירנה בט"ע אם זו היא השומא בעצמה שהיה בבעלה, או שהעדים עכ"פ יספרו לה צורת השומא וטבעה, והיא תכיר מהנך הדברים שהיא היא, וכיון שעשויה להשתנות אחר מיתה א"א לשפוט עלי'. וזה נ"ל פירוש הא"ז שהביא תה"ד סי' רל"ט דפתח בסי' וסיים בט"ע, ודחק בתה"ד, ולפי הנ"ל י"ל דר"ל ט"ע של הסימן:

וזה נ"ל נמי כוונת רש"י דחולין ע"ט ע"ב גבי פרידות דקאמר וסימנין דאורייתא ופרש"י סימנין דמהדרין אבידה בסימנין, ובחי' ר"ן הקשה בשם רמב"ן מה ענין אבידה לכאן התם חוששין לרמאי דמחזי חזי ואמר וזה לא שייך הכא בפרידות ולכן פירש הוא ז"ל בפשיטות דהני סימני דפרידות דאודנא וגנובתיה וקלא סימנין דאורייתא נינהי כדלעיל פא"ט [ס"ד ע"א] גבי סימני ביצים. ולפענ"ד א"א לפרש כן דא"כ לעיל מיניה דאכתי לא פשיטא להש"ס דסימנין דאורייתא, אהא דקאמר התם דלא ידעינן מינה דאימא מה ניהו, פריך בפשיטות ולבדוק בסימנין דאמר אביי וכו' ואמר ר"פ וכו', ולא מייתי הא דר' אבא כלל, וקשה מאי פסקא דלמא הני סימנים לאו דאורייתא נינהו, ומה לו לדחוק בשינויא דחיקא באלמות וגדמות. אע"כ פשיטא להש"ס דהני סי' הילכתא גמירי להו מן התורה. אלא דבכלל איבעיא סימנין אי דאורייתא או לא יש ג' ספיקות, א' אי ניחוש לרמאי דמחזי חזי ואמר. ב' לאתרמי סימן כסימן כיון שהוא סי' אמצעי. ג' דעכ"פ בעי היכר וט"ע שזהו דומה ממש לאותו סימן שהוא נותן באבידה כי אולי יטעה בדמיונו בזה, והכא בפרידות אה"נ דרמאי ואתרמאי לא שייך, וליכא למפשט מזה לאבידה כלל:

ובודאי בהנך דסי' אודנא וגנובתא ניכר היטב לעין כל לא שייך נמי טעות בט"ע, אבל אם אי אפשר לבדוק באוזן וזנב כגון בגדמת, וצריך לבדוק בט"ע דקלא אי צניף או לא, ולפעמים נמי היא אלמת קצת, וצריך עיונא רבא, ואפ"ה אמר ר' אבא לשמעיה עיין בהנך דמיין להדדי, משמע אפילו אי בעי עיונא נמי יסמוך על ט"ע שיש לו

אי נשברו כל איבריו היה בא או מודיע לבני ביתו, ולא היה בזה שום כיסופא. וגדולה מזה כתב רש"י בכתובות כ"ב ע"ב [ד"ה באומרת] גבי ב' אומרים מת וב' אומרים לא מת ונישאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי לא תצא, פי' ברי לי שאם היה קיים היה בא, וע"כ צ"ל שכרי לה שאם נמי יהיה מחוסר אברים במקום שהוא מ"מ ברי לה לפי טבעו ומהותו שהיה בא. והר"ן נמי דפליג התם וכתב אפירש"י שאינו מחזור שאין זה ברי דכיון שאינה יודעת בבירור אכתי באשם תלוי קאי, היינו התם דאיכא עכ"פ ב' שאומרים לא מת ואיך נכחישם עפ"י ברי כזה, ועוד דאית לן לאוקמי גברא בחזקת חי, דאפי' רוב חולים לחיים [קידושין ע"א ע"ב], אבל הכא שנפל למים לפנינו ונותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים והוה ספק שקול מיהת, וכיון שכרי לכולנו שבוה"ז אלו היה קיים היה בא ולא היה נמנע מחמת כיסופא לכל הפחות היה מודיע הדבר בכתב לבני ביתו, ונהי דמ"מ יש לתת סיבות המונעות מכל הנ"ל וא"א להתיר האשה בכך, מ"מ אותן הסיבות אינן אלא מיעוט, ואי נמי נניח דהוה מיעוט המצוי מ"מ רובא לאו הכי הוא. ומצורף לזה דהא עכ"פ נודע לנו בכרור לפי טבע הענין דבשעת מעשה לא זוו משם זמן רב וחפשו הספנים חפש מחופש להוציא ולא עלה בידם, כ[פ]י דרכם עתה בזמנינו, וה"ל כאלו נודע לנו בכרור ששהו כדי יציאת הנפש א. וצירוף כל הסברות הנ"ל מועילות לפע"ד להוציא האשה עכ"פ מחשש איסורא דאורייתא, וליכא אלא איסורא דרבנן. וגדולה מזו במרדכי דסוף יבמות סי' צ"ב תשובת מהר"א מורדו"ן שרצו הגאונים להתיר אשה במשאל"ס באומדנות, ונסתייעו מסברא רב אשי בצורבא מרבנן, ונהי דפליגי התם, היינו להתיר לכתחילה דרבנן החמירו ע"ש, אבל מן התורה שרי בוודאי כנלפע"ד ברור בעזה"י:

ועתה נבוא אל השני' לרון בסימני גופו, ב' כתמי עדשים בעקבותיו א, ובצלעותיו, יש בכאן לרון על ג' דברים, א' אסי' עדשים גופיה, ב' מקום עמידתם, ג' אמנין וכיוון המקום ביחד:

והנה בדבריו לא הזכיר כלל שראתה האשה העדשים והכירתם בט"ע שהם הם אותם שהי' בבעלה. דודאי שייך ט"ע בסימן גופיה, דאי ס"ד כל שאמרה סתם יש לו סי' פלוני ופלוני מהני, א"כ מה קאמר

(ג) צ"ל: בעגבותיו, וכבריש החשובה.

(ב) וכ"כ להלן סי' ס"ה ד"ה ועוד נ"ל, ושם מבואר יותר,

ע"ש. וש"נ.

בהנהי סימנין ולא חשש לטעות בדמיון, א"כ מוכח מזה עכ"פ דסימנין דאורייתא לענין זה היכי דלא שייך חשש אחר דרמאי ואתרמאי, וא"ש הא דפריך לעיל לבדוק בסימנין ולא הו"מ לשנויי סימן לאו דאורייתא, דסימני פרידות קים להו דאורייתא נינהו, ואי משום היכר הסימן בט"ע, מה [טעות] ט"ע שייך אי לא הוה מוקמי' באלמת וגדמת, משו"ה משני באלמת וגדמת:

ובנ"ד שלא ראתה הכתמים ולא סיפרה תוארם שניכרים בט"ע רק כתמי עדשים סתם, נ"ל דאפילו להרמב"ם דמשמע ל"י דס"ל סימנים דאורייתא, כמבואר בדבריו בפ"ז מהל' נחלות [ה"ג] ופי"ג מגזילה ואבידה, ורק משום חומרא דא"א מחמרינן, ובמקום אחר הארכתי ליישב כל פסקיו בעזה"י בענין זה י"א, וא"כ זה"ל ט"ו רק דרבנן בעלמא לא נחמיר בסימן אמצעי. מ"מ הני כתמי עדשים דשכיחי טובא בהרבה בני אדם אפילו סימן אמצעי לא הוה אלא כארוך וגוץ, וכמ"ש בתשו' הרא"ש [כלל נ"א סי' א'] בסי' דפניו אדומים. ולא דמי למ"ש מהר"ם פאדוה סי' כ' להתיר אשה ע"י סי' עדשים בתוך העין, דזהו ודאי סימן מובהק הוא, דבתוך העין לא ימצא אפי' לאחד מאלף, אבל בשארי מקומות בגוף לא, ובהדיא אמרינן שומא מצויה בכ"ן גילו, וה"ה לכל הסימנים הנולדים עמו מצויים הם בכ"ן גילו. ועוד אי נמי ראתה והכירה הסי' בט"ע, מ"מ כיון שלא נזכר בדבריו שלא שהה אחר יציאתו מהמים, ומסתמא שהה שעה אחת כמ"ש הפוסקים, וא"כ חיישינן להשתנות הסי', כמבואר לפי ג"י שלפנינו ביבמות קט"ו ע"ב חזינהו לאלתר וקאמרי סימנין, ואפי' לגירסת מרדכי [סי' ע"ז] א"נ דקאמרי סימנין, י"ל דמוקי ליה בסימנים מובהקים ביותר יתיר וחסר דלא שייך ביה שינוי, אבל בנ"ד לא. ועיין ב"ש ס"ק פ"ה, דבריו תמוהים דהתוס' בודאי לא גרסי כהמרדכי. אמנם לתי' של ר"י [בתוד"ה וקאמרי] ס"ל דמשום צירוף ט"ע האמינו לסימנים, י"ל דאפילו אינו מובהק נמי לא בעינן לאלתר, והכא משום ט"ע בעינן לאלתר וק"ל:

ואם נבוא לסמוך עמ"ש הרד"ך [בית י"ד ט"ו] חדר א' הביאו הרב"י [סי' י"ז] דאפשר דכשצמצמה מקום השומא דקאמרה שיש שומא במקום פלוני

מאבר פלוני סימן מובהק [הוה] ליה, וה"ג צמצמה המקום, וכ"כ מעלתו. ממקומו תברא שהרי כתב במקום פלוני באבר פלוני, וסיים שם לזה דקדק רש"י באלו מציאות [כ"ז ע"ב ד"ה אין] וכתב שומא באבר פלוני, ולא במקום פלוני, משום דא"כ ה"ל סימן מובהק, שמע מיניה דתרווייהו בעינן, וכ"כ כל האחרונים פה אחד, וכולי האי ואולי, שהרי בכל זה כתב הרד"ך ו א פ ש ר, והדין עמו שהרי עיקור ראיתם הוא מש"ס דגיטין [כ"ז ע"ב] נקב בצד אות פלונית, ומזה הוציאו לחלק בצד תיבה פלונית לא הוה סימן מובהק, אבל בצד אות פלונית שבצד תיבה פלונית הוה סימן מובהק, והה"ג במקום [פלוני] שבאבר פלוני:

ולפע"ד גוף זה הדין מפוקפק מאוד בלא"ה מן האחרונים כ"י, שאין לסמוך כלל על שום סימן אפילו מובהק שבמובהקים, כמ"ש בתשו' מהר"א מזרחי [סי' ל"ז], והובא בקונטרס עגונות של הרב ב"ש סי' קטן צ', אלא שם בס"ק צ"א מחליט דלא כוותיה:

והנה כל מעיין בלשון העיטור [אות ק' קבלת העדות] יראה שכן כונתו לחלק בין גט שמועיל סימן מובהק ובין מיתה, והוא מובא בב"י. אלא שכולם החליטו שא"א לפרש [כ]פשוטו מפני הקושיא הנופלת עליו, ואני אפרש לפע"ד, דלכאורה מוכח דשום סימן מובהק לא יועיל, דאלת"ה אמאי דחיק לשינויי ביבמות קט"ו ע"ב דחזינהו לאלתר, כיון דעכ"פ מסיק וקאמרי סימנין, ובודאי לכ"ע איכא סימנים מובהקים ביותר דלא שייך ביה שינויים, וא"כ לימא דקאמרי סימנין מובהקים ביותר ואפי' שלא לאלתר. אע"כ לפי זאת הגירסא מוכח דשום סימן לא יועיל, ודוקא ע"י ט"ע דפרצוף פנים עם החוטם, אלא דהכא הוה חיישינן לבדדמי הי' מצרפים לזה היכר הסימנים להאמין ע"י בט"ע, ומשו"ה בעינן לאלתר משום ט"ע, ומוכח כהעיטור י"א. ולפ"ז צריך לומר בגט דמועיל נקב בצד אות פלונית, היינו משום דאיכא נמי שמו ושמה, ונהי דחיישינן לשני יוסף ב"ש, מ"מ בצירוף הסימן מובהק מועיל להתיר, אבל לא זולת. ומבואר שם נמי דאי סימנים דרבנן לא מועיל סימן שאינו מובהק כגון נקב סתם אע"ג דאיכא שמו ושמה, ולא אמרינן דע"י זה הצירוף

(טז) בד' שאלוניקי - תקס"ג: ט"ז.

(יז) נראה דצ"ל: שיש מי שכתב.

(יח) וכ"כ להלן סי' קל"ב ד"ה וגם לסמוך.

(יד) עיין לעיל סי' נ"א ד"ה ולכאורה, וש"נ.

(טו) ר"ל בזה דהו"ל רק דרבנן וכ"י [כמש"ע לעיל

ד"ה וכן].

חת"ם

שו"ת חאה"ע סימן נח

סופר

קצנ

נעשה כמובהק ויועיל, דהרי אמרינן [גיטין שם] ודוקא בצד אות פלונית אבל נקב בעלמא לא, מספקא ליה סימנין אי דאורייתא אי דרבנן. והשתא א"ש דפריך הש"ס ביבמות ק"כ ע"א בפשיטות למ"ד סימן דרבנן ממצאו קשור בכיס, ולא הו"מ לשנויי שאני התם דאיכא נמי שמו ושמה, משום דסימן דרבנן לא יועיל אפילו עם צירוף שמו ושמה. ולא נשאר עליו שום קושיא אלא ממאי דמשני הש"ס בשומא סימן מובהק קמיפלגי, דמשמע דאי הוה סימן מובהק מועיל. ולזה נ"ל כיון דעכ"פ מוכח מעובדא דשני ת"ת דשום סימן לא יועיל רק היכי דאיכא נמי שמו ושמה, א"כ יש לדחוק ולומר נמי דהך דשומא מיירי בכה"ג כשהעידו על אחד שיצא מאתם ממקום פלוני והיה בו שומא במקום פלוני, דאי לא שומא הי' חיישינן לשני ששמותיהם שוות, כעובדא דיצחק ריש גלותא יבמות קט"ו ע"ב, ואמנם אי יהבי' ביה סימן, אי סימן שאינו מובהק הוא אכתי אינו מועיל למ"ד סימנים לאו דאורייתא, כמו נקב בעלמא בגט דלמ"ד סימנים לאו דאורייתא אינו מועיל, ואי שומא סימן מובהק הוא מועיל בצירוף שמו ושם עירו דאזל מקורטבא לאספמיא ולק"מ, וזהו נ"ל שיטת בעל העיטור:

ונהי דלדינא לא נ"ל כן דעת הרי"ף [שם] והרמב"ם, דהרי לדידהו לא חיישינן לע"א שאמר בדדמי, וכמ"ש והאריך הרמב"ן במלחמות ה' וה"ה פ"ג מגירושין [הי"ט], רק שמשקר והאשה תידוק בדדמי, ולדידהו צריך לדחוק בשינויא דהש"ס דחזינהו לאלתר וקאמרי סימנים, מה מועיל אמירה דהני הא חיישינן למשקר, ונדחק בזה בה"ה:

ולפע"ד י"ל עוד דהשתא למסקנא מיירי דהני מאה נשי לא ראו הנפילה למים מעולם, ורק מדאסקינהו קמן והכירום בט"ע ובסימניהם מזה נתברר להם שהם אותם ת"ת שבאו בספינה עם אבא יוסי בן סימאי, והא דקתני בברייתא שטבעו, לא שידענו כן, אלא עפ"י עדות הנשים ההמה שנתקבלו בב"ד של רבי נתברר לנו שטבעו, והשתא לא שייך למיחש לשקר דהא אשה דייקא ומנסבא, ואין לומר שלא תידוק אלא עד שנתברר לה נפילתם למים ואח"כ תאמר בדדמי שמתו, וכמ"ש רמב"ן שם, זה אינו, דממ"ג אי ניחוש שהעדים משקרים א"כ מה"ת לומר כלל שנפלו למים מעולם, ומסתמא

כשתידוק האשה לא יודע כלל שנפלו למים מעולם ולא תאמר בדדמי, כן נ"ל לפי שיטתם ולא לדחוק של ה"ה בזה ע"ש"ט):

יהיה איך שיהיה לפי זאת השיטה אין להוכיח דסימן לא יועיל, ואדרבא מוכח בהיפוך, דהא השתא א"א לומר שהיה שם ט"ע, דא"כ מה צורך לסימנים דהא לא אמרו בדדמי, אע"כ סימנים לחוד, וא"כ מה צורך לסימנים מ"ט לא מוקי ליה דחזנהו לאלתר ובט"ע בלא סי', דהא ע"א לא אמר בדדמי. אע"כ צ"ל דגרסי כג"י המרדכי [סי' ע"ז] א"צ דאמרי סימנים, וה"ל או ט"ע ולא לתר או סימן מובהק ושלא לאלתר, וא"כ מוכח דסי' מהני. וא"כ לאידך פוסקים נמי דלא ס"ל כהרי"ף ה"ה הרז"ה והראב"ד מ"מ מי סני דמפרשי נמי או בסימן, וכמ"ש ב"ש ס"ק פ"ג הנ"ל. וא"כ לדינא לא נדחוק לפרש שומא סי' מובהק בהזכיר שמו, אלא בכל ענין מהני. ומכ"ש דנ"ל פשוט דהרמב"ם ס"ל סימנים דאורייתא לגמרי, ומן התורה יועיל אפי' סימן אמצעי:

מ"מ מה שבקשו^ט להוסיף ולומר דאפי' סימן אמצעי יחזור למובהק ע"י צמצום המקום, ולמילף מגט, קשה מנ"ל דלמא שאני התם דאיכא צמצום טפי טובא דהיינו גט בשמו ושמה והנקב בצד אות שבתיה פלונית, ומנ"ל להתיר בל"ז בסימן אמצעי^{טא}. ובודאי אי איכא עוד צדדים להתיר בלא"ה, ומכ"ש במשאל"ס דרבנן, המחמיר בסי' אמצעי וצמצום מקום הוא מן המתמיהים^{טב}, אבל מ"מ הבו דלא לוסיף בנ"ד דלא כיוונה מקום, ואפי' האבר לא כיוונה לומר בצלע פלוני אלא בצלעותיו ועקבותיו^{טג}, ואפי' ימין ושמאל לא אמרה, והכי הול"ל בצלע חומש שבצד ימין בראשה סמוכה לחוליא וכדומה יש ב' כתם עדשה, ואז אי היתה מכירה העדשה בט"ע היה סימן אמצעי ע"י צמצום מקום והיה מועיל, אבל השתא איכא תרתי לריעותא לא מצאתי מקום להתיר:

אמנם מה שראוי לסמוך עליו במה שאמרה מספר ב' כתמי עדשים במקומות ההמה דה"ל מנין ומקום, אפילו בלא צמצום, דזה נ"ל דומה למ"ש הרמב"ם שם הלכה כ"ו וכן אם יצאו עשרה ב"א כאחד ממקום למקום והן אסורין בקולר וכו', והוא מש"ס שלהי יבמות [קכ"ב ע"א] ס' בני אדם שהלכו

(כא) ע"ע להלן ח"ב סי' קל"ז ד"ה הסימן.

(כב) עיין לעיל סי' נ"ו ד"ה ומצורף, וש"נ.

יט) וכן פירש להלן ח"ב סי' קל"ה ד"ה והשתא.

כ) עיין דר"ך הנ"ל.

לכרכום ביתר, והסכימו רוב האחרונים ^(ג) שטעם ההיתר כיוון המנין והמקום, וה"נ כיונה מנין ב' במקום פלוני. ולזה לא צריך שום צמצום, דהרי מקום כרכום לא מצומצם היה. ואע"ג דהרבה אחרונים פליגי על זה וס"ל דלאו מטעם כיוון המנין והמקום משווין ליה סימן, ועיין מ"ש בצמח צדק סימן מ"ב. ומזה הטעם נ"ל הצריך במהר"א מזרחי המובא בקונטרס עגונות סי' צ"א ג' נקבים כמין סגולתא דוקא וכה"ג ע"ש, ולא סגיג ליה סתם במנין ומקום. מ"מ להנך פוסקים נמי נהי דמובהק לא משוי ליה סי' אמצעי מיהא הוה, ובנ"ד שהוכחנו שהוא רק חשש דרבנן מועיל סימן אמצעי אפי' למ"ד סימנים דרבנן, ומכ"ש דלהרמב"ם [ה' אבידה פי"ג ה"ה, וה' גחלות פ"ז ה"ג] דאורייתא נמי הוה ומדרבנן בעלמא בעינן מובהקים (ו)הכא משום חומרא דא"א, והכא דחששא בעלמא הוא, באו ונסמוך עליהן להתיר כד):

ומ"מ עדיין לבי נוקפני ומיראי הוראה, וטוב יותר אם יצא הדבר להתיר בלי שום פקפוק. ע"כ נחזי נשית לבנו אל סי' כליו מפתח ובגד טלית קטן. והנה לא הזכיר מה היה בשארי מלבושיו אולי היו בלויים וסחובים ונרקבו ע"י המים באופן שלא הכירו אפי' צבע מלבוש העליון. גם לא הזכיר במה היה ההיכר כי המפתח אם לא היה ניכר אלא ע"י שפתח מנעול הארגז אין זה סימן כלל כמובן, ואי היה סימן מובהק במפתח או בטלית קטן הוה סי' טוב, אלא שהיה צריך להודיע לדון עליו איזהו סימן מובהק. ואם בט"ע הכירה האשה הכלים האלו או אחד מהם, יש לדון הא במשאל"ס אמרה בדדמי כמו במלחמה ולא מהימני אט"ע, כמבואר בלשון התוס' בעובדא דב' ת"ח [ד"ה וקאמרי] דבט"ע אין להאמינם דאמרי בדדמי ובדבר מועט יאמרו שאלו בעליהן של אלו עכ"ל:

ונ"ל דרש"י נמי דמפרש דאי לאו סימנים חיישינן דלמא אתרים ניהו לפי שהמים משנים צורת הפנים ואין ניכר כל כך עכ"ל, משמע דאלו היה ניכר לא חיישינן לאמרה בדדמי. מ"מ א"א לפרש כפשוטו דמה יענה על קושית התוספות דש"ס ערוך הוא דמיא צמתי. אע"כ ס"ל לרש"י נמי כפירוש

התוס' דמשו"ה לא סמכינן אט"ע משום דאמרי בדדמי, אלא ס"ל דט"ע גמור שלא נשתנה כלל לא שייך טעות בדמיון כלל, ודבר הנראה וניכר במעט עיון הוא ולא הוה צריך לסי', אך כיון שהמים עכ"פ משנים קצת ואינו ניכר כל כך, לכן דקדק רש"י בצחותו נהי שאינו מהפך צורת הפנים לגמרי כלל כמו שיהוי דיבשה שאפי' ב' עדים אינם יכולים להכירו אפי' ע"י דיוק ועיון מ"מ קצת מיהת משתנה, דהרי להרי"ף [קכ"ב ע"א] לאחר חמשה ימים משתנה לגמרי, ולהרמב"ם [ה' גירושין פי"ג הכ"ב] לזמן מרובה מיהת, ואם כן בתוך הזמן משתנה קצת עכ"פ, ונהי דע"י דיוק ניכר, מ"מ היכי דאיכא למיחש בדדמי לא מהימן וכעי סימן, כן נ"ל לפי דרכו של רש"י ז"ל כה). וא"כ בנ"ד ט"ע במפתח שהוא ברזל דבר קשה העומד בפני המים בודאי מועיל לרש"י, דט"ע גמור לא שייך ביה בדדמי. אמנם אי היה הט"ע בטלית קטן, הרי קמן דשארי מלבושים נרקבו במים מבלי הכיר אותם כלל, אם כן א"א שלא יהיה בו עכ"פ ג"כ שינוי קצת, ושייך ביה אמירה בדדמי לכאורה:

אבל מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה, דעת רוב האחרונים שחוששין לשאלה. אע"ג דהש"ך בח"מ סי' ס"ה סס"ק כ"ו נוטה להקל, מ"מ הוא בעצמו הניח בצ"ע, ולא שבקינן ספיקותו מפני דעת הרא"ש [ב"מ פ"א ס"ג, ושו"ת כלל נ"א ס"ו] והטור והכרעת הש"ע [סי' י"ז סכ"ד] והאחרונים ז"ל. והנה מ"ש מעלתו מפתח לא מושלי אינשי. לא ידעתי למה, דשכיח טובא דמושלי מפתח לחברו לפתוח מנעול שלו הסגור ונאבד המפתח, ומכ"ש בזה שנפל למים וחיישינן דעלה במקום אחר רחוק, ומה לו שם ולמפתח שלו, ולמה לא ישאילנו לאחר במדינה אחרת. מיהו טלית קטן דעת מהר"י מטראני [ח"ב אה"ע סי' ל"ה] דלא מושלי אינשי:

ובן אי היה אולי סי' בכל בגדיו נמי דעת מהר"י מטראני [שם] דלא שייך שאלה. מ"מ מה יושיענו זה הא דעת הריטב"א הביאו הרב"י בתשו' דאפי' כלים דלא מושלי חיישינן לשאלה כה, וכן בש"ע סי' י"ז לא מייתי כלל התירא בכלים דלא מושלי אינשי. אלא שהב"ש הקשה בס"ק ס"ט דהא

שיטת הריטב"א, ומרן נמשך כנראה אחר לשון הב"ש שם סקס"ט שכ"כ, וראה מ"ש מרן להלן סי' פ"ו (הב') ד"ה והנה בכלים. וראה עוד אוה"פ סי' י"ז סכ"ד ס"ק קפ"ז אות כ"א בהערה.

(ג) עיין משאת בנימין סי' ע"ג, ועבודת הגרשוני סי' ע"ב. (ד) ע"ע להלן סי' ס"א ד"ה ומה. (ה) וכ"כ לעיל סי' מ"ח ד"ה ונעתיק, וש"נ. (ו) לפנינו בתשו' ב"י דיני גוי מסל"ת סי' ז' לא נזכר חתם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבהע"ז א / סופר, משה בן שמואל

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן נח

סופר

קצה

בש"ס מדמה סי' כ"ס וארנקי דלא מושלי דגט לסי' מיתה, ובש"ע סי' קל"ב [ס"ד] גבי גט פסק להך דכ"ס וארנקי, וא"כ מ"ש בסי' י"ז בעידי מיתה דחשש לדעת הריטב"א:

היכי מהדרין ניחוש לשאלה, משמע שרצה להוכיח להחזיק דבריו הראשונים דסימנים לאו דאורייתא, וא"כ הא מכ"ש דקשה היכי מהדרין בסימני אוכף ניחוש לשאלה:

ולפע"ד דלק"מ דבשיטה מקובצת דב"מ [כ"ז ע"ב] מדקדק מ"ט דאמרינן חיישינן לשאלה ולא למכירה או כה"ג, ות"י משום דמנא ליה לזה שהלוקח שלו אבד את החמור המלוכב באוכף, אבל בשאלה י"ל שזה המשאל תבע אוכפו מהשואל ושמע ממנו שאבד חמורו עם אוכפו ע"ש. ומעתה אני אומר דביבמות [ק"כ ע"ב] גבי מיתה דאמרינן חיישינן לשאלה אשגירת לישני' דאבידה ודכ"ס וארנקי נקט, דהתם עיקור החשש הוא משום שאלה דווקא, אבל הכא במצא מת והכירו בסי' כליו אין העיקור משום שאלה, כמו שהקשה בנודע ביהודה [קמא אה"ע סי' ל"ז] דהא חזקה מה שביד אדם הוא שלו, אבל העיקור משום מכירה ואבידה, וכמ"ש באמת בחלקת מחוקק ס"ק מ"ב, וזה שייך בכל הכלים, ואפילו בטלית קטן, ואפי' בכל כליו מי לא אפשר שהחליף מלבושיו באחרים, ולא שייך לא מושלי אינשי כלל, ועיין ב"ב מ"ו ע"א, ובטושי"ע ח"מ סי' קל"ו [ס"א]. ולא חלקו שם בין כלים לכלים דבכולם שייך מכירה והשתא א"ש פסק הש"ע דבסימן י"ז חיישינן למכירה וחליפין וכה"ג לכן אפי' כלים דלא מושלי אינשי נמי, משא"כ בסימן קל"ב דמיירי מאבידה דעיקור החשש משום שאלה שפיר י"ל בכלים דלא מושלי לא חיישינן לשאלה. וא"כ מי יבוא לסמוך להקל אחרי הכרעת הש"ע כה):

ובן יש להקשות בכ"מ [שם] דבעי למפשט סימנים דאורייתא מחמור בסימני אוכף, ודחי הש"ס לא בעדי אוכף ולעולם סימן לאו דאורייתא, ולפי הב"ש הנ"ל קשה אי סימנין לאו דאורייתא ניחוש לשאלה ומה מועילים עדי אוכף לחמור:

ולפע"ד ליישב עפמ"ש בצמח צדק [סי' ק"ו] במי שנמצא הרוג ואצלו סדור תפלה שהיה שואל לו מאחר, והבעלים הכירו הסידור שלהם, שאשתו מותרת, דלא ניחוש לשאלה, דהא אין השואל רשאי להשאל, והא אפי' תשב"ר יודעים, ולא ניחוש חשוד אינשי בגולותא להשאל המושאל אצלם. וא"כ י"ל הקושיא השניה הנ"ל והכי קאמר בעדי אוכף המעידים שהיה מושאל אצלו מאיש אחר, וקמ"ל קרא דלא חיישינן שהשאלו לאחר. ואין לומר א"כ פשיטא ומאי למימרא דהא עדיף מסימן מובהק, וכמשמע מבעל צ"צ הנ"ל. די"ל דהוה סד"א כיון דהשתא קיימי' אי סימנים לאו דאורייתא דחיישינן לרמאי דמחזי חזי ואמר, ה"א ה"נ ניחוש שהיה שואל וחזר והשאל שלא ברשות, קמ"ל דלא מכמה טעמים, חדא באבידה גופיה אפשר דלא חיישינן לרמאי, דאחזקי אינשי בגנבי לא מחזקינן, אלא משום דלמא אתרמי סי' כסי' אמצעי חיישינן, ועוד א"נ חיישינן לרמאי ממש היינו באבידה דמורה התיירא דהוה יאוש בבעלים, משא"כ להשאל המושאל, וא"נ חיישינן לגנב ממש היינו לגנוב וליהנות בדבר, אבל להשאל לאחרים אין אדם חוטא ולא לו, וכל זה קמ"ל קרא, ושפיר משני בעדי אוכף נט). וממילא מתורצת נמי קושיא ראשונה דלהך דאמר סימנים דאורייתא רק דחיישינן לשאלה, שפיר הקשה אי ס"ד סימנים דאורייתא ואפ"ה חיישינן לשאלה שפיר קשה א"כ חמור בסימני אוכף היכי מהדרין ניחוש לשאלה, דא"ל ע"י עדים שהוא מושאל אצלו, דא"כ קרא למה לי השתא בסימן אמצעי סמכינן ולא ניחוש לרמאי באבידה דמורה

והנה מהר"ל מפראג המציא היכי דאיכא סימן אמצעי בגופו וט"ע או סימן מובהק בכליו מועיל מ"נ, אי סימנים דאורייתא האיכא סימן בגופו, ואי סימנים לאו דאורייתא לא אתאינן בש"ס כלל לחשש שאלה וסמכינן אט"ע או סימן מובהק שבכליו, והב"ש דחה דאי סימנים לאו דאורייתא דחיישינן לאתראמי סימן כסימן מכ"ש דחיישינן לשאלה ע"ש ס"ק ס"ט. ובתשו' נודע ביהודה [שם סי' ל"ב ד"ה ואני אומר] הקשה אסברתי' ב"ש דאם כן כי פריך הש"ס [ב"מ שם] חמור בסימן אוכף

לעיל מיניה ד"ה ואידי. ובחי' יבמות ק"כ ע"ב ד"ה אמנם - ומיושב יישוב באו"א ב' קו' הנ"ל, ע"ש. וע"ע להלן סי' פ"ו (ב') ד"ה ומה, מ"ש בישוב קו' הא', ע"ש. וראה עוד להלן ח"ב סי' קמ"ד ד"ה הנה בגדים.

כז) וכ"כ לעיל סי' נ"א ד"ה עוד תירץ, וש"נ. כח) וכן לעיל סי' נ"ז ד"ה ונבוא, כתב דראוי לחוש לדעת הב"י, וש"נ. כט) כעין זה כתב מרן בחי' סוגי' דסימנים ב"מ כ"ז ע"ב, נדפס במלואים בסוף חי' ב"מ ח"ב ד"ה והנה ע"ד, ועער"ש

התירא וגם כל הנאה שלו לא חיישי רחמנא לרמאי, מכ"ש דלא ניחוש לשואל המשאל, וע"כ לאו בהכי איירי, ושפיר הקשה למ"ד סימנים דאורייתא, אבל אי ס"ד לאו דאורייתא א"ש בפשיטות דניחוש לשאלה וכדעת הב"ש הנ"ל:

ולפע"ד להביא ראיה ברורה דלמ"ד סימנים דרבנן ע"כ אתאינן לחשש שאלה, דהא לחד לישני בבכורות מ"ו ע"ב מבואר דמן התורה סגי בפרצוף פנים לחוד היינו פדחת בלא חוטם, ובמתני' דבעי פרצוף עם החוטם היינו משום חומרא דאשת איש, (ומאי דדחי התם עד החוטם לא קאי), ואם כן קשה הא במשנתינו [יבמות ק"כ ע"א] משמע דאפי' איכא פרצוף פנים בלא חוטם, אע"ג דאז מן התורה אזדא ליה איסור א"א, אפ"ה לא מהני סימן בגופו וכליו, וקשה אמאי נהוי נמי סי' דרבנן, מ"מ הא באיסור דרבנן מועילים סי' דרבנן, וה"נ איסור דרבנן הוא. ועכצ"ל אה"נ דהש"ס [ב"מ שם] הומ"ל ולטעמין אי נמי סי' דרבנן מ"ט לא יעידו על סימני גופו וכליו. אלא משום דאיכא לישנא בבכורות דמן התורה בעינן פרצוף פנים עם החוטם, משו"ה לא אמר ולטעמין. מ"מ מבואר דלהך לישנא אתאינן נמי לכל הנך שינויי ללישנא דסי' לאו דאורייתא ואתאינן נמי לחשש שאלה, ואזדא ליה מ"מ של מהר"ל פראג (א), ואין לסמוך עליו בזה כלל במכ"ה:

אבתי פש לן חדא סמא טבא סברת הגאון חכם צבי ז"ל [סי' קל"ד] ונקיטו ביה כל האחרונים בשיפולי גלימיה דסי' אמצעי שבגוף עם סי' מובהק או ט"ע בכלי מועיל, משום דה"ל שאלה דיחיד שהשאל כליו דוקא למי שאתרמי לו סימן אמצעי בגופו כמותו, ובתומים סי' ס"ה סקי"ב כתב דכיס וארנקי אע"ג דאיכא גט ששמו ושמה כתוב בתוכו לא מקרי שאלה דיחיד, דכיון דמיירי בהותזקו ב' יב"ש ממילא חיישינן נמי ליב"ש אחרנא וה"ל שאלה דרבים, משא"כ בסי' הגוף לא מוחזק לן עוד אחד בסימן כזה ע"ש:

ונ"ל להביא ראיה דמהר"ל מפראג הובא בב"ש הנ"ל הקשה אי ס"ד דלמ"ד סימנים לאו דאורייתא חיישינן לשאלה, א"כ מ"ט נקט במתני' [סימנין]

בגופו ובכליו דהוה לאו דאורייתא, נימא ט"ע דאורייתא בכליו נמי לא מהני משום שאלה. ולפענ"ד לק"מ לפי הנ"ל דהכי קאמר אפי' סי' בגופו וגם בכליו מ"מ לא מהני, דסי' דרבנן לא מהני אפי' צירוף כמה סימנים אמצעיים, הא סימן בגופו וט"ע או סימן מובהק בכליו מהני, דתו לא חיישינן לשאלה דכליו משום דאיכא נמי סימן אמצעי בגופו ה"ל שאלה דיחיד וכדברי הח"צ (א). היות כן בנדון שלפנינו דהסי' שבגופו עם המנין וכיוון המקום דאפשר דהוה סי' מובהק ולכל הפחות מידי סימן אמצעי לא נפקו, ובמים שאל"ס דרבנן אפשר לסמוך אהני לחוד אפי' לא שהה עליו עד כדי שיעור יציאת הנפש, ומכ"ש דאיכא נמי סימן מובהק או ט"ע באחד מכליו או אפשר בכולם דה"ל כמו שאלה דיחיד, ומכ"ש דהכא שראו אותו נופל למים ואי ניחוש לשאלה צריכים לומר שזה עלה מהמים והשאל כליו לאחר שנפל ג"כ למים הוה ג"כ כעין נפילה דיחיד, וכולי האי לא חיישינן לכ"ע לפע"ד (א). ע"כ אם יסכים עמדי עוד אחד מבעלי הוראה המפורסמים אפי' מטעמים אחרים, הריני נוטה לסבול שיבי מכשורי ודרינא בהדיה להתיר האשה הזאת, ואחר שתמתין ימי הבחנה תשתרי לכל גבר דיתיציבין, וזה יצילני משגיאות:

הכ"ד הטרוד מאוד כותב בחפזי. החותם פה ק"ק מ"ד א' דר"ח מרחשון תקס"ד לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה נט

שיל"ת, פ"ב יום א' דסליחות תקפ"א לפ"ק, שנה טובה ומבורכת ל"ג הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו דוד דייטש נ"י אב"ד דק"ק ע"ה יע"א:

מב"ק הגיעני על דברת הגאון נב"י בתרא חא"ע סי' ס"ו ד"ה ומה שכתבתי וכו', שכתב על מה שרצה השואל להוכיח מש"ס דחולין ע"ט ע"א דאפי' צירוף כמה סימנים אינם כסימן מובהק ביותר, ודלא כמ"ב דמייתי בית שמואל סי' י"ז סקע"ג, וע"ז

שהוא דוחק, וצ"ע.

(א) וכ"כ להלן ח"ב סי' קל"ב ד"ה ובתשובה.

(ב) עיין לעיל סי' מ"ח בהערה שעל ד"ה והשתא לפ"ד.

(ג) וכעין זה כתב לעיל סוסי' נ"ז ד"ה ומ"מ, וש"ג.

שום אגרת על הדואר. וראיתי סברא כזו בספר עזרת נשים [סקל"ו], וארכא יהיב י"ב חדש, ואמר שם זכר לדבר נשכחתי כמת מלב, והמת משתכח אחרי יב"ח [ברכות נ"ח ע"ב]. וגם בדינא דמלכותא כל שקראוהו ע"י צייטונג ולא בא אחר יב"ח נחשב אבד זכרו, ש"מ דאינהו בקיאים דבזמן זה יכול להודיע ע"י דואר אפי' ברחוק מקום:

והנה נחזור להנ"ל בשיעור י"ג, כל זה אנו צריכים לפי הפשט דבלא שהה לא יצאה מחזקת א"א. ואמנ"י יש לעיין בזה, דבאמת בש"ס יבמות קכ"א במקומו לא הוזכר שיעור שיהוי במתני' אלא במים שיש להם סוף ולהתירה לכתחלה, אבל במשאל"ס לא הוזכר כלל, וי"ל שאם נישאת אפי' לא שהה לא תצא, דמיד שנפל לנהר יוצק כבר יצאה מחזקת א"א ורובם למיתה, ולא דמי למים שיש להם סוף דהתם ליכא בלבול מים לא ע"י שטיפה ולא ע"י גלי דאשפלי, וכמ"ש לעיל בשם מהרי"ט, משא"כ משאל"ס י"ל מכיון שראה נפילה רובו למיתה דהמים מטרידים אותו וקשה להנצל עוד. והא דאמרינן גבי עובדא דרבי במי שנכנס בירדן לתוך מחילה של דגים, נאמר שם שיהוי כדי י"ג, התם לאו לדינא איתמר, דהרי אפי' בלא מחילה של דגים אשתו אסורה, הרי ירדן משאל"ס נחל שוטף הוא, אלא מעשה שהיה כך היה דהאי מאן דהוא שהה כדי י"ג וגרם הספד בתוך ביתו של זה שלא מן הדין שהרי משאל"ס היה, ומ"מ למד רבי מזה דאיכא עוד חששא במשאל"ס מחילה של דגים, ונפקא מיניה היכי דקרו וקיימי ואינם שוטפים כאגמא דסמקי וליכא נמי גלי דאשפלוהו מ"מ כיון שאין להם סוף חיישינן למחילה של דגים. אבל לא הוזכר שיעור [שיהוי] י"ג לדינא גבי משאל"ס בשום מקום. אלא שבתשובה המיוחסת לרמב"ן סי' קכ"ח כתב ממתני' ספ"ג דגטיין [כ"ח ע"ב] ספינה שאבדה בים נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים, כתב מזה מוכח כל שלא המתין שיעור י"ג אפי' ראה ספינה שנשברה ונפלו אנשים שכתובה לים נותנים להם חומרי חיים וחומרי מתים מן התורה טו כיון שלא שהה:

אמנם כד מעיינת שפיר יראה דאין כאן מחלוקת, דעכ"פ מודה הריב"ש דמשום חומרא דאשת איש החמירו אפי' היכא דליכא אלא חד חזקה מתנגדת, שהרי ביבמות קכ"א ע"א כתבו תוס' ד"ה ולא היא וכו' דרוב ת"ח קלא אית ליה, ומ"מ לא חיישינן לאותו רוב, והיינו משום חומרא דא"א, דהא השתא איכא תרי רובא נגד תרי חזקות, דרוב אינם נמלטים, ומהמיעוט הנמלטים רוב ת"ח שבהם אית להו קלא, וא"כ נוקמא תרי רובא נגד תרי חזקות, אע"כ חומרא דא"א שאני טו, ומיושבים כל ג' דבורי תוס' בזה. וגם הש"ס דיבמות ק"כ ע"א הנ"ל אהך סמוך, דע"כ הא דמחזירין גט בסימנים משום דסי' הוה כעדים, דאי ס"ד כרוב אם כן ה"ל להחמיר בחומרא דאשת איש כמו דמחמירין במשאל"ס בצורבא מרבנן, וכנ"ל. ואדרבא נראה דרב אשי [שם קכ"א ע"א] לא הוה ס"ל כלל חומרא דא"א, אלא טעמא דמשאל"ס משום תרי חזקות וכהריב"ש, ומשו"ה ס"ל להקל בצורבא מרבנן דהשתא הוה תרי רובא, והש"ס מסיק ולא היא, דטעמא משום חומרא, ואין חילוק בין חד רובא לתרי רובא:

ובתשובה אחרת טו כבר כתבתי שלפע"ד נשתנה הענין בדורותינו עכשיו מבדורות הקדמונים, ובפרט במדינתנו דקביעי דואר ושיירות מצויות מאד, ואפי' יהיה אדם בסוף גבעות עולם יכול להודיע לביתו ע"י דואר, ובפרט האי גברא דלא ה"ל קטטה עם אביו ואחיו ואשת נעוריו, וראה עצמו נופל למים ויודע שיהיו בני ביתו ועירו מצטערים ודואגים הרבה, א"כ אלו יצא ברחוק מקום, ואפי' אירע לו דבר שמחמת כיסופא ערק לעלמא, היה מודיע לביתו ע"י דואר דקביע בכל דוכתא. וע"כ אם ממתינים עד שיעור שנשתכח שמו ואבד זכרו שכתב רמב"ם [ה' גירושין פי"ג ה"כ], ולא בא ממנו שום ידיעה, קרוב לוודאי לא יצא ונמלט. ונהי דבכל זה איכא למימר ולמיחש לכמה סיבות וחששות, [החלילה] להתיר על סברא זו אפי' ע"י צירוף, אבל עכ"פ אמת נכון הדבר דכולי עלמא הוה כצורבא מרבנן ואיכא תרי רובא ואין כאן אלא איסור דרבנן משום חומרא דאשת איש, דהיינו אחר המתנת זמן רב ונאבד שמו ואבד זכרו ולא כתב

נדפסו בספר חי' סוגי' מהדורת ירושלים תש"ז, והועתקו גם לעיל סי' ס"א מד"ה והנה במתני', ע"ש.
טו) וכ"כ לעיל סי' נ"ח ד"ה הנה לכאורה, ועיין הערה שם.

יב) וכ"כ בקיצור בחי' יבמות קכ"א ע"א ד"ה תנו.
יג) עיין לעיל סי' מ"ח ד"ה ובאמת, וש"נ.
יד) מהדורה קמא של החי' מכאן עד ד"ה אח"כ כתב מן בדרך קצרה במסגרת חי' סוגי' מים שאין להם סוף, נתנם סופר <שו"ת. מהדורה חדשה> - ג אבהע"ז א / סופר, משה בן שמואל [עמוד 224] (2864)

שיב

חת"ם

שו"ת חאה"ע סימן קל קלא

סופר

דה"ל כמו נקב בצד אות פלונית דסמכינן עליו מן התורה, ומכ"ש בצירוף בגדים כנ"ל:

ועוד בה שלישי' דכמה פוסקים ס"ל דכל בגדיו מראשו ועד קדקדו לא חיישינן לשאלה, ומכ"ש ד' כנפות, דאטו פשט את בגדיו והניח עצמו שלוח ערטילאי וגם הלך לו בלא ציצית. אלא שגדולי אחרונים תפשו ואמרו מ"מ נוחש לחליפין שהחליף עם אחר, או לגזילה ששללוהו והציגוהו ערום והשוללים מכרו לאחר ואותו אחר נהרג. והנה בנדון דידן היינו צריכים לומר שהשוללים מכרו הבגדים לאחר אשר אירע שאחר שנהרג ושהה נתהפכה צורתו ממש לצורתו של הראשון בעל המלבושים ההמה וגם היו לו אותן הסימנים ממש בגופו, וזה הוה כמו נפילה דחד, ולנפילה דחד לא חיישינן. וכל מ"ש לא הארכתי להביא ראיות כי לפע"ד אין צורך והדברים מבוארים. ע"כ אחרי שכבר יצאה בהיתר הנני מן המסכימים. ויצרף עמו עוד שני אנשים שיהי' ב"ד של שלשה, וישמע עוד הפעם דברי העדים בב"ד ויתיר האשה ולימטינא שיבא מהאי כשורא, דאע"ג דעל כל אחד מהנ"ל אין נראה לסמוך מ"מ בצירופם יחד יש די היתר לע"ד:

ונאמר עד"ז הא לר"ת סמכינן אט"ע כשאינו חבול בפניו אפי' אחר כמה ימים, וכתב הרב"ש [שם סקע"ז ופ"ד] דחזי לאצטרופי עכ"פ במי שאין אנו יודעים אם הוא תוך ג' או אחר ג', לסמוך אהרוב המקילים ומוקמינן אחזקת חי דהשתא מת וה"ל בתוך ג' ימים, ואפי' להחולקים מ"מ הא איכא הראב"ן והסכים המ"ב ולא נמצא חולק עליהם דשלג וכפור ה"ל כמים ועדיף מיניה. ואפשר דאפי' היכא דאיכא מכה לא מרזי שלג וכפור, ומכ"ש הכא דליכא מכה בפניו כלל רק בראשו. ואפי' להסוברים דשום מכה בגוף מרזי ומחליף הכרת הפנים, ונימא נמי דשלג מרזי כמו מים, מ"מ הא איכא סימנים מצומצמים, אע"ג דשומא לא הוי סימן מובהק, מ"מ הצמצום הוי סימן לכמה פוסקים, ומכ"ש דבוהק תחת הקדקדק אפשר דהוי סימן מובהק. ולהחולקים נמי דס"ל דצמצום לא מהני או אפשר דזה לא הוה צמצום ממש, מ"מ הא למהר"ל מפראג [בב"ש שם סקס"ט] סי' אמצעים בגופו עם סימן מובהק בכליו או ט"ע בכליו מהני ממ"נ, אי סי' דאורייתא מותרת מכת סי', ואי לאו דאורייתא לא חיישינן לשאלה, ואפי' להב"ש דפליג ונקט חומרי דתרת לישני דסי' לאו דאורייתא

וגם חיישינן לשאלה, מ"מ היינו לשאלה קצת מכליו דחששא דשכיחא הוא והוזכרה בש"ס, אך לכל כליו לא שייך שאלה שהוצג ערום, וליכא רק חשש שוללים דלא שכיחא ולא הוזכר בהדיא בש"ס, אפשר דמודה הב"ש דנוכל לסמוך עם צירוף סימנים שאינם מובהקים, ועוד אפשר שהם מובהקים מכח הצמצום כנ"ל. ומצורף לזה דהוה כמו נפילה דיחיד דנימא דהוחלפו כליו של זה עם זה שנהרג ונשתנה פניו וצורתו לצורתו של כ' ארא הנאכר, ולזה לא חיישינן. ומצורף לזה שהיה מונח בשלג שאפשר שלא נשתנה כלל, ואפשר שהוא עדיין תוך ג"י להריגתו, וגם אינו חבול בפניו. ע"כ נראה דראוי לסמוך אהמתירים האשה יטל אשת כ' ארא ב"ר וואלף בק"ק גיסונג:

ובל זה אם כבר יצאה בהיתר ואני כהדין גרמיזא הבא באחרונה ולעשות סניף בעלמא כמשמע מתוך כתבו, אמנם לסמוך על דידי אע"פ שכפי הנראה לי ההיתר פשוט ע"ד הנ"ל, מ"מ הכל כתבתי מסברת חוץ מבלי עיון בשום ספר, ע"כ אין ראוי לסמוך עלי לחוד בענין זה, או יעוררני עוד הפעם ואקח מועד מועדים אי"ה לשנות פרק זה ולברר כל הדברים כשמלה כיד ה' הטובה, ואז יאוחז הדבר עד אחר חג הפסח אי"ה, כי כעת רבו הטרדות, אבל כמדומה אינו צריך לזה. ולהיותי מאד טרוד הקצרתי הפעם במקומות שהיה ראוי להאריך:

ואסיים בברכה:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קלא

העתק השאלה מהחכם הנ"ל

מי כמוהו מורה, שר התורה, הנאזר בנבירה, ה"ה ידיד
ה' המאה"ג הגאון המפורסם בתורה ובחסידות, וכל מעלות
ומדות ידירות וחמודות, נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה משת
נרו יאיר לעד:

ראיתי אחד קדוש מדבר בעל תשו' חות יאיר בסי' ע"א שמעולם לא נזדקק להיתר עגונה אפי' להיותו סניף לב"ד, ומה יענה אנוש כמוני נבער מדעת, וחלילה לי להכניס עצמי בדבר העגונה שאירע פה קהילתנו, רק באתי כתלמיד השואל כענין לדעת

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן קלא

סופר

שיג

מה יעשה בישראל עפ"י התורה אשר יורונו רבותי ה' עליהם יחיו, והעולה על גביהם הוא ניהו מר הה"ג נר"ו אשר אליו אני נושא נפשי לרוות צמאוני ולהראני נפלאות מתורת משה אמת:

מעשה שהיה כך היה זה קרוב לשנתים ימים הלך מכאן איש אחד שמו אריה ליב עם בן חורגו הנער אנשל עם סחורה לגליל הנקרא ווינד"ש סמוך לכאן, וכל מהלכו בסחורה היה תמיד באותו גליל, וכפי דבורו לאשתו וב"ב היה לו לחזור אחר ב' או ג' שבועות ולא חזר, וכאשר שהה מלבוא איזה שבועות יצא קול המון שנהרגו שמה, והקול הזה היה עפ"י אומדנא של כל העולם, כי לא נמצא שום סיבה אחרת לתלות בו העדר חזרתו. ואותו הגליל מפורסם ומוחזק כי רובם גנבים ורוצחים מאז מעולם, וכבר היה מעשה שרצו להרוג את כ' אריה ליב הנ"ל באמרם שהוא קנה גניבותם תמיד, ופעם אחת נפל קטטה ביניהם והיה בסכנה שרצו להורגו. גם נכרי אחד משם אמר לשני יהודים מכאן שהוא יודע מי הם הרוצחים אלא שהם חייבים לו חמשים זהו ובאם יכנסו היהודים בערבות לשלם לו חובו אז יגלה הדבר, ובהמשך הענין קצת מת אותו נכרי, וכ"כ הרבה נכרים אמרו דברים כאלה. (אבל היה שלא במסל"ת). גם איזה שבועות אח"ז מצאו באותו גליל ראש אחד לא ניכר צורתו כי נאכל בשרו, ובא ליד כומר אחד והוא מסרו ליהודים מכאן, כי אמר בלי ספק שהוא אחד מההרוגים הנ"ל, והכירו בטיכל שבצווארו שהיה של הנער הנ"ל. גם מצאו שם מושלך ביער בגד אחד של כ' אריה ליב הנ"ל, גם שק של סחורה שלו. והנה הלכו מנהיגי העיר אל הקומיטאט לבקש שיחקרו על הדבר לגלות הרוצחים, וגם להוציא הממון, כי היה ביד הנ"ל סחורה ומעות לערך ה' מאות זהו, וכן עשו בתוקף, ותפסו הרבה מאותו הגליל אבל עמדו בנסיון ולא הודו ונפטרו. והנה זה איזה שבועות שלח פקיד אחד מכפר סעמינג אגרת לכאן שיבוא איש אחד חכם לשם, כי תפס גנב אחד והוא מקוה שעל ידו יתגלה כל דבר הרציחה הנ"ל, והוא יגיד ליהודי שיבוא לשם כדת מה לעשות ואל איזה שר ילך, והלך לשם הקצין ה' שמואל ב"ה אברהם מכאן:

וזה העדות שהעיד לפנינו ה' שמואל הנ"ל:

כך הווינא במותב תלתא בי דינא כחדא, ואחרי האיום ככל משפטי העדות, זה לשונו: איך וואר אצל הפקיד בסעמינג, האט ער מיר ערצעהלט

דאס שם תפוס איזט איין ערל גנב, אונד וויא ער איהם עקסאמינירט האט אויף דערזעלביגע גניבה דאס ער דאריבר תפוס גיווארדן איזט, האט ער מודה גוועזן אהני עינוי אויף אללע זיינע גניבות מכל ימיו, זא האט איהם דער פקיד גפראגט אב ער ניכט איין ידיעה האט פון דיא צווייא גיסינגער יהודים דיא דרשלאגען זיין גווארדן, זא האט ער משיב גיוועזן ער וואר איין מאהל אין ווירטסהויז גזעסין מיט נאך איין ערל, (שמו נשכח מהעד), זא האט זיך דעריעניגר ערל גלאסט איין זיידל יין איינשענקן, זוא זאג איך צו איהם ווארום לאזט דוא דיר נור איין זיידל איינשענקן, זוא האט ער משיב גוועזן וואן איך זוא פיעל געלד העט וויא מיין שוואגר פון מאטיאש שאפצע קענטי איך מעהר טרינקן, זא האב איך איהם גפראגט ווא האט דען דיין שוואגר זא פיעל געלד גנומן, האט ער משיב גוועזן פין דיא צווייא גיסינגער יהודים דיא ער דערשלאגן האט אונד איהר געלד גנומן, אונד איך האב ניקס מעהר בקומן זאנדערן איין פאאר טיכליך דאס איך שווייגן זאלל, גם האט ער דערצעהלט דאס זיא זיא מתחלה בייא דיא טהיר איין גיגראבן האבן, ווייל זיא אבער קיין רוה בייא דער נאכט גהאט האבן זא האבן זיא זיא אויף גיגראבן אונד אין גוזמענר מיהל וואסר העריין גווארפן. כ"ז סיפר לי הפקיד. אח"כ הלכתי בעצמי אל הגנב הנ"ל למקום תפיסתו אונד האב איהם גפראגט ווארום ער תפוס איזט, האט ער מיר גזאגט זיין גניבה גם שאר גניבות, זא זאג איך צו איהם דוא האסט געוויס איין ידיעה פון דיא צווייא גיהרגתי גיסינגער יהודים, זא האט ער מיר אויך דערצעהלט נעמליך כדברים הנ"ל. אח"ז תפס הפקיד לנכרים הנ"ל שאמר עליהם הגנב כנ"ל ועמדו בנסיון ולא הודו והכחישו כל דברי הגנב הנ"ל בפניו, והפקיד לא יכול לגמור דינא דען ער איזט איהר גרונד הערר ניכט עד שבא המושל שלהם ג"כ לשם נפטרו עכ"ד:

והנה היה קשה עלי מאוד לעת כזאת לעיין כלל וכלל במילתא רבתא דא מחמת שאיני בקו הבריאה, כי ה' חפץ דכאי החלי בקדחת ל"ע, לכן עכבתי איזה שבועות, אך מפני שראיתי שהאשה לאה אשת הנ"ל רדופה להנשא, ויש לחוש לקלקול חלילה, אמרתי אפנה ואשנה פרק זה ויהיה מה, אף שאין דעתי צלולה, הלא מראש כזאת הודעתיו כי חס לי להרים ידי בנדון זה דרך הוראה, רק להציע דברי לפני רבותי ועל ראשם הה"ג נר"ו, הנה הוא יורה וידין בדבר זה כרוחב לבו בחריפות ובקיאיות

שיר

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן קלא

סופר

כיד ה' הטובה עלינו], וכמה יארכו עלי הימים עד
 עת בא דברו כדבש לפי, ובאורו אלך אור, וה' ירחיב
 גבולו ורב חילו יגדל כסאו וכסא תורתו כחפצו
 וכחפץ אה"נ המבקש תורה מפיו. גיסינג יום א' ב'
 דר"ח תמוז תקס"ז א) לפ"ק. הק' טוביה במו"ה לאזי
 כ"ץ זלה"ה הכ"מ חונה פה ק"ק הנ"ל יע"א:

תשובה

לבוא אל תוכן הענין נאריך קצת בש"ס ופוסקים
 ומזה נבוא אל ענין נדון דידן כיד ה' הטובה,
 והוא ית"ש יעזרני ע"ד כבוד שמו הגדול שלא נכשל
 בדבר הלכה:

גרסינן ביבמות קכ"א ע"ב ר"י בן בבא אומר
 בישראל אעפ"י שהוא מתכוין ובנכרי אם
 היה מתכוין אין עדותו עדות, ואיפלגי בגמ' ר"י
 אמר שמואל וריש לקיש ס"ל לא שנו אלא שנתכוין
 להתיר אבל להעיד עדותו עדות, ורבי יוחנן פליג
 דאפי' להעיד נמי אין עדותו עדות, וקאמר עלה אלא
 מתני' דקתני ובנכרי אם היה מתכוין אין עדותו עדות
 היכי משכחת ליה במסיח לפי תומו, כי ההיא דהוה
 קאמר ואזיל מאן איכא בי חיזאי מאן איכא בי חיזאי
 שכיב חיזאי ואנסבה רב יוסף לדביתהו וכו'. וס"ל
 להר"ן בתשובה [סי' ג' סעיף ז'] דאין עכ"ם מסל"ת
 מהימן אלא באומר דברים לפניו או לאחריו מקושר
 עם מת פלוני דקאמר, והוא מפרש מאן איכא בי
 חיזאי בלשון קובל ומקונן מי נשאר עתה בבית
 חיזאי שהרי שכיב חיזאי, אבל אם אומר סתם מת
 פלוני שנראה שמכוין להודיענו כן לא מקרי מסל"ת.
 ויש שלמדו כן גם מלשון הרמב"ם פי"ג מגירושין
 [הי"א]. אבל הריב"ש [סי' ש"פ] וסייעתו פליגי וס"ל
 דכל שאומר בלי כוונה להתיר ולהעיד ובלי שאלה,
 אעפ"י שמכוין להודיענו מיתתו של פלוני מהימן,
 וכן מורה פירש"י מאן איכא בי חיזאי מי מאנשי
 ביתו של בית חיזאי שישמע דברי דשכיב חיזאי
 עכ"ל, ואפ"ה התירו אשתו:

והריב"ש ז"ל מיתתי ראייה מהא דתנן שם קכ"ב
 ע"א מעשה באחד שעמד על ראש ההר
 ואמר איש פלוני מת והלכו ולא מצאו אדם שם
 והשיאו את אשתו, ופריך הש"ס ודלמא צרה הואי,

פרש"י שבאה לקלקלה, ומשני תנא דבי ר"י בשעת
 הסכנה כותבין ונותנין אעפ"י שאין מכירין, והשתא
 אי ס"ד דלא מקרי מסל"ת אלא במקשר דברים
 אחרים א"כ לפריך נמי ודלמא גוי הוא, אע"כ אפי'
 אי הוה גוי הוה מהימן בכי האי גוני, ודלא כהר"ן:

והקשה הגאון מהו העשיל ז"ל מה יענה הריב"ש
 בגטין ס"ו [ע"א] במי שהיה מושלך לבור ואמר מי
 שישמע קולו יכתוב ויתן גט לאשתו כותבין ונותנין,
 ופריך נמי דלמא צרה היא ומשני כי הכא, ואמאי
 לא פריך התם ודלמא נכרי הוא. ולפע"ד לק"מ דהרי
 כתב נימוקי יוסף שלהי מסכת יבמות [קכ"א ע"ב]
 דגוי מסל"ת דמהימן לאו מתורת עדות מהימן דאין
 עדות לגוי, אלא משום דקמו רבנן במילתיה דקושטא
 קאמר, והשתא בא הריב"ש ז"ל להוכיח דע"כ כי
 אמר כמכוין להודיענו מיתתו של פלוני נמי אמרינן
 דקושטא קאמר, והטעם משום דכל שאומר בלא
 שאלה ובלא מתכוין להעיד על איסור והיתר, לא
 אמרינן דטרח להכשיל את ישראל במה דלא נהנה,
 דאלת"ה ה"ל להקשות ודלמא נכרי הוא, ונהי דמגיטין
 לא מוכח מידי דאינו מתכוין להכשיל את ישראל,
 משום דהתם הוא מושלך לבור והולך למות אפשר
 בכי האי לא חשוד, משו"ה פריך מצרה דאמרה
 תמות נפשי עם פלשתים [שם קי"ח ע"א], אבל
 ביבמות בעומד בראש ההר ומעיד על אחר שמת
 והלך לו לדרכו שפיר נחוש שמא גוי הוא, אע"כ
 אין גוי חשוד להכשיל כלל אפי' בכי האי. וא"כ
 מצאנו מה שבקשנו שהרי לא רצינו להאמין לגוי
 מתורת עדות אלא משום דקושטא קאמר, והרי
 הוכחנו דגם בכי האי גוני קאמר קושטא. ונוראות
 נפלאתי על דברי בית שמואל [סי' י"ז] סקל"ח ע"ש:

מיהו נ"ל דיש להליץ בעד הר"ן ולומר דס"ל להר"ן
 דכשם שאין הנכרי חשוד להכשיל אם אינו
 נהנה מהמכשול, כדקיי"ל ביו"ד ג, ה"ה וכ"ש שאין
 דרכו להטיב אם לא יצפה תשלום שכר וכה"ג, והכא
 ע"כ באינו נהנה כלום בעדותו קיימינן, דאל"ה
 חיישינן לשקר, והשתא אם הגוי עומד לפנינו ואומר
 מת פלוני בלי שום קשר דברים לפנינו ולאחריו,
 באופן שמראין הדברים שבא רק להודיענו דבר זה,
 א"כ מנ"ל שבא להודיענו לטובתנו דלמא בא

והנה בתשובה, נראה כי תשובה דידן מוקדמת לה, שהראיה
 לתרה"ד שציין לה מרן שם אינה מוזכרת במקו"א (ובזמן מוקדם
 לתשובה הסמוכה) חוץ מתשובה דידן.
 (ב) עיין ש"ך סי' קכ"ז סק"כ.

(א) נראה שצ"ל: תקס"ד, כי בשנת תקס"ז לא חל ב' דר"ח
 תמוז ביום א', ולפני כן חל כמו"כ רק בשנת תקנ"ז, אך אז
 עדיין לא כיהן הרב השואל ברבנות גיסינג. גם אין לאחר זמנה,
 כי מלשון מרן בתשובה הסמוכה – משנת תקס"ה – ריש ד"ה

חת"ם שו"ת האה"ע סימן קלא סופר שמו

מ"מ מבואר מפשטיות הסוגיא כהריב"ש לפע"ד וכהסכמת רוב הפוסקים ככולם:

ובירושלמי [שם ה"ה] פליגי דלרבי יוחנן כל שמזכירים לו אשה אפי' בלא שאלה לא מקרי תו מסל"ת, ולר"ל בשאלה מיהת נפיק ליה מידי מסל"ת, ושם סוף פרקין מקשה אמתני' דפונדקית דאמרו איה חברנו, והיה ע"י שאלה, ומשני ב' תירוצים, א' עשאוהו כמסל"ת, וזה התירוץ מרומז בתוס' שלהי מס' [ד"ה פונדקית], ורצונו לומר כתירוץ הש"ס דכיון דבכיא תחלה ה"ל כמו מסל"ת, ועוד תירוץ אחר עשאוהו כחיה שנאמנת לאלתה, כלומר כחיה דפרק עשרה יוחסין [ע"ד ע"א] שנאמנת על הולד לאלתה כל זמן שהוא תחת ידה, ה"ג הואיל והוציאה להם כלי תשמישו מקלו ותרמילו וס"ת, והם הניחוהו בידה בחליו, והראתה להם קברו, וכל כי האי ה"ל רגלים לדבר (כאן חסר קצת):

והנלע"ד לפום ריהטא דש"ס דילן סוף פרקין דבין לר"ע ובין לרבנן דמסל"ת עדיף מעדות אשה, שהרי לר"ע פונדקית מהימנית ולא כהנת, ובהא פליגי, רבנן סברי דעובדא דפונדקית לא הוה מסל"ת מעליא, אלא או מטעם שעשאוהו כמסל"ת הואיל ובכיא תחלה, אבל מ"מ מסל"ת מעליא לא הוה, וכי האי גוני גריעא מכהנת, ולהך סברא לית להו לרבנן שום מעליותא במה שהוציאה להם מקלו ותרמילו, וא"נ בהיפוך דהתחלה לבכות אינו מעלה ולא מוריד רק במה שהוציאה מקלו תאומן, וכל אלו גריעא מכהנת, ומשו"ה ילפי ק"ו כהנת מפונדקית. ור"ע ס"ל לצרף תרווייהו הואיל והתחילה לבכות וגם הוציאה מקלו ותרמילו ה"ל מסל"ת גמור ועדיף מכהנת, ומשו"ה נאמנת אע"ג דכהנת אינה נאמנת. ואמוראי דהירושלמי אליבא דרבנן הוא דפליגי, אבל ר"ע בודאי אית ליה צירוף שניהם. ומיהו בש"ס דילן משמע דס"ל דלרבנן מטעם מסל"ת לחוד מהימנית משום שהתחילה לבכות (4):

ומזה יליף בתה"ד סי' רל"ט דגוי מסל"ת מפי גוי מסל"ת מהימן מק"ו דכהנת, דהרי אשה מפי אשה מהימן, וכן פסק הר"ן בתשובה [שם]. זולת הריב"ש [סי' שע"ז] דתולק, ודעה זו מייתי ליה גם מהרי"ק שרש קכ"א, אלא שמוסיף בה דברים תמוהים לא יכולתי להולמם, ע"כ אעתיק תוכן דבריו, שכתב וכי תימא אדרבא נילף מרבנן דלדידהו מסל"ת גריעא

להכשיל ולקלקל, שהרי שני הענינים הם נגד חזקתו של גוי, ומשו"ה לא מהימן, וכל זה דוקא כשעומד לפנינו ואומר מת פלוני, אבל בעומד בראש ההר לא הו"מ להקשות דלמא גוי הוא, דמה"ת לומר שגוי יעשה כן שהרי אין דרכו לא להרע ולא להטיב מבלי שיהנה מזה, ונסתלק תלונת הריב"ש, באופן שלפע"ד ראייה זו אינה מכרעת להריב"ש כלל:

ובתב היש"ש פט"ז דיבמות סי' ט"ז דאע"ג דכתב הרב"י [שם] דחכמי סאלוניקי העלו בכנופיה הלכה כהריב"ש, אלו בא מעשה לפניו והי' עמו כנופיה של חכמים המסכימים להתיר לא היה מוחה בידם, אבל הוא לא היה מסכים משום דלשון הש"ס מורה כהר"ן, דפריך אלא היכי משכחת ליה ומשני במסל"ת כי הא דמאן איכא בי חיזאי, ואי ס"ד בכל ענין מהימן א"כ מה קושיא היכי משכחת ליה, ומאי משני כי האי דחיזאי, הא איכא גוני טובא, אע"כ פשיטא להש"ס דלא מקרי אין מתכוין להעיד אפי' באומר סתם מת פלוני, ולא אשכח אלא כגוני דחיזאי, אלו דבריו ז"ל. ומטיבותי דמר קאמינא אדרבא הא צע"ג מנ"ל כך להמקשן, הא תזינא דפ"ה זקנים כולם הוה ס"ל דקושטא קאמר אפי' במכוין להעיד, והשתא נהי דלא קיי"ל הכי מ"מ מהיכי פשיטא ליה דאפי' באומר סתם מת פלוני נמי לא מהימן. ותו יל"ד לשון הש"ס אלא מתני' דקתני ובנכרי וכו', וכוונת המקשן הוא על הדיוק הא בלא מתכוין עדותו עדות היכי משכחת, א"כ למה מייתי מתני' כלל, והכי ה"ל אלא נכרי דמהימן היכי משכחת ליה. אע"כ כהריב"ש, וסוגיין הכי אזלי דמאן דמקיל דנתכוין להעיד מועיל היינו משום לשון מתני' קשיתיה בנכרי אם מתכוין אין עדותו עדות, ה"ל למימר לא מהימן, דנידוק מיניה אם אינו מתכוין מהימן, אבל השתא נידוק הא לא מתכוין עדותו עדות ואי ס"ד מסל"ת ממש בעינן מאי שייך לשון עדות, אע"כ מתכוין להעיד מועיל, ועל זה פליג רבי יוחנן וס"ל דאינו מועיל, ומשו"ה הדר ופריך ואלא לשון המשנה דאין עדותו עדות היכי משכחת ליה (6), ומשני באותו מסל"ת שהוא כעין הני עובדא שאינו אומר שום דבר מקושר לפניו ולאחריו אלא בא כשואל מאן הוא מבני ביתו של חיזאי כי באתי להודיעם שמת חיזאי, והרי זה כמעיד, ומהימן כיון שלא בא להעיד בכ"ד, וגם לא הזכיר אשה בדבריו.

שמו

חת"ם

שו"ת חאה"ע סימן קלא

סופר

מכהנת, ונימא בכהנת הוא דמועיל עד מפי עד ולא במסל"ת. דזה אינו דבהא לא פליגי דלכ"ע מסל"ת עדיף, אלא לרבנן לא הוות הפונדקית מסל"ת, ולר"ע הוות מסל"ת, כמשמע מלשון רש"י, ולכ"ע מסל"ת עדיף. תו כתב וכ"ת שאני הך מסל"ת הואיל והוציאה גם מקלו ותרמילו. זה א"א שהרי הרי"ף מוכיח מכאן דכל שהתחיל הגוי להסיח לפי תומו מצינן לגלווי הדבר מיניה שפיר, כי הכא דבכיאה והדר שאלוה איה חברנו, ואי ס"ד דמקלו ותרמילו מועילין דלמא שאני הכא שהיה גם מקלו ותרמילו, אע"כ ס"ל להרי"ף דהנהו לא מעלין ולא מורדין דהרי חיישינן לשאלה וכה"ג, וכן קברו אפשר דמשקרת. ועוד ראייה ממרדכי [סי' פ"ז] דלבתר דמייתי דברי הרי"ף הנ"ל מקשה אמתני' ל"ל וקברתיו הא בכל מסל"ת לא בעינן וקברתיו לדעתו, ותירץ קבלה היתה בידם שכך היה מעשה, ומאי קושיין דלמא שאני הכא שהיה ע"י שאלה איה חברנו ומשו"ה בעינן וקברתיו כי היכי דבעינן מקלו ותרמילו, אע"כ פשיטא להמרדכי אי לאו דמהימנת במסל"ת לחוד לא היה ר"ע מאמינה ע"י כל הני, ומשו"ה הקדים המרדכי לאתווי הרי"ף הנ"ל להוכיח מהרי"ף דהני לא מעלין ולא מורדין, ע"כ תוכן דברי מהרי"ק ז"ל:

ומאוד דבריו תמוהים, דבתחלה אמר דלמא לרבנן דגריעי מכהנת לא יאומן מסל"ת מפי מסל"ת, ועל זה תירץ דבמסל"ת מודו רבנן אלא דהם לא ימחשבי פונדקית למסל"ת, הנה ע"כ אין כוונתו דלא היה מסל"ת כלל, דא"כ אמאי תאומן כמ"ש תוס', אע"כ הכי קאמר לרבנן לא הוות פונדקית מסל"ת מעליא משום ששאלו איה חברנו ומשו"ה גריעי מכהנת, ומסל"ת כי האי באמת אפשר דאין עד מפי עד מהימן, אבל מדר"ע נשמע דע"י צירוף מקלו ותרמילו משווי ליה מסל"ת מעליא, וחזוין דבהא לכ"ע עדיפא מכהנת, ש"מ דמסל"ת מעליא מועיל מפי מסל"ת אחר, נמצא לפ"ז כבר תבר לגזויה עכ"פ והודה במקצת דמסל"ת גרוע דהיינו שהתחיל הגוי וחזרנו ושאלנו (כאן חסר קצת):

וחזר והקשה וכ"ת שאני הכא שהוציאה מקלו ותרמילו, הנה ע"כ צ"ל כוונתו כך דלמא לעולם אפי' מסל"ת גמור שהתחיל הגוי לגמרי נמי גרע מכהנת, ור"ע דמודה בפונדקית משום דמקלו ותרמילו משווי ליה עדיף ממסל"ת דעלמא, כך צ"ל כוונת קושייתו, וא"כ איך מתרץ זה מדהוכיח הרי"ף מהכא דבכיאה ש"מ היכי דמתחיל הגוי להסיח לפי

תומו יכולים לשאול ולחקור לגלווי מלתא, ומנ"ל להרי"ף דלמא שאני הכא שהוציאה מקלו, אע"כ זה לא מעלה ומוריד כלל, תימה רבתי וכי יכחיש דלר"ע בעינן דוקא צירוף מקלו, והרי"ף הוכיח לרבנן דלא מצרפי מקלו כלל לפום ש"ס דילן דס"ל כהך מ"ד בירושלמי וכפשטא דמתני', שפיר הוכיח הרי"ף דכל שהתחיל הגוי אע"ג דשיילינן מיניה אח"כ לגלווי מילתא לא נפיק מיהת מידי מסל"ת גרוע, אבל לר"ע דמצרף מקלו אפשר דאפי' מסל"ת גמור נמי גרע מכהנת, וצירוף מקלו הא דעביד ליה מעליותא כל כך, וא"כ נפל פיתא בבירא, דהא במסל"ת גרוע דמועיל לרבנן אמרי אינהו גופי' דגרע מכהנת, ומסל"ת מעליא נמי לא אשכחן דלא גרע מכהנת אלא מדר"ע, ואולי הוא ע"י צירוף קאמר, כמו שאמר בוכי תימא דיליה, ולא מוכח מידי. ואפשר שזהו דעת הריב"ש דפליג אמסל"ת מפי מסל"ת, ולא חייש לק"ו הנ"ל השתא כהנת מפי כהנת מהימנית מכ"ש מסל"ת מפי מסל"ת, דאפשר דס"ל כהוכי תימא הנ"ל, ודחיותו לית ליה מפני הטעם שכתבתי:

גם מ"ש אהמרדכי הוא שלא בדקדוק, דלמא כי היכא דצריך מקלו ותרמילו ה"נ צריך וקברתיו. תמיה המרדכי קאי לרבנן דמתני' דלית להו מקלו ואית להו וקברתיו. מיהו הך מילתא יציבא בהמשך דברי המרדכי, דאלולי שהביא הרי"ף הומ"ל דבמסל"ת גרוע כי האי בעינן וקברתיו, לכן מייתי הרי"ף שאינו מחלק וק"ל. אבל סוף דברי מהרי"ק תמוהים. ודבר זה דמסל"ת מפי מסל"ת היה בידינו ושדינא ביה נרגא:

איברא אנא חלם אנא מפשר בעזה"י, דעכ"פ הדין דין אמת, אב"א גמרא דלא מיבעי במסל"ת מעליא דלית מאן דחש לוכי תימא דמהרי"ק הנ"ל למימר דמקלו עביד ליה טב ממסל"ת דעלמא, דאין לנו אלא דברי הש"ס דאמר מסל"ת הוות, ור"ל דהך מקלו משווי ליה מסל"ת מעליא, ובהך סברא לחוד הוה עדיף מכהנת. וא"כ מוכח דמסל"ת מפי מסל"ת מהימן מק"ו. ואלא במסל"ת גרוע נמי הא רבנן ילפי כהנת בק"ו מפונדקית דהוה מסל"ת גרוע, ואי ס"ד דבמסל"ת גרוע מפי מסל"ת לא מהימנית פונדקית, א"כ כהנת דאתיא מיניה היכי תאומן, דיו לבא מן הדין להיות כנדון, אע"כ גם מסל"ת גרוע מהימן לרבנן במפי מסל"ת אחר, וזה ברור:

ואב"א סברא דדוקא המכוין להעיד שנאמנותו הוא רק מגז"ה בלי טעם, דלא כמשמע לשון

הת"ם

שו"ת חאה"ע סימן קלא

סופר

שיז

הרמב"ם קצת ספ"ז מיסודי התורה [ה"ז], על זה אמרה התורה על פיהם ולא עפ"י מתורגמן היינו עד מפי עד^ה, אבל כל שאנו מאמינים לו במסל"ת שאין כאן תורת עדות רק שידענו דקושטא קאמר, מה לי אם יאמר שראה כן בעצמו או מפי עד אחר, וכיון דאפי" מסל"ת גרוע נמי קמו ביה רבנן דקושטא קאמר, דיין הוא שיאומן מפי מסל"ת אחר, והדר מסברא ילפי רבנן דכהנת המכוונת להעיד לא גריעי בנאמנות דידה מפונדקית המסל"ת גרוע, וכדין הוא שנאמין לה ג"כ אשה מפי אשה, והדברים ברורים לפע"ד:

שאומר בהיפוך ממהרי"ק הנ"ל, דפשיטא ליה להש"ס דמסל"ת ע"י חפוש לא הוה מסל"ת מעליא, והכא נהי דבלא מרדפין א"א מטעמים הנ"ל, מ"מ השתא דמוקי ליה במרדפין מה שהרווחנו ע"י הרדיפה דה"ל רגלים לדבר חזרנו והפסדנו ע"י החפוש שנעשה מסל"ת גרוע, ודומה לפונדקית לר"ע דס"ל דע"י צירוף רגלים לדבר דמקלו ותרמילו נעשה מסל"ת גמור, הה"נ אי לאו הרגלים לדבר לא הוה מסל"ת כלל כיון שחפשו אחריו, אלא כיון שהיא גופיה עושה רגלים לדבר מועיל מסל"ת, ואם כן הקשה הש"ס שפיר לר"א והרי נחיל של דבורים. ומוכח דבעלמא לא מועיל מסל"ת בכי האי גוני:

עוד כתב במהרי"ק שם דאעפ"י שחפשו אחר אדם וע"י המחפשים בא הגוי ואמר מת פלוני, מ"מ לא נפיק מידי מסל"ת, וראיה מב"ק קי"ד ע"ב גבי נחיל של דבורים שאמר כגון שהיו הבעלים מרדפים אחריהם ואלו מסיחין לפי תומן מכאן יצא נחיל זה, הרי אעפ"י שהבעלים מרדפים אחר נחיל מ"מ לא נפקי מדין מסל"ת. והנה ע"כ א"א לפרש כפשוטו דס"ל דהא קמ"ל הש"ס התם אעפ"י שהיו מרדפין ומחפשים מ"מ מהימני נשים וקטנים לפי תומן, דזהו אינו מדרך הש"ס, דהמקשה הקשה מ"ט יאומנו נשים וקטנים, ודי לו לתרץ דמתני' מיירי לפי תומם, ומה היה לו למתריך להוסיף על המבוכה ולומר שמייירי במחפש. אבל ע"כ הפירוש כמ"ש רש"י שם [ד"ה מרדפין] דס"ל להתרץ דגם מסל"ת לא יספיק, אלא בשהיו גם הבעלים מרדפין ואלו באו והסיתו לתומן וה"ל נמי רגלים לדבר, והך בעלים מרדפין מעליותא הוא ולא גריעותא. ונ"ל דמ"מ מוכיח המהרי"ק דהחיפוש אינו מגרע דא"כ איך נאמין התם במסל"ת:

אמנם בתשו' מיימוני לספר נשים סי' ט' כתב וז"ל ושנסתפקת מאחר שהקרובים הוציאו קול בכל העיירות שמסביב דדמי קצת לאיה חברנו. לא דמי דהתם שיילי ליה בהדיא, אבל הכא מקרי שפיר מסל"ת אע"ג דידע שמחפשים אותו, דאל"כ היכי מהימנינן לשום גוי מסל"ת באשה שהלך בעלה למדינת הים, נימא דלמא משקר ולפי שידוע שהלך בעלה למדינת הים וא"א לה להנשא עד שיעידו לה שמת אומר כן כדי לקלקלה, אלא ודאי לא פלוג רבנן וכו', והיא תשו' מהר"ם מר"ב. והנה לכאורה אין הדמיון עולה יפה, דודאי יש לחלק בין יצא הקול כבר שמת ומחפשים אחריו למי שהלך למ"ה ולא יצא עליו קול כלל, וכמ"ש ב"ש [סי' י"ז] סק"מ, ודבריו מוכרחים מהש"ס [גיטין כ"ח ע"ב] גבי קומנטריסין מהקושיא שהקשה בחלקת מחוקק סקכ"ח וק"ל. וצ"ל דמהר"ם ז"ל הכי קאמר מאיזה טעם לא חשו חז"ל נמי להך חששא שיבוא לקלקלה במזיד בהלך למדינת הים, וע"כ משום שאינו נחשד בכך שיקלקלה, שאין הגוי מתעורר לכך, וא"כ אותו הטעם בעצמו שייך נמי לומר במחפשים, כל שלא שאלוהו לו בעצמו שהוזקק להשיב אז י"ל אשר פיהם דבר שוא, אבל כל שלא נזקק לדבר והוא מעורר בעצמו להרע או להטיב (כאן חסר):

אבל הא קשיא לי מאי פריך הש"ס התם ארב אשי שאמר אין מסל"ת נאמן אלא בעדות אשה לבד והרי נחיל של דבורים, והרי בנחיל בעינן נמי רגלים לדבר. ואח"כ מצאתי שהרגישו בזה יש"ש סי' כ"ח והתורת חיים. והיש"ש תירץ דלא בעינן מרדפין רק שנדע שלא נתייאשו הבעלים. והת"ח כתב דלהכי בעינן מרדפין דאל"ה הוה רגלים לדבר בהיפוך, מדלא רדפו ש"מ שאינו שלהם. ודבריהם צ"ע אה"נ דצריך מרדפין מטעמים הנ"ל, מ"מ כיון שמרדפין ה"ל נמי רגלים לדבר, ומאי הקשה המקשה אדרב אשי. ולא מצאתי יישוב לקושיא זו אם לא

והנה בגוי שהגיד ע"י שאלה לגוי ס"ל להר"ן [שו"ת סי' ג'] דלא הוה מסל"ת, ובתה"ד סי' רל"ט ס"ל דוקא בישראל השואל לא מהני אבל בגוי מהני. והיש"ש כתב על זה פט"ז דיבמות סי' י"ט וז"ל לא נהירא לי כלל מאחר שהעכו"ם מן הסתם מוחזקים לשקרנים אשר פיהם וגוי א"כ לא

שיח

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן קלא

סופר

מחזקינן להו בחזקת כשרות כל היכי שמישיבים דבר לשואליהן אם לא מעצמן, וכן נמצא בתשו' הר"ן, וכן עיקור, ועיין בתשו' הריב"ש עכ"ל. והמשאת בנימין סי' ק"ה כתב על דברי תה"ד הנ"ל וז"ל ודי לנו בקולא זו שהקיל הרב בנכרי השואל היכא דליכא נפקותא בנכרי השואל, מה שלא נמצא קולא זו בכל התלמוד ובכל פסקי הגאונים, וכדאי הוא הרב לסמוך עליו בזה, אבל הבו דלא לוסיף עלה להקל בנכרי השואל דאית ליה נפקותא בדבר, דהא תלמודא סתמא קאמר דבעינן מסל"ת, ולא חילקו בין ישראל השואל לנכרי השואל עכ"ל. והרב ב"ש סקמ"ח משמע דאפי' אם נקל בכל אופן, אבל עכ"פ בשופט השואל הו"ל כמתכוין להעיד ממש, ובמהרי"ק הנ"ל נמי כשהתיר ע"י שאלת השופט יהיב טעמא משום שע"י הודאתו חייב את ראשו למלכות, משמע דזולת זה לא. אמנם בתה"ד משמע דאינו מחלק בכך, וכן הבין ממנו הרב"י (סי' י"ז) דמייתי עלה תשו' הר"ן [הנ"ל] דמיירי מחקירת השופט, משמע דלתה"ד בכל גוני מהימן:

ואמרת אני עם לבי לתור ולדרוש מאין הרגלים לתה"ד להמציא היתר שלא נמצא בש"ס. וראיתי לפע"ד שהיתר זה מבואר בגטין י"ט ע"ב ר"פ כי הוה אתי לקמיה שטרא פרסאה מקרי להו לשני כותים זה שלא בפני זה במסל"ת ומגבי ביה ממשעבדי, ויל"ד טובא הא במסל"ת בעלמא כך לי אחד כשנים, והכא מ"ט הקפיד אתרי. תו הא ע"י שאלה הוה שיקרא לו השטר הזה, ואיך יתואר מסל"ת. תו קשיא הא לא מהימן מסל"ת אלא בנחיל של דבורים דהוא ממון דרבנן כמבואר ב"ק קי"ד ע"ב הנ"ל, ואיך יאומן להוציא מחזקת ממון דאורייתא, ובשגם שאידך טוען ברי נגד השטר, ואפי' בדרבנן היכי דאתחזק איסורא לא מהימנין במסל"ת כמבואר בש"ע י"ד ס"י קל"ז, ואיך האמין להם הכא. ולא ראיתי מי שנתעורר בזה. ולפע"ד הדבר פשוט לפמ"ש הש"ך ב"י ס"ט ס"ק מ"ג שפתיו ברור מללו דגבי קפילא שאנו שואלים אותו בעינן שלא ידע שאיסור והיתר תלויים בזה ואז לא יזיק השאלה, משא"כ היכי שיודע שאו"ה תלוי בזה בעינן שיאמר כן מעצמו, ושני האופנים נקראים מסל"ת. עוד כתב סי' צ"ח ס"ק ב' דאפי' למ"ד טעם כעיקר דאורייתא או כבשר בחלב לכ"ע מהני קפילא במסל"ת משום דמרתת הואיל ואיכא למיקם עלה דמילתא.

והנה כשטרי פרסאה אע"ג דהוה ממון דאורייתא מ"מ הואיל ומרתת שיראה השטר לחברו ג"כ מהימן בלפי תומו, ומ"מ הואיל וא"א בלי שאלה, ונהי דלא דמי ליודע שאיסור והיתר תלויים בזה, שהרי אינו יודע על מה אנו מקפידים ומה אנו רוצים שיקרא מן הכתב, מ"מ מסל"ת ממש נמי לא הוה דעכ"פ יודע שיש לנו שום קפידא בזה ואפשר שיקלקל דבר אחד בקריאתו, ע"כ מקרינן גם להשני לפי תומו, ומסתמא לא יודמן במקרה שיכוונו שניהם למכשול אחד, ואע"ג דהוה ע"י שאלה, מ"מ כיון שאינו יודע על מה היתה ההקפדה מקרי מסל"ת, והואיל דעבידא לאגלווי מועיל אפי' בדאורייתא:

והנה לפ"ז בעדות נשים דפשיטא להש"ס דע"י שאלה לא מקרי מסל"ת, לאן משום חומרא, דהרי הוכחנו אפי' בדאורייתא נגד חזקת ממון מועיל היכי דעבידא לאגלווי, וכל עדות אשה בנוי ע"ז שהוא עבידא לאגלווי ומתוך תומר וכו', אע"כ היינו טעמא משום דכל הגוים יודעים שתלוי בזה דת יהדות והיתר אשתו, (כאן חסר קצת) משום דכל שהי' ע"י שאלה לא הוי לפי תומו, לא שהשאלה מפסיד ההסחה לפי תומו, אלא הידיעה שיודע הגוי שדת ישראל תלוי בזה, וא"כ כל שנשאל מגוי חברו ואפי' יהיה השואל השופט או שואלו לשום תועלת אחרת מהימן, דהרי קפילא ע"כ יודע הוא שנשאל לשום תועלת, והני פרסאי דרב פפא יודעים היו שנשאלים לתועלת ענין, ומ"מ לא חיישינן לשקורי, אלא אם עושים כן ויודעים שהדת תלוי בזה, אע"ג דבעלמא לא חשידי להכשיל, היינו לעורר מעצמם להכשיל ישראל, אבל כששואלים אותם משיבים שקרים, אבל בלא"ה לא כמוכת מהנ"ל. ויש קצת פקפוק ממ"ש תה"ד עצמו בסי' ע"ט ואינו כדי 6:

ולפע"ד גם הר"ן בעצמו לא יפקפק על ראייה זו, אלא לטעמיה אזל דס"ל בפ"י הש"ס דלא הוה מסל"ת אלא בקשור דברים אבל לא זולת, א"כ ה"ה נמי להחמיר אפי' בשאלת גוי, והרי קמן דהחמירו בא"א מבשאר איסורים דבעינן דוקא קשור דברים. אבל למה דברנו לעיל שהעיקור כהריב"ש והוכחנו כן מהש"ס דלא בעינן קשור דברים, א"כ ק"ו הוא השתא גוי שבא ואמר מאן איכא בי חיואי כי באתי להודיעו שמת חיואי, שאנו רואים כוונתו מבואר להודיע כן, מ"מ לא חיישינן לשקורי, מכ"ש

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן קלא

סופר

שי"ט

ע"י שאלת גוי שאינו יודע שיגיע מזה שום דבר ליהודים לא כ"ש דליכא למיחש למידה:

אבתי פש גבן לברורי בגוי מפי גוי וחזר הראשון והכחיש השני האומר משמו. הנה פרק המדיר ע"ב ע"א גבי פלוני חכם טיהר לי את הכתם, אמר בירושלמי [ה"ו] וכולם בעדים, ובשם הרמב"ן כתב הר"ן דהתם נאמן, שכך קיבל מרבותיו, והרא"ש שם [סי' ט'] הסכים עם הירושלמי דלא כרמב"ן, וכ"כ להדיא בשלטי גבורים דיבמות פט"ו בסוף דף מ"ח ע"ב אות קטן ד"א, כתב (ב) [כ] הירושלמי דעד הראשון לא מהימן, ומייתי ראייה מפרק שבועת העדות, ורצונו לומר שם ל"ב ע"ב הכל מודים בעד מיתה דאמר לדידה ולא לב"ד, ואי ס"ד כהרמב"ן הא העד מהימן במה שחוזר וכופר מה שהעיד לה. ולפע"ד משו"ה השמיט הרמב"ם [ה' שבועות פ"י הי"א] הך דעד מיתה משום הך קושיא, וס"ל הך דשבועות ס"ל כהירושלמי, ואיהו סמך אסוגיא דפרק המדיר דפשטא משמע בלא עדים אלא שהתם בעצמו כופר וכהרמב"ן. ומ"מ הרא"ש פרק שבועת העדות [סי' י"ז] כתב סברת הרמב"ן שכך מסתבר, והקשה מאותה סוגיא, ותירץ נהי דעד הכופר מהימן מ"מ היא לא היתה צריכה לו כיון שכבר אמר לה מת בעליך ע"ש, נמצא סתרו פסקי הרא"ש בענין זה, דבפרק המדיר מסכים הולך עם הירושלמי, ובשבועות כתב כקבלת הרמב"ן, וקושיא זו הקשה הרב ב"ש סי' קט"ו ס"ק ד', ותירץ דוקא שלא להפסידה כתובתה כתב הרא"ש כהירושלמי שהוא ממון, אבל לא לענין איסור, וכ"כ הרב"י בי"ד סס"י קפ"ה והט"ז שם [סק"ג]. ולכאורה הדברים תמוהים הא בשבועות מוקי ליה הש"ס בתפיסא מטלטלי בכתובתה ובאנו להוציא מידה עפ"י עד הכופר, ואפ"ה כתב הרא"ש דמסתבר כרמב"ן, ואיך נוציא מידה והיא אומרת ברי לי שאמרת לי מת בעליך ה):

ודי לומר שהאשה שמהראוי שתהיה כבי תרי אבל השתא שהיא מוכחשת מפי אותו שאמרה משמו לא תהיה אלא כע"א המוכחש, וב' עדים המכחישים זא"ז סלק עדותו כמאן דליתיה, (כאן חסר קצת) הכרי נשאר בטבלו, והתם שאינו עתה לפנינו יהיה כאלו מצאה כתם ונאכד קודם שנשאל לחכם עליו, ולענין עוברת על דת תשאר בחזקת כשרותה ולא תפסיד כתובתה, ומשום כן מוקי ליה בעדים, ובעד מיתה מוקמי' לגברא אחזקת חי, וממילא המטלטלין שתפסה בחזקת בעליהם הראשונים קיימים, ומשו"ה כתב הרא"ש שם דמסתבר כרמב"ן, ר"ל במ"ש שאין האומר משמו נאמן, אבל במ"ש הרמב"ן שהכופר מהימן בהא לא ס"ל כוותיה, וסמך עצמו על מ"ש פרק המדיר. ואע"ג דהרא"ש מייתי ראיות הרמב"ן מפרק המדיר, היינו שהרמב"ן מסתייעא מזה, אבל הוא לא ס"ל כוותיה בהא, וכמ"ש גם הב"ש וק"ל ט). ולפ"ז הו"מ הרא"ש לשנויי דמיירי בהנך שאין להם חזקת חיים דפרק כל הגט [כ"ח ע"ב], דבכה"ג אוקי עד להדי עד ואוקי מטלטלין בידה, אלא האמת משני דאפי' בכל גוני הדין אמת:

וא"כ י"ל שכל הפוסקים יודו לקבלת הרמב"ן בענין זה, ואפי' הש"ג נמי נראה דקאי אהתם במים שאין להם סוף או גברא תרוכא שאין להם תו חזקת חיים, ואהא קאי כמבואר למעיין שם בפנים, ומייתי ראייה משבועת העדות שעכ"פ איכא שום גוני שלא יכול העד לכפור והיינו עכ"פ בליכא חזקת חיים, אבל במי שיש לו חזקת חיים ממש לא יחלוק שום אדם אקבלת הרמב"ן. ובמ"כ של הרב"ש דלא דק במ"ש בזה סי' י"ז סקכ"ג ע"ש:

וי"ש לעיין קצת בתשו' הרא"ש כלל צ"ט סי' ד' במי שהחזיק כמה שנים בקרקע שקנה משמעון שהיה דר בה, ואז א"ל שמעון שהוא קנאה מחמיו, ועכשיו יצא עלי' ערעור שטוען שהיתה הקרקע של אבות אבותיו של המערער, כתב הרא"ש אעפ"י שעכשיו כופר שמעון שלא היתה של חמיו אין אנו נזקקין לו, כיון שאלו לא היה שמעון המוכר לפנינו היה המחזיק נאמן בזה, גם עתה ששמעון בפנינו וכופר לאו כל כמיניה להפסידו וע"ש. וצ"ע קצת דנוקי עד להדי עד ונוקי קרקע בחזקת מרא קמא שהוא המערער, ומגו דמינך זבנתי לא שייך הכא,

והנלע"ד להסביר הענין כך דהנה סתם ע"א דמהימן הרי הוא כשנים ועד המכחישו ה"ל כאחד במקום שנים, משא"כ באומר מפי עד אחר והלה כופר לא אלים כחו כולי האי, וה"נ ס"ל להרמב"ן דעד הכופר ה"ל כשנים נגד האומר משמו, ומשו"ה מפסידה כתובתה על פי החכם, ועל זה פליגי עליו דמה"ת להאמינו כשנים במקום שלא האמינתו תורה,

(ט) וכ"כ בחי' יו"ד ה' נדה סי' קפ"ה סעי' ג' ד"ה אמרה.

(י) ע"ע לעיל ח"א סי' ע"ה ד"ה וכמדומה.

(ז) לפנינו דף קט"ו ע"א אות ב'.

(ח) ראה עוד חי' שבועות שם ע"א ד"ה והנה נ"ל להוכיח.

שב

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן קלא

סופר

מטעם שכתב רמב"ן בחי' ב"ב כ"ט ע"א ביישוב קו' תוס' שם ד"ה הני וכו' וק"ל:

אך מסברא נ"ל דהיינו דוקא כשהיה זה מעיד בשם פלוני והיינו סוברים שאם נשאל לפלוני גם הוא יאמר [כן], כמו פלוני טיהר לי, נהי דאין אנו צריכין לשאלו שהאשה מהימנת, מ"מ אם אירע שהחכם כופר בהא איתא למ"ש לעיל, אבל אם מתחלה מיד לא עלה על דעתינו מעולם שהראשון יודה וידענו מיד שיכפור, כגון שהעיד עד מיתה פלוני אמר לי שהוא הרג פלוני, ואנחנו נדע מיד שלעולם לא יודה זה הראשון אם נשאל לו, ואפי' שמת סתם נמי לא יאמר לנו, כי ירא לנפשו כיון שהגיד לזה שהוא היה עם הורגיו, א"כ כיון שזה המגיד היה מהימן ששמע מפלוני שהרגו, וכבר הסכמנו בלבנו שזה לא יודה זה, ואלו לא בא זה לפנינו מעולם היינו מתירים האשה אע"ג שידענו שזה יכפור, א"כ מה יפסיד אם יבוא ויכפור. וגם בזה יש ליישב ש"ס דשבועות מיירי שהעד א"ל שהוא המית בעלה, כבסוף פ"ב דיבמות [כ"ה ע"א], דבכה"ג לא אכפת לנו בכפירתו כנ"ל. ומכ"ש כשהעדים גוים וזה הסיח לפי תומו והכופר הסיח עפ"י שאלה, דנראה פשוט דכ"ע מודים ואפי' הרמב"ן דאין הכופר מהימן, ועיין בש"ע סי' י"ז סעי' ל"ז בסופו, ועיין מרדכי סוף יבמות [סי' צ"ג]:

אחרי הדברים והאמת האלו נבוא לנדון דידן בעזה"י וה' יאיר עיני בתורתו. והנה צריכים אנו לעיין בג' דברים, א' בעדות העד הראשון מנגינות שותי שכר שאמר בשם גיסו של המרצח, ב' בעדות הפקיד בכתב ובע"פ, ג' בכפירת העד הראשון:

והנה עדות הראשון שאמר שגיסו הרג ליהודים מגיסונג וקברום סמוך לפתח ביתו ונתן לו טיכליך, אין לך עדות מבואר וגלוי יותר מזה שאמר לפי תומו וגם לגוי חברו וגם על עצמו וגיסו באופן שמחייב ראשו למלכות אם יודע הדבר, ואמר נמי וקברתי. ובמה שאמר דיא צווייא גיסינגר יהודים מקומם ומספרם, ובידיעה דיא גיסינגער משמע הידועים שנשאו ונתנו בהם מוזרת בלבנה, ולא נחסרו יהודים מגיסונג חוץ משני אלו, ולא ידענו עיר שיש בהן יהודים סמוך לגלילות אלו שנקראת גיסינג (כאן חסר קצת) עצמו שקבל מזה מגיסו טיכליך, ושיש לגיסו ממון הרבה עי"ז, ושלא היה לו מנוחה בביתו

מפני קבורת היהודים, כל אלו הדברים הם ראיות ברורות שעל אלו דברו. ומפני כן לא הארכתי כלל בפרט זה כי נ"ל פשוט שאין לספק בזה כלל:

גם במה שחזר וכפר, כבר כתבתי לפע"ד אעפ"י שהעיקור בזה שאין האומר משמו נאמן, מ"מ הכא אי נניח שהאומר משמו היה מהימן בתחלה לא יגרע עתה הימנותיה מפני כפירתו של זה, שהרי גם מאז דיבר הגנב וסיפר לנו זה (ו)ידענו שזה הערל יכפור ולא יודה בפני השרים על עצמו לחייב ראשו למלכות:

אמנם בעדות הפקיד צריכים לעיין קצת. הנה מ"ש במכתב שיבואו יהודים אצלו אולי יכול לעמוד על החקירה אודות הרצחנים של היהודים. הנה כתב הזה לית ביה ממשות וכחירגא דיומא דלא שמייהא) כמובן. אבל מ"מ יש בו ב' תועליות, א' שמזה מובן מאוד שכל כוונת הפקיד על היהודים הידועים שהיו מחפשים אחריהם זה שנתים ימים, וזה פשוט, וממילא כל דבריו הבאים אח"ז כולם סובבים על דברי האגרת הזאת. וב' שיחשבו עתה דברי הפקיד אל העד כמו מסל"ת. דלכאורה בלא הכתב הוה ע"י שאלה, חדא מסתמא כשבא היהודי אל הפקיד שאל לו דבר מה נעשה בענין הרוצחים ומה שמעת מהם דהכי אורחא דמלתא, כמ"ש בתשו' הר"ן [הנ"ל] שהביא הרב"י [שם], ועוד אפי' שתק היהודי עד שהתחיל הוא לספר עמו, מ"מ ביאת היהודי לביתו הוא בעצמו כשואל, שהרי ידע הפקיד שע"כ בא בצל קורתו. אבל האגרת הוא קצת התחלה כפונדקית דבכיא, אעפ"י שאינו דומה ממש, דהתם הבכיה הוא סי' התחלה לסיפור מיתת חבריהם, משא"כ האגרת שלא כ' בו אלא שיחקור על הרוצחים, ואולי לא מצא ולא היו רוצחים מעולם. מ"מ ה"נ לא היתה השאלה אלא מעין האגרת אם שמע מרוצחים, אבל המיתה הוא פשוט להגוים כיון שמצאו ראש אחד וכו' מפה של הנער, א"כ כל עסקיהם רק לגלות הרוצחים ולהציל ממונם של יהודים, לכן הוה לכל הפחות מסל"ת גרוע כבכיה דפונדקית. ומ"מ מהני בזה מסל"ת מפי מסל"ת. שהרי כבר כתבתי והוכחתי שאפי' במסל"ת גרוע כי האי נמי מהימן מסל"ת מפי מסל"ת. עתה מצאתי מ"ש מהר"א אלפאנדרי במכתב מאל"י בק"ע ד' ע"א [סי' ג'] סעי' ס"ג בשם תומת ישרים וז"ל אפי'

תת"ם

שו"ת חאה"ע סימן קלא

סופר

שנא

תימא דכל שהזכירו היהודי לגוי לא מקרי מסל"ת היינו דוקא בשהזכירוהו בחזקת חי והשיב שהוא מת אבל אם הזכירוהו בחזקת מת ולא בא לחדש אלא אופן המיתה אינו מן השם דליפוק מחזקת מסל"ת:

וגם מה שחפשו היהודים אחרי הנאבדים, כבר כתבתי לעיל שהעיקר כתשו' מיימוני בזה שכיון שלא שאלו להגוי עצמו אינו מפסיד. ומכ"ש הכא כשהחפוש כבר חלף עבר זה שנתיים ימים ואין זכר למו, א"כ מה שנתעורר הפקיד לקרוא ליהודים ה"ל מסל"ת שפיר ולא יחלוק אדם בזה:

אלא שאכתי יש לחוש שעשה הפקיד זה להתפארות שזה כבודו לחפש ולהוציא לאור דברים נסתרים אעפ"י שהוא לא יוציא לאור משפטם, וכמ"ש תשו' הר"ן [הנ"ל בסופן] גבי התפארות דשליחות המובא באריכות ביתה יוסף [שם]. ובאמת לפע"ד הוא חשש גדול מאד, אבל נ"ל בכאן סניף גדול מה ששאל היהודי את הגנב וסיפר לו הדברים כהווייתן כמ"ש לו הפקיד משמו לא פחת ולא הוסיף עם כל הסימנים, ונהי דזה היה ע"י שאלת ישראל, מ"מ נוכל לצרף זה לדברי הפקיד להסיר מעליו תלונות ההתפארות, שהרי ראיתי ברורה מדר"פ דפרק ב' דגיטין ששאל לשני פרסיים זה שלא בפני זה וסמך עליהם להוציא ממון מחזקתו, אעפ"י שהיה ע"י שאלה מ"מ כיון שלא שינו לשונם ש"מ דקושטא קאמרי, ונהי דבעדות אשה לא סמכינן אשאלה מטעם שכתבתי לעיל שכל הגוים יודעין דהתירא תליא, (כאן חסר קצת) כבר הסיח לפי תומו, ורק משום חשש ששיקר משום התפארות שפיר יש לברר ע"י שאלת ישראל אל הגנב. ובשגם כבר כתבתי דהכא בעובדא דידן לא היה עולה על דעתם היתרא דאתתא כלל, כי הריגתם היה פשוט בעיניהם, ולא חשב ששואלים לו רק על הרוצחים מי ומי הם:

ואם נבוא לחוש שמא מפני ההתפארות שם הפקיד דברים בפי הגנב שאם ישאלוהו יאמר ככה, ולא דמי לדרב פפא שהיה זה שלא בפני זה ולא ידע אחד מחברו. לא נ"ל לחוש לחששות רחוקות כאלו בעיגונא דאתתא, שהרי יתר בז וקלון יהיה לו אצל הגנב ממה שיתכבד אצל היהודים, שהרי כיון שהכל שקר א"כ לא יתברר על ידו שום דבר והיכן התפארת של זה, ורב בזיון יהיה לו במה שגילה

בהתתיה אל הגנב שעשה עמו קנוניא להטעות היהודים, ע"כ הוא חשש רחוק ולא שכיחא. אם לא שיש לחוש שעשה כן לתועלת ממון מהיהודים שישלמו תיכף אפי' אם לא יוציא שום דבר לאורה, וזה צריך חקירה רבה גם על האשה שלא עשתה כן על ידי פיזור:

אבל היותר קשה הוא שדברי הגנב אל הפקיד היה ע"י שאלה, אשר ממש כל הפוסקים זוחלים ורועדים להכניס ראשיהם בזה, ומכ"ש שהיה ע"י שאלת השופט, דלא נמצא בשום אחד בפירוש להתיר, ומה שנמצא לקוטנים מתשו' אחרונים בספר קונטרס עגונות מי יסמוך על זה. וכבר כתבתי לעיל דעתי שיש לסמוך על תה"ד אפי' בשאלת השופט מטעמים וראיות שכתבתי לעיל, והכא השתא נוסף לזה כיון שהגנב הזה נתפס בצרת עצמו מה לו ולצרה הזאת להגיד על חברו להביאו אל הבור, וכעין שכתבתי לעיל בדעת הריב"ש במי שהיה מושלך לבור כיון שהולך למות אין דרכו להכשיל לישראל, מכ"ש להמית חברו, ובשגם שיש רגלים לדבר באריכת סיפוריו מקום קברו ושחזרו והוציאום מקברם מחמת אימה, ודברים היתירים כאלו דומה קצת למקלו ותרמילו וקברו. מפני כל האמור היה נ"ל להלכה לסמוך להתיר:

אמנם להיות כי הך דמסל"ת ע"י שאלת נכרי את חברו הוא קשה מאוד בעיני הפוסקים, וכל סמיכת הקולות הוא מפני שני דברים, א' שלא תתעגנה בנות ישראל, ב' שעל הרוב אין כאן חזקת אשת איש ממש, והכא תרווייהו ליתנהי:

הראשון תקנת עגונות, כיון שכתב מעלתו שבן חורגו היה עמו, מסתימת הלשון משמע שהיה בן אשתו של עכשיו, והנה כבר היה לה בעל ומת או נתגרשה, ולא מיבעיא אם הראשון מת וזה נהרג שעפ"י כל הפוסקים היא קטלנית דקיי"ל מזלא גרם, ואפי' נפיל מדקלא ומת נמי לא תנשא. ומ"ש בש"ע [סי' ט' ס"א] בשם רמב"ן דיש מתירין בנהרג, הוא מכשול, שלא כ"כ הרמב"ן ח"ו, אלא שכתב שסמכו איזה אנשים על זה, והוא צוות עליהם כי כרוכיא, נמצא גם בנהרג ה"ל קטלנית. אלא אפי' הראשון גרשה והשני נהרג יש סברא לומר דגירושין ומיתה מצטרפין, דרש"י ספ"ב דיבמות [כ"ו ע"א ד"ה וגירושין] ס"ל נתגרשה ב"פ הוחזקה להתגרש

שכב

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן קלא

סופר

ולא תנשא, והריב"ש (י) כתב שגדולי המורים סוברים כן, ותוס' שם [ד"ה אגירושין] פליגי ע"ז. ולכאורה צ"ע מה לנו אם נתחזקה בגירושין תתגרש ותתגרש, והלא רב מכריז מאן הוה ליומא [יומא י"ח ע"ב]. (כאן חסר קצת). גם צריכים לדחוק קצת בקרא [דברים כ"ד ד'] דלא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה, ולרש"י תיפוק ליה שהוחזקה להתגרש:

אבל סברת רש"י נכונה, דהרא"ש בתשו' [כלל נ"ג סי' ח'] כ' הביאו הרב"י סי' ט' דמזלא גרם שלא תתפרנס בריווח ע"כ ימותו בעליה, וצריך לומר מזל רע דידה נצח אדידיה וחטפו טרם בא יומו. וקשה על זה מדוע לא גרם מזלה שתתגרש ויחיה הבעל והיא לא תהיה לה פרנסה. וצ"ל דזה תליא בבחירתו שאם אין מטבעו להתקצף והיא מצאה חן בעיניו קשה שהמזל רע שלה יכריחנו נגד בחירתו, ויותר קל לשדד מערכתו ולאספו בלא משפט. וא"כ אשה שנתחזקה בגירושין נאמר ג"כ מזלה גרם שלא תתפרנס, אלא שאנשים האלו היה יותר נקל לגרום להם קצף ושלא תמצא בעיניהם חן עד שתתגרש מאשר ישודד מערכת יומם, וע"כ נפטרה מהם בגירושין, ומ"מ אנו רואים שמזלה רע ע"כ לא תנשא לשלישי שמא ימות הוא שלא יהיה נקל לבחור בגירושין. ומיושב נמי מלא יוכל בעלה הראשון, דהתם במי שכבר גרשה פעם ראשונה ואנו רואים שהגירושין קלים בעיניו, ואם מזלה הרע יתגבר שלא יהיה לה פרנסה בריווח יחזור ויגרשנה, ומותרת לו אי לאו קרא דלא יוכל. נמצא לפ"ז מכ"ש דגירושין ומיתה מצטרפים לאוסרה אעלמא משום סכנה. והא לא הו"מ לשנויי התם ביבמות מגירושין אגירושין דמיירי בשלא נתגרשה ע"י מזל רע אלא שנתקדשה מעיקרא אדעתא דהכי, כמו מאן הוה ליומיה. דז"א דהך דתכם שאסר אשה בנדר בודאי לא מיירי בהכי, והקידושין שאח"ז ודאי שלא הי' ע"מ להתגרש אחר זמן, דא"כ אכתי איכא חשדא וק"ל. ואמנם בכתובות מ"ג ע"ב בודאי מצי מיירי בהכי ומשו"ה לא מקשה שם מגירושין. ומיהו בלא"ה אזלא שם למ"ד מעיין גורם כמ"ש תוס' שם [ד"ה טעמא], ע"ש ולק"מ מגירושין להך מ"ד:

ומשמע לי דכל הפוסקים דס"ל במכת מדינה ליכא משום קטלנית, כולם ס"ל כפירש"י דבגט

אחר גט נמי איכא למיחש, דאלת"ה תקשי להו אמאי לא משני הש"ס בספ"ב דיבמות במת במכת מדינה, אע"כ צ"ל אה"נ הו"מ לשנויי אלא דעכ"פ תקשי מגירושין. וכבר כתבנו דלפ"ז אפי' בגירושין אחר מיתה נמי חיישינן, ומ"מ משני הש"ס התם דלמא מיתה אגירושין וגירושין אמיתה, ושנויא דחיקא הוא לאוקמא מתני' נמי כמ"ד תרי זמני הוה חזקה, ולומר נהי דהסברות שוות מ"מ כיון דאין המאורעים שויס מודה רבי דבעינן ג' זמני, וכמ"ש תוס' נדה ס"ג ע"ב ד"ה לימים וכו', ומ"מ הוה שינויא ופירוקא לסכנתא דלא סמכינן עליה. ומתוך הדברים נלמוד דליחא למ"ש בנודע ביהודה [מהדור"ק חאה"ע סי' ט'] דלהרא"ש דס"ל מזלא גרם ר"ל שמזלה רע שלא תתפרנס בטוב, דלפ"ז אם היתה אשת חיל המתפרנסת משל עצמה ליכא משום קטלנית, ותמהתי מה יענה בש"ס ספ"ד דיבמות (כאן חסר קצת) אלא ה"ה פרנסת עונתה וכבודה וטב לה למיתב טן דו וכו' ודשומשמי גברא וכו' (י). וגם אשריותא דמכת מדינה נראה דקשה לסמוך, וראייתי מכתובות ס"ה ע"א דא"ל בת רב חסדא לחומא אלמנת אביי קטלת ליך תלת ובעית למקטלא אתריני, משמע שתלתה גם מיתת אביי בה, והרי אביי ה"ל מכת משפחה דאתי מדבית עלי כמבואר בר"ה י"ח ע"א אע"ג דעסיק בתורה וגמילות חסדים, מ"מ הא בעלי מכת מדינה נמי עסקי ברפואות ומתו והרבה אחרים חיוי. וגם יש להביא ראי' דאפי' בילדה דאיכא למיחש למכשול ותקלה לא יועיל זה לסכן נפשו מפני מכשול של זאת, ולא נימא שומר מצוה לא ידע דבר רע, דא"כ מאי האי דקאמרה בת ר"ח קטלת ליך תלת, הלא קלקלתה תקנתה הוא טו והיא יפה ביותר ויכשלו בה מצוה לישא אותה ולא ימותו אנשים בעבור זה. וכן מאי האי דאמרינן ביבמות ס"ד ע"ב דעביד אביי עובדא כנפשיה, ומאי עובדא עביד הלא בכה"ג שריא. אע"כ ליתא לכל הני שריותא, ושומר נפשו ירחק מהם ומהמוגם:

ונחי דאפי' במיתה ומיתה לא עבדינן עובדא האידנא מכ"ש בנהרג ומכ"ש בגירושין, אבל עכ"פ לכנוס בפרצות דחוקות להתיר לה ככלי העגון ולעמוס על שכמנו היתר איסורים שלא במקום מצוה מה"ת: **והדרך** השני מחמת חזקת א"א, הנה זולת העדים האלו לא ידעתי במה יצאתה מחזקת א"א

(יד) וכ"כ לעיל ח"א סי' כ"ג ד"ה ובתה"ד, וש"נ, ועעו"ש.

(טו) נדצ"ל: הואיל.

חת"ם

שו"ת חאה"ע סימן קלא קלב

סופר

שבג

ממש כמו ביום חופתה, ואי משום שדרך בעלה לשוב לביתו בג' שבועות ונתאחר עתה יותר משנתיים ימים, בזו לא יוגרע חזקתה ח"ו, ומה לנו גדול מעובדא דגברא חרוכא יבמות קט"ו ע"א אחז"ל מחמת כיסופא ערק לעלמא. ודברי רש"י פ"ב דכתובות כ"ב ע"ב [ד"ה] באומרת ברי לי אלו היה קיים היה בא, כבר צווח הר"ן שם כי כרוכיא. ומ"מ ל"ק כל כך אפירוש רש"י די"ל בודאי החשש אמת מחמת כיסופא איכא אינשי טובא דעריקו לעלמא, אלא שהיא תאמר אני יודעת בו שהוא אינו מאותן האנשים, וכיון שנישאת לאחד מעדיה שיודעים שמת, והיא גם היא אומרת ברי בכך, אין לנו עמה דבר, אבל לדין בודאי ניוחש. ומכ"ש הכא איכא חששא טובא שהיה עמו בן אשתו והבן הזה נהרג ואפשר על ידי גרמא דיליה של האב בעל אמו הזה, ע"כ מחמת כיסופא וחרפת וגדפת אשתו על בנה עריק לעלמא, כי חשש שנתפסו הרצחנים והגידו שהוא היה הגורם ושלא בא לעזרת בנו וכו"ג. והנה זה לי קרוב לשנה בחורף העבר נשאלתי ממרחקים אודות עגונה במים שאין להם סוף ונמצא הוא וכליו, והי' הרבה סברות להחזיר, ולסניף סמכתי גם על זה אלו היה קיים היה בא, ואמרתי שבזה"ז דקביעי בי דואר ברוב גלילותינו, אפי' היה עריק מחמת כיסופא, כיון שהיה שלום גדול ואהבה בינו לבניה א"א שלא ישלח אגרת ממקום שהוא אפי' בקצוי ארץ להודיע לאשתו היכן הוא ומה נעשה עמו וכו"ג, ובאמת הותרה העגונה ההיא ע"י צירוף טעמים רבים והסכימו עוד ב' גאונים מורי הוראה:

עם לבי בלי ספק שכן הוא דאם היה חי בסוף העולם או נשבה או נשבר היה כותב אגרת לביתו, וממש לא עברה שעה אחר ההרהור הזה וקלא נפל במתא כי פלוני הוא בוויען, ולבסוף בא לכאן והביא עמו ממון הרבה, ואמר כי ראה שלא הצליח במור"מ וכשיחזור לביתו יכלה מעט הריווח שלו, ע"כ הרחיק נדוד ולא הודיע לאשתו כדי שיוכל לקבץ ממון רב כדי לפרנס את ביתו, וכך עשה, ואשתוממתי כשעה ואמרתי ברוך שבחר בהם ובמשנתיים כי דברי חכמים לא יתבטלו לעולם, אמרתי אספרה כמו לחזק דברי חז"ל שא"צ חזוק. ועמ"ש תוס' בחולין נ"ז ע"ב ד"ה איזיל וכו'. נתזור להנ"ל גלל כן איני רואה כאן שום סברא לסלקה מחזקת א"א דאורייתא (יח):

ע"כ להתירה על סמיכת סברתי לחוד מה כחי כי אייחל, אם כח בונים (ט) כחי כחכמים וגאוני עולם, ואפי' לצרף עמי אחרים לא בעינא אלא אם כבר הותרה משני מורי הוראות מופלגי תורה אשר סמכו על סברת עצמם להתירה, אלא שבקשו עוד סניף אזי אהיה סניף להם. ואם אולי ירצה להראות דברי לשנים אחרים כנ"ל והם יעינינו ויסכימו שראוי לסמוך ולהחזיר אזי יהיו הם העיקור ואני הסניף כהדין גרמיזא דאתא כבתרייתא אבל לא בקדמייתא:

הנלע"ד כתבתי הכ"ד:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קלב

העתק השאלה

לידיד נפשי מחמד לבי אדמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסם מאור עינינו עטרת ראשינו פטיש החוק עה"י נר ישראל כבוד מהו' משה נרו יאיר לנצח:

מרב הטרודות לא אוכל להטעים האגרת כראוי לאוהבי שמו, כי באתי לדפוק דלתי ודלתי בהמ"ד להודיעני הדרך אשר נלך בה, ע"ד המעשה אשר נעשה בחוך קהלתינו זה כשלוש שבועות דיכר ערל אחד והוא משרת במדינות איסטרייך לכי מיכל

ואני הרהרתי בסברא זו יום או יומים אח"ז וחשבתי לאמת וראוי לסמוך אפי' לעצמה, כי סברא גדולה היא זו, והי' אנה לידי היה פה איש אחד נשוא בשמו מאיר פאקש פעם אחת הלך לדרכו השדה אל מקום תחנות צבא המלחמה ולא חזר ואשתהי קרוב למשלוש השנים, והיינו משלחים אגרותינו אל קצוי ארץ ה"ב וקאפינ האגען לחקור אחריו ולא שמענו שמעו, והיה שותא בפני הבריות אלו היה קיים היה בא, והנה אחרי שנעשה שלום בין המלכיות והוא לא חזר, כבר החלטתי הדבר ג"כ, וכעת אשר כתבתי תשובה וחדשתי סברא זו דבי דואר דקביעי הייתי מהרהר באיש הזה ואמרתי

(יח) עיין לעיל ח"א סי' מ"ח ד"ה ובאמת, ובהערה שבסוה"ד שם.

(טז) וכ"כ לעיל ח"א סי' ס"ז ד"ה והנה בתשובי, וראה עוד שם סי' י' ד"ה וחזקת.

(יט) נדצ"ל: אבנים, והוא ע"פ איוב ו' י"ב.

(יז) וכ"כ להלן סי' קל"ח ד"ה והנה.

שמה חת"ם שו"ת חאה"ע סימן קלז קלח סופר

לישראל אחר שהיה לו ממש סימנים הללו כזה. והנה בסביבות עירכם לא נמצא כזה וגם לא נאבד יהודי אשר יאמר עליו כי הוא זהו, וצ"ל איש בא ממקום אחר לכאן, וידוע כי אין דרך הנכרים להשכיך כליהם גם לא למוכרם אלא אל יהודים שבעירכם או בסביבת גליל שלהם, וכ"ש דמכירה לא שכיח דאין אדם עשוי למכור כליו אלא להשכיך, ואיך ישכיך כליו לאיש בא מארץ רחוקה, ואם יארע כזה הוה גרוע מפילה דחד. ע"כ בצירוף הא"ה לסמוך ולומר דהוה סימן מובהק ביותר. אלא שאינני מחכמי הדור ואין הדבר מסודר להדיוט כמוני, אבל מ"מ בצירוף ט"ע הנ"ל נ"ל ברור בלי ספק דאשת בנימין מקאמארן שריא להתנסבא לכל גבר דיתצבין. ופר"מ יעיין בכל הנ"ל, ומה טוב אם יציע דברי אלו גם לפני ידידנו הרב המאה"ג דק"ק ס"ה, ואז יתיר העגונה ע"י ישיבת ב"ד של שלשה כמ"ש הר"ב"ש [ס"ק קכ"ד]:

והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי:

משה"ק סופר ממפר"מ

תשובה קלח

שיל"ת, באדען יום ד' כ' סיון תקע"ד לפ"ק.

יעזור אל לעזריאל למלכ"ם למואל כל יכול ואיתואל

ה"ה הנגיד והמפטר הרבני המופלג כבוד מ' עזריאל

נ"י ביסטריץ:

יקרת מכתבו הנכתב ביום למ"ד למב"י העבר הגיעני יום אתמול פה במרחץ באדען בעסקי ברפואות, וראיתי מתוכו זריוותיה דפר"מ במצות, וכמה שוקד על תקנות בנות ישראל העלובות, ויש בו מדעת קונו, וכלכל דבריו במשפט צדק בדעת ותבונה כראוי לגברא דכוותיה:

זאת אומרת עובדא הכי הוה ביום זעם ובשטף מים רבים בר"ח אלול תקע"ג לפ"ק העבר לעתותי ערב כשראו סכנה עצומה והמים שוטפים בזרם הצילו את הנשים וגם איזה אנשים עוברי אורח עמם ע"י ספינה קטנה שהעבירם עד סמוך להר אחד ושם ניצלו כולם, אמנם שארי אנשים נתפתו לדברי איש זקן וכסיל ונשאר שמה בהבית במקום סכנה, והנה אותם הניצולים שעמדו על ההר הציצו והביטו כל

הלילה מרחוק אל מקום בית האנשים העומדים במקום סכנה, וראו שמה נר דולק עד שעה אחת אחר חצות הלילה, ומן אז והלאה היה חשך במושבותם לא ראו אור עוד, ובבקר נראה כי המים עברו שם במקום ולא ניכר מקומו איה, ועד היום המה עודנה המים עוברים והדייגים עוברים והרפסודות נוסעים דרך משם באין זכר למו שהיה שם מושב בני אדם מעולם, וכן ספרו למו כמה נפשות נימולים ואינם נימולים שעמדו בלילה ההיא על המבצר הגבוה וראו את הבית עם נר דולק עד אחר חצי הלילה וכנ"ל, אשר מזה נוכל לשפוט בעין שכלנו כי הבית נמוג הלך ואשר בתוכו לא נמלטו, שוב נמצא איש זקן מת, וכל היהודים הכירוהו שזה הוא האיש הזקן כי היה קצר הקומה וגבן, אשר ע"י זה אין ספק כי אשתו הזקנה מותרת לעלמא בלי פקפוק לדעת פר"מ, אך תשארנה עוד ב' נשים ילדות רכות (ועגונות א) בעו"ה) אשר לא נודע בעליהן איה. שוב נמצא ביד כפרי אחד שלשלת זהב וטבעת עגיל זהב, ואשת אחד הכירה בט"ע כי הנה תכשיטין שלה, וגם צורף זהב איש יהודי נאמן וישר מכיר כי הוא עשאם לה, והכפרי כשנשאל ע"י השופט מאין באו לו נתהפך בדבריו, פעם אמר שהוציאם במכמורת מהמים, ופעם אמר שמצאם על פני השדה, וכששאלו לאשתו אמרה שהוא אמר לה שנמצא יהודי מת ופשט בגדיו ומצא אלו בתוכם, ושוב חזר הכפרן ואמר לא יהודי מת אלא גוי מת מצא והיו כלים אלו באמתחתו, אלו תוכן דברי מעלתו במתק לשונו כצפיחת בדבש, וגבה עדות במוטב תלתא וכהלכה, ובקש ממני לחוות דעתי בשריותא דהני נשי:

אומר אני שריותא דזקנה אע"ג דפשיטא למעלתו לדידי עדיין מספקא לי טובא, מפני שפר"מ לרוב פשיטותו קיצר במקום שהיה להאריך ולפרש במה הכירוהו היהודים שז"ה הוא האיש הזקן בעל אשה הזקנה, אם בסי' שכגופו צריך לברר איזה סימנים וכמה היו, דמה שהזכירו קצר הקומה, היינו ארוך וגוץ, וכן גבן הוא סימן גרוע ואין לסמוך עליהם, והוא משנה שלימה וגמ' ערוכה יבמות ק"כ ע"ב והג"ה ש"ע סי' י"ז סעי' כ"ד:

ואם בטביעת עין הכירו, א"כ היה לו להזכיר (כ) שראוהו מיד כשעלה מן המים, ואז מועיל

אולי כך: בצירוף ב' הסי' הו"א לסמוך וכו'. (א) צ"ל: ועגונות.

(ז) וכ"כ לעיל סי' נ"ז ד"ה ומ"מ, וש"נ.

(ח) הלשון מעומעם, ולפי הענין נראה ששיעור הלשון צ"ל כך: ע"כ גם בלא צירוף ט"ע הו"א לסמוך ולומר, או

חת"ם

שו"ת חאה"ע סימן קלח

סופר

שמט

אפילו אחר ג' ימים אחר הטביעה, אך אם ראוהו שעה אחת אחר שעלה מן היבשה אין עדות ט"ע מועיל אפי' תוך ג' ימים לאבידה כמבואר בש"ע סעי' כ"ו. ואם יבואו דבריו עוד אלינו בתוספת ביאור נבאר תשובתינו בעזה"י:

אך היתרון של הילדות רכות וענוגות הרחק מאוד מאדם חי מדבר בהשכל בעוד תבונתו שלימה ורוח נכון בקרבו. והיות כי פר"מ כתב כי כדברו עם מלומדי נוצרים ושרים נכבדים בגלילות ההמה שפכו בוז על בעלי התלמוד שהתאכזרו כ"כ לאסור נשים כאלו בכבלי העיגון, ואינו מצאו כן בתורתו של מרע"ה, והנה מוחזקני בפר"מ כי הוא בקי בחדרי בינה ויבן זאת לאשורו ויודע מה להשיב, ושתיקתו לא היתה יפה לחכם בפעם הזאת, וקראתי עליו המקרא הזה [איוב כ"ט ט'] שרים עצרו במילין וכף ישימו לפיהם:

ואמרת פן יהיו השרים והחכמים ההמה חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים בהלעיגם והלעיזם על דברי התלמוד ח"ו כדרכם, אברר הדברים שגם כל רואיהם יכירו כי אין כאן שום מקום להתיירן לכאורה. ונבוא מהמאחר אל המוקדם במה שהכירה האשה והצורך טבעתה ושרשרות זהב ענק שבצווארי הנשים, ואשת הכפרי אמרה שבעלה אמר שמצא יהודי מת ומשם לקח הכלים האלו. הנה אם היה נמצא יהודי לפנינו ולא היינו מכירים אותו מי הוא רק ע"י שהיו הכלים הללו בשקו ואמתחתו היינו באים לחומרת חז"ל דחיישינן לשאלה, ואם אולי במקום אחר הוא חומרא רק וחששא, מ"מ בנידון דידן הוא חשש קרוב מאוד דניחוש לאבידה בשעת הסכנה ורעש השליכו בהחפזם והורידו כל עדים מעליהם, ואיש אחר מצאו, ואח"כ נטבע האיש ההוא, ובעל האשה נמלט, וזה פשוט וקרוב במציאות זאת אי היינו מוצאים אחד שמת לפנינו וכלים אלו באמתחתו. וכן אי היתה אשת הכפרי אומרת שבעלה מצא פלוני ופלוני בשמו ושם עירו וכדומה, אז היינו באים לחששת ג' דברים, א' אי מקרי מסל"ת כיון שהוא ע"י שאלה, ב' אי עד מפי עד נאמן בגוי הואיל והיא אומרת בשם בעלה, ג' אפי' אי בעלמא נאמן מ"מ הכא העד הראשון מכחישה לאמור לא יהודי אלא גוי, וכ"ז אי היתה אומרת שמצא יהודי פלוני, אך עכשיו שאומרת יהודי אחד אשר היו נמצאים אצלו כלים אלו, על דברים כאלו יותר א"א לעלמא, ואפי'

חכמיהם לא היו מתירים אחת מנשותיהם לעלמא, ואם על אומדנא כזה נתיר א"כ גם אם נמצאו כלים כאלו ע"פ המים שטיין נתיר האשה לעלמא ונאמר כי הבעל נטבע ואלו הכלים ממנו, וידעתי כי אפי' לענין ממונא יחושו שרי העמים שלא להוציאו ע"ד אומדנות כאלו, ומכ"ש בעניני אישות שמחמירים טפי, וא"כ עדות הטבעת והשרשרות הבל ואין בו מועיל:

ונבוא אל הראשונה במה שעומדים על המבצר וגם העומדים על ההר ראו הבית ונר דולק בתוכו עד אחר חצי הלילה ואח"כ חשך אורו בעריפיו, וגם היום אין בית ולא שום היכר רק מים שוטפים, ומעלתו הוסיף כי ביום הזעם לא היה פליטה אפי' אחד מיני אלף לא נמלט ואיך נאמר שנמלטו אלו. אומר אני אם היו רואים אנשים אלו נפלו לתוך המים ושהו עליהם כדי יציאת הנפש, אז היינו באים לחומרת חז"ל [יבמות קכ"א ע"א] במים שאל"ס אולי גלי אשפלוהו והוציאוהו במקום אחר, וככה אירע ביום ההוא ממש בילדה אחת יתומת דיין זקן אחד בק"ק מ"ד ששטפוה מים כבירים ההמה בתוך העיר לעיני כל רואים, ומסרו נפשם להצילה ואפס ההצלה ונתיאשו ממנה, והמים הובילו אותה הרחק מאוד מהעיר לכפר הסמוך, וגל אחד השליכה לחוץ לפני רגלי כפרי אחד, והוא הביאה אל העיר אחר הזעם, והנה היא חיה וקיימת לפנינו, והן המה אותו השטף עצמו שאנו דנים עליו, ובכל זאת קיי"ל מים שאין להם סוף רובם למיתה ומותרת מן התורה, ואינו אלא גזירה דרבנן דחיישינן למיעוט בחומרת א"א שלא יהיה קיל יותר מממון שאין הולכין בו אחר הרוב [תוס' ב"מ כ' ע"ב ד"ה איסורא], וע"ז היה יכול מעלתו לומר שאני הכא דחזינן שאפי' אחד מיני אלף לא נמלט, כ"ז אי ראינו אותם נופלים למים, ואע"ג דבכל זאת לא ימלט מספק ומיעוט דמיעוטא דנמלט, כמו שכתבתי לעיל עובדא דהאי ריבה, וכן עובדא הוה בפישאן שירדו לספינה קטנה כמה נפשות ונהפכה הספינה ולא נמלט מהם כי אם איש אחד מק"ק ווערבו רוכב על ספינה הפוכה עד שלבסוף נתלה באילן אחד שפגע בו ושם ניצל, ועיניו ראו איך כל האחרים נפלו למים וצללו במים אדירים, אך לא ראה מיתתם כי חלפו עברו מלפניו, והוא היה המעיד לפני על איש אחד מק"ק העלישטאבא שהיה עמו בספינה, והואיל ולא ראהו נטבע רק שחה לפניו ע"כ לא הועיל עדותו להוריד יורשיו לנכסיו

ב) ע"פ ישעי' ה' ל'.

שנ

חת"ם

שו"ת האה"ע סימן קלח קלט

סופר

עדיין כיון שלא ראה שום טביעה, ויעיין ש"ע ח"מ סוף סי' רפ"ד וסי' רפ"ה סעי' ד' ה':

והכא השתא בנידון דידן שלא ראו שום נפילה למים, אדרבא ראו הנר דולק עד אחר חצי הלילה, ונהי דאמת דאחד מאלף לא ניצלו מאותם שנפלו למים ביום חרוץ אף ההוא, אך לעומת זה נאמר אחד מאלף לא נטבעו מאותן שעמדו על עמדם כי כולם הצילו עצמם, וכשם שאנשים האלו שעמדו על ההר ניצלו בספינה קטנה, כן האנשים אחר שכבר נכנסו לסכנה ושיהו עצמם על הצלת ממונם מ"מ אחר שעה או שתיים נודמנה להם ספינה או קורה ונסר, ואם כולם לא ניצולו אפשר ניצל מהם אחד או ב', ומי יכול להתיר בכה"ג, ולדעתי גריעא מספינה שנאבדה בים דס"פ כל הגט [כ"ח ע"ב], ולא נשאר לנו שום מקום להתלות אלא לומר אלו היו קיימים היו באים, וחז"ל חשו לומר אולי הוזק באבריו וכיוצא בו ומחמת כיסופא ערק לעלמא, ועיין ביבמות קט"ו ע"א:

והנה בדידי הוה עובדא בהיותי יושב על כסא הוראה בק"ק מאטערסדארף היה שם איש אחד ושמו מאיר פאקש ועתה הוא דר בעיר וויען, הוא ואשת נעוריו אשר אהבו זה לזו מאוד והתפרנסו בפועל כפיו של האיש מיד לפה כדרך הבינונים שמה, ויהי היום האיש הלך לדרכו עם מעט סחורה יין שרוף אל מקום צבא המלחמה מחנה הקיר"ה שהיו עומדים אז סמוך לגראן, ופתאום נשמע קול כי שודד חיל הקיסר נסו וברחו ומגפה גדולה היתה בעיר ההוא וכן הוה, והאיש הזה לא חזר אל ביתו ושהו והוחילו עד בוש כמו שנתיים (שנים) [ימים], ובאו לפני אנשי הק"ק אשר נכמרו רחמים על העלובה הילדה, וכתבנו לקהלות רחוקים לה"ב קאפענהאגען פ"פ לונדן ואין קול ואין עונה, עד שכולם שפטו במוחלט כי מת במלחמה בלי ספק כי אלו היה קיים היה בא, כי אהבת עולם אהב את אשתו, עד עברו עוד כמו שנתיים ימים, אח"ז קרוב לארבעה שנים מיום פרידתו מביתו אני בעצמי מהרהר לאמור לולי אין לנו כח לדון באומדנא ולחדש היתר הייתי אומר דבזמנינו לא שייך לומר דלמא מחמת כיסופא ערק לעלמא, דאפי' ערק לעלמא הלא איכא בי דואר דקביע בכל דוכתא ויכול לכתוב ולהודיע ככה אירע לי וכה אני נמצא וכדומה, ומה זו שתיקה:

עוד ההרהור הזה ברעיוני ואנשים באו מוויען לומר שראו מאיר פאקש בוויען, וזה מדבר וזה בא והנה הוא בעדענבורג, ומיד כתבתי לשם למהר ביאתו לפני, והנה בא האיש לביתו ואתא לקמן, ההוא אמר כי בראותו צרתו צרה כי נשללה ממנו כל סחורתו וכל אשר לו והציגוהו ערום, חשב בנפשו אם יודיע כזאת לאשתו האהובה תגזור אומר שע"כ יבוא בערום וחוסר כל ויסתפקו במועט בפת חרבה ושלוחה, ע"כ התחכם לאחוז פלך השתיקה והרחיק נדוד אל ארץ פלונית הרחק מאוד ממדינתנו ונשכר שמה לפונדק אחד עד שהשתכר והרויח איזה מאות זהובים ועתה חזר לביתו זו אשתו, והראה לי כתבים מוכיחים מב"כ שלו ומשרי העיר אשר התגורר שם עד שראינו שנאמנים דבריו, אז אמרתי ברוך שבחר בהם ובדבריהם של חז"ל, וכל המהרהר אחריהם כאלו מהרהר אחר השכינה, הארכתי בזה להוציא לב המערערים והנוקפים שהזכיר פר"מ:

ותבנא לדינא דין אמת ומשפט וצדק כי הני תרי נשי שאנחנו דנים עליהם משמים ירוחמו, ורחמנא ליצלן מכל ביש, ולא ישמע עוד בכי וזעקה בכתינו ולא שוד ושבר בגבולינו ושבו בנים לגבולם ועינינו רואות, כנפשו היפה א"נ דש"ת הבעה"ח:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קלט

שיל"ת, פיונג הסמוך לק"ק פ"ב יום א' טוב מנחם תקע"ט לפ"ק. גדול מרבן שמואל יחי' משומו אל עליון לשם ולתפארת בישראל ה"ה י"ג הרב גאון ישראל בן של קדושים חכם חרשים נבון לחשים מופלא באנשים אילי תרשישים נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' שמואל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אמשטרדם והמדינה יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו, וביני ביני נתברר לנו עוד ע"י אחיו ובית אביו של הנעדר בכמה דברים שהיו מסופקים אלינו, ונגמרה המצוה ע"י מכתב קדשו, ונחלצה מיבמה והותרה לעלמא, יהיה שכרו כפול. והנה פר"מ ביקש שאחזיר לו מכתב קדשו, והיה ראוי שאהיה עט ממהר לעשות רצונו,

שם. (ג) עובדא זו הזכירה מרן גם לעיל סי' קל"א ד"ה ואני.

וראה עוד לעיל ח"א סי' מ"ח ד"ה ובאמת, ובהערה שבסוה"ד

תרומת פסקים וכתבים סימן קלט - קמ **הדשן** עמ

דאמרי בדדמי וכל היכא דאמרי בדדמי לא דייקא ומנסבא כדאיתא להדיא בתלמודא אבל בנ"ד דייקא ומנסבא והך מרע לחזקת אשת איש ושרינן לה למיכל אפי' בתרומה דאורייתא מהאי טעמא כדאיתא פרק האשה שלום. ועוד דחש הדבר קצת לגרועי האי סהדותא דנכרי מטעם ששאלוהו ממים שאין להם סוף ורבי אחא בירושלמי לא קפיד אשאלה ומ"מ בתלמוד דידן מתיר אפילו מתכוין להעיד ובמים שאין להם סוף ליכא מאן דשרי מכל הלין נראה דכיון דאינסיבא הך איתתא קהעו"ץ על פי חכם לא תצא ושריא למיתב תותי גברא:

סימן קמ

ומה שנעשו ברכותיו בלא עשרה ולכאורה הוה כלה בלא ברכה ואסורה לבעלה כנידה אמנם מצאתי בתשובת הרשב"א ובתשובת המיימוני דאינו מעכב בדיעבד כלל וק"ל. ועוד דמסתברא דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה היינו בלא חופה אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושיין ברכה בשעת נישואין ובפ"ק אמר רב יודא אף בבית האירוסין מברכין אותה לפי שמיחדין אותו קודם כניסתה לחופה וביהודא שנו כדקאמר התם ועיקר הדבר בחופה תלוי דכל ביאת אירוסין כביאת זנות הוא כל זמן שלא נכנסה לחופה אבל משנכנסה לחופה הרי היא כאשתו לכל דבר ליורשה ולטמא לה להפר נדריה ואפילו בלא ברכה כדמוכח בכתובות פ' נערה סתם חצר דידה לנישואין ובשום מקום ברכות אין מעכבות את המצות וכי ס"ד אם אין במדינה עשרה שלא תנשא אשה משום דברכת חתנים בעשרה ועוד אמר בהניזקין מעשה בארוס וארוסתו שנשבו לבין

הך סהדותא דהא נכרי עדותו כשירה בעדות אשה א"כ מוקמינן איתתא אחזקת אשת איש ואסור מדאורייתא ואפי' בדיעבד תצא מ"מ דהכי נמי איכא להתיר כיון דנפיק קלא דלא פסיק שרבי יצחק הנזכר למעלה מת ונהרג או טבעוהו ובעל שם היה וישנו לו קרובים הרבה בכמה מדינות וזה כמה שנים שנשתקע שמו ואבד זכרו ובעונותינו הרבים עכשיו בגלותינו אנו מפוזרים ומפורדים מעט בכל מקום ואלו היה חי ברחוק מאתים או שלש מאות פרסה היה נודע ונשמע לנו. וכה"ג מיקרי רובא דשכיחי טובא אע"פ שאינו בא אלא מכח סתמא הוי כמו סתם סופרי דדייני מגמר גמירי ורוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן דאינהו נמי מכח סתמא קאתי:

ובמרדכי שילהי יבמות שהבאתי לעיל מדמי להו להדדי מים שאין סוף והני רובים וכה"ג קאמר תלמודא צורבא מדרבנן קלא אית ליה אם איתא דהוה סליק כו' ומוכח מהתם בתשובה במרדכי פ' בתרא דאזלינן בתר אומדנא דדעתיה ואע"ג דמסיק תלמודא לא שנא צורבא מרבנן ול"ש איניש דעלמא היינו לכתחילה כדמסיק דיעבד אין לכתחילה לא משום דלכתחילה אין לנו לחלק בגזירות חכמים כדמסיק נמי בתשובה דלעיל דאין לבדות חלוקים מלבנו אבל דיעבד שפיר דמי למיזל בתר אומדנא דמוכח טובא כי הך. ונראין הדברים בזמנינו אפי' אדם בינוני אם איתא דחי הוא עדיין הוה ליה קלא זה כמה שנים טפי וטפי מקלא צורבא מדרבנן בזמן חכמי התלמוד שהיו ישראל עם רב בכמה וכמה מקומות ותו דאיכא למימר דמים שאין להן סוף ליכא חזקה דאשה דייקא ומנסבא כדפסיק רבינו חננאל ועד אחד לא מהימני דהתם משום